

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Γυναικόπαιδα της Νάουσας στο σκλαβοπάζαρο
της Κορυτσάς

Προσωκρατική
και Σωκρατική
φιλοσοφία

Αλλοτρίωση

Το Ωδείο

Ο «ΠΛΟΥΤΟΣ» του Αριστοφάνη από το Δημοτικό Θέατρο
Νάουσας

Φωτογραφία: Στούντιο φωτογραφίας Αφών Λιλιάμνη

Το τοίπουργο της Νάουσας

Ποικιλίες καρυδιάς - Υποκείμενα αχλαδιάς

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορεῖτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπην καὶ τὸ ἐνδιαφέρον
τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς
τοῦ ἐτους 1985

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ
 - 2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ
- ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Νέα διεύθυνση Βασιλέως Κων)ντίνου 40, κάθε Δευτέρα Τρίτη Πέμπτη 6-9 απόγευμα.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”

ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1985
ΕΤΟΣ Θ'. Τόμος Δ'. Τεύχος 32

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Οδυσσέας Ντινόπουλος, Ελένη Μήτσαλα
Λευκή Σαμαρά, Χρήστος Μουχάγιερ, Αλ. Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Βασ. Κωνσταντίνου 12

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γιάννης Καρατσιώλης, Γεωπόνος 60.331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΟΦΥΛΛΟΥ

«Ο ΠΛΟΥΤΟΣ» του Αριστοφάνη από το Δημοτικό Θέατρο
Νάουσας.

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ — ΕΚΤΥΠΩΣΗ

«Τυπογραφία» Αντώνη Μαυραγένη
Αντωνίου Καμάρα 3 - τηλ. 260-140
Θεσσαλονίκη

Περιεχόμενα

Ιστορικά — Λαογραφικά — Επικαιρότητες σελ.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Αντιστιξείας	100
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΤ.: Γυναίκοπαιδα της Νάουσας στο ακλαβοπάζαρο της Κορυτσάς	102
ΧΙΟΝΙΔΗ ΓΕΩΡ.: Γύρω από την καταγωγή των Να- ουσίων	105
ΖΕΓΚΙΝΗ-ΜΗΤΣΑΛΑ ΕΛΕΝΗ: Βιοτεχνία, Εμπόριο κλπ. στη Νάουσα πριν το 1822	108
ΣΠΑΡΤΣΗ Ν.: Η Υφαντική στη Νάουσα τα παλιά τα χρόνια	107
ΠΑΤΣΙΚΑΣ ΛΙΑΗΣ: Ρομαντισμός - αρχές της Λαο- γραφίας	110
ΜΠΑΪΤΣΗ ΔΗΜ.: «Νιόουστα» μια πόλη από ευερ- γέτες	118

Επιστημονικά — Λογοτεχνικά — Παιδαγωγικά — Έρευνες

ΜΥΛΩΝΑ ΓΙΑΝΝΗ: Προσωκρατική και Σωκρατική φιλοσοφία	113
ΤΖΗΜΟΥ ΣΩΤΗΡΗ: Αλλοτρίωση	116
ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΑΛΕΞ.: 5η Ευρωπαϊκή συνδιάσκεψη Ιστορικών πόλεων. Τελική διακήρυξη	118
ΣΙΔΕΡΑ ΑΝΕΣΤΗ: Μετεωρολογικά στοιχεία	127

Γεωργικά — Δεντροκομικά

ΡΟΔΟΒΙΤΗ ΒΑΣ.: Το τσίπουρο της Νάουσας	123
ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Διεθνές Δεντροκομικό Συνέδριο	128
ΑΛΜΑΛΙΩΤΗ ΔΗΜ.: Ποικιλίες Καρυδιάς	131
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔΥΣ.: Τύποι κυδωνιάς. Νέες ποι- κιλίες μηλιάς - Σαν Ζοζέ	134

Δραστηριότητες Συλλόγων

ΞΟΥΛΙΔΗ ΔΗΜ.: Πολιτιστική στζέντα	136
-----------------------------------	-----

Αγαπητοί φίλε

Δίνουμε και πάλι για παρών. Σήμερα δημοσιεύουμε ιστορική μελέτη που αφορά την τύχη των γυναίκοπαιδών της Νάουσας, που οδηγήθηκαν — μετά το ολοκαύτωμα του 1822 — από τους Τούρκους κατακτητές στο ακλαβοπάζαρο της Κορυτσάς. Αείζει να σημειωθεί το συγκινητικό ενδιαφέρον που έδειξε η Κοινότητα της Κορυτσάς που έκανε τα «αδύνατα δυνατά» προκειμένου να συγκεντρώσει το απαιτούμενο χρηματικό ποσό, απαραίτητο για να εξασφαλισθεί η εξαγορά (απελευθέρωση) των Ελλήνων ακλάβων που στην συντριπτική τους πλειοψηφία ήταν Ναουσαίοι.

Την 8—10 Μαΐου 1985 στη Σεβίλλη της Ισπανίας πραγματοποιήθηκε η 5η Ευρωπαϊκή συνδιάσκεψη των Ιστορικών πόλεων. Λόγω του εξαιρετικού ενδιαφέροντος που παρουσιάζει το θέμα της διατήρησης και της προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς σ' όλες τις πολιτισμένες χώρες, δημοσιεύουμε ολόκληρο το κείμενο της τελικής διακήρυξης μαζί με το σχετικό παράρτημα όπως διατυπώθηκε στην 5η Συνδιάσκεψη.

Φιλοξενούμε στις στήλες του περιοδικού ειδικά άρθρα τοπικού και λαογραφικού περιεχομένου, όπως είναι η υφαντική στην Νάουσα και η μικρή της ιστορία. Ας μη ξεχνούμε ότι η Υφαντική στην πόλη μας έχει βαθιές τις ρίζες. Ξεκίνησε υπό την μορφή της οικοτεχνίας, πέρασε στην μορφή της βιοτεχνίας, για να εξελιχθεί πολύ σύντομα σε βιομηχανικό κλάδο δυναμικό και πλουτοπαραγωγικό. Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης και το άρθρο που αφορά την ιστορία και την παρασκευή του Ναουσάϊ-καυ τσίπουρου.

Για την ενημέρωση των δεντροκαλλιεργητών σε δεύτερη συνέχεια, δημοσιεύουμε περιλήψεις ομιλιών και δεντροκομικών θεμάτων που ανεπτυχθηκαν στο Διεθνές Δεντροκομικό Συνέδριο στη Βέροια (25—27 Απριλίου 1985). Επίσης άρθρα που αφορούν τις ποικιλίες και υποκείμενα διαφόρων ειδών δέντρων.

Και κάτι το σημαντικό. Στο σημερινό τεύχος φιλοξενούμε αρκετά άρθρα νέων συνεργατών. Το γεγονός αυτό είναι πολύ ενθαρρυντικό για την παραπέρα πορεία της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ».

Αυτά για σήμερα. Θα τα πούμε μετά τρεις μήνες.

Η
Συντακτική Επιτροπή

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	δρχ. 600
Δήμοι, Κοινότητες, (Συν)σμοί	δρχ. 1.500
Εξωτερικού δολλάρια	20

1. Πολιτιστικά

Το καλοκαίρι πέρασε πιά, και μαζί του τέλειωσαν και οι όντως πλούσιες Πολιτιστικές Εκδηλώσεις που μας επεφύλαξε. Κάνοντας μια σύντομη ανασκόπηση στο περιεχόμενο των εκδηλώσεων, διαπιστώνουμε ότι κυριάρχησε η μουσική και το θέατρο. Μουσική διαφόρων ειδών — με εμφανή εξαίρεση (γιατί άραγε) στη σοβαρή (κλασσική) λεγόμενη μουσική — για όλα τα γούστα, από το σκληρό ροκ μέχρι τον αισθησιακό Χατζηδάκι. Θέατρο, επίσης ποικίλο, από Λόρκα και Αρμένη μέχρι Ντάριο Φο και Αριστοφάνη. Ένα πρόγραμμα για όλα τα γούστα, για όλες τις ηλικίες, που γενικά κάλυψε τις

απαιτήσεις της αυστής καλοκαιρινής ψυχαγωγίας.

Εκείνο όμως που είναι άξιο σχολιασμού είναι ο τρόπος ανταπόκρισης των συμπολιτών μας σε μερικές τουλάχιστον από τις εκδηλώσεις:

Αγνοήθηκαν, επιδεικτικά θα λέγαμε, συγκροτήματα που απευθύνονται στην νεολαία από την ίδια την νεολαία, που την ίδια ώρα «έλυνε» τα προβλήματα της στις PUB και τις καφετέριες. Υποτιμήθηκε, με ανάλογη συμμετοχή του κόσμου η δουλειά των ερασιτεχνικών θεατρικών ομάδων του Πολιτιστικού Κέντρου, παρ' όλη την σημασία των

έργων που παρουσίασαν. Ακόμα και ο Χατζηδάκις, που κανείς δεν τον αγνοεί, δεν κατάφερε να γεμίσει ασφυκτικά το θέατρο. Και ας μην πεί κανείς ότι φταίει το εισιτήριο, γιατί θα έμελλε σύντομα να ξεχειλίζει το ατμο με την Βουγιουκλάκη, με πολύ υψηλότερο εισιτήριο.

Μήπως πρέπει να διενεργήσει κάποιο δημοψήφισμα για τις πολιτιστικές προτιμήσεις των συμπολιτών μας ώστε να γίνει και ο ανάλογος προγραμματισμός; Ή μήπως θα πρέπει να γίνει αγώνας να πεισθούν ότι η «εισαγόμενη» Κουλτούρα δεν είναι πάντα καλύτερη από αυτήν που παράγουμε μόνοι εδώ πέρα;

2. Το Βέλγιο, εμείς και το μήλο Τζόναγκολντ

Στην Ευρώπη, ξέραμε μέχρι σήμερα, πως την πρωτοπορεία στην Δενδροκομία την είχαν οι μεγάλες χώρες, Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία και Μεγάλη Βρετανία. Όταν ήθελε κανείς να «φωτισθεί» σε δοντροκομικά θέματα, σκέπακά με την μοντέρνα τεχνική της καλλιέργειας των δέντρων, για νέες ποικιλίες και νέα υποκείμενα, για πυκνή φύτευση κλπ., έπρεπε να μεταβεί στις παραπάνω χώρες. Η εκπαίδευση και η ενημέρωση γινόταν κατά πάγια τακτική στις κατ' εξοχήν δοντροκομικές χώρες.

Ύστερα από μα προκαθορισμένη μαθητεία στο εξωτερικό (Υποτροφίες, Μεταπαιδευτικές κλπ.) γυρίζαμε στον τόπο μας και ε-

φαρμόζαμε «ατόφια» ή με «παρλλαγές» ό,τι ακούσαμε, ό,τι είδαμε, ό,τι μάθαμε και ό,τι δαχθήκαμε. Ακολουθούσαμε, σαν καλοί μαθητές κατ' γράμμα τις «συνταγές» των προηγμένων δοντροκομικών χωρών. Αυτά κάνουν με εμείς.

Οι Βέλγοι όμως πρωτοτύπησαν και άνοιξαν και ανοίγουν νέους δρόμους. Συγκεκριμένα, ύστερα από ένα τεύτ αξιολογήσεως νέων ποικιλιών μηλιάς, αποφάνθηκαν ότι πρέπει να διαθέσουν την ποικιλία Τζόναγκολντ. Και μέσα σε λίγα χρόνια (ρεκόρ ταχύτητας αναπροσαρμογής), κατάφεραν να φθάσουν τους 50.000 τόννους (1984) Σημειώνουμε την πληροφορία

για σύγκριση, ότι η συνολική παραγωγή μήλων στο Βέλγιο είναι 236.00 τόννοι. Ότι η Ολλανδία παράγει 25.000 τόν. μήλων. Το Τζόναγκολντ σε σύνολο παραγωγής 430.000 τόννων (1984) και η Ιταλία 5.000 τόν. επί συνόλου παραγωγής 2.149.000 τόννων (1984).

Εδώ πρέπει να σταθούμε δύο σημεία. Πρώτον, πως οι Βέλγοι δίχως «ταμπού» και «πλεξ» ακαλούθησαν τον δρόμο, επιλέγοντας μία εξαιρετική ποικιλία μήλων — διάφορο εάν την λένε Τζόναγκολντ — (πρώτα διδάγμα!) δεύτερο πως σε λίγο χρόνο γαζόμενοι μεθοδικά κατόρθωσαν να φθάσουν στους 50.000

α ν τ ι σ τ ί ξ ε ι ς

(Το δεύτερο δίδαγμα). Αυτά στο Βέλγιο. Εμείς ούτε χαμπάρι πήραμε σκετικά με τη βαθείά μεταβολή που πραγματοποιήθηκε στην Βελγική Δεντροκομία.

Μήπως χρειάζεται να αφήσου με τις μεγάλες δεντροκομικές χώρες και απ' εδώ και πέρα να παγαίνουμε στο Βέλγιο για «μαθητεία και για «διδασκαλία»; Μήπως χρειάζεται να σοβαρευτούμε όσο και οι Βέλγοι και να ανοίξουμε επιτέλους τον δικό μας δρόμο; Λέμε και ξαναλέμε ότι έχουμε το καλύτερο κλίμα στην Ευρώπη. Λέμε και ξαναλέμε ότι είμαστε οι πιο «έξυπνοι» απ' όλες τις φυλές του κόσμου. Κρίμα με τέτοιες προϋποθέσεις και να μην έχουμε την ανάλογη προ-

κοπή. Μήπως δεν είμαστε έξυπνοι και είμαστε «εξυπνάκηδες»; και ξέρουμε να πουλούμε μονάχα «εξυπνάδες»;

Τα πράγματα είναι απλά. Δεν μας χρειάζονται οι «εξωτερόφωτοι σοφοί» ούτε οι «αυτοβαπτιζόμενοι ειδικοί» ούτε οι «πολύξεροι αυτοδίδακτοι σύμβουλοι» και ούτε οι «τιτλούχοι της αλλοδαπής». Εκείνο που χρειάζεται πρώτα απ' όλα και πριν από τα παραπάνω, είναι να γίνουμε πρακτικοί και προσαρμοσμένοι στην Ελληνική πραγματικότητα, να ξέρουμε το «ένα και ένα» κάνουν δύο, και να γνοιάζουμε «παστά» το Ελληνικό αλφάβητο της Δεντροκομίας.

O.N.

3. Ο βιολογικός και ο «εμπορικός» θάνατος των ποικιλιών

Ο δεντροκαλλιεργητής, που φυτεύει τα δέντρα στον οπωρώνα του, τα θέλει αιώνια, μακρόβια και αθάνατα. Αυτή είναι η επιθυμία του και το «πιστεύω» του. Αυτό το πιστεύω είναι «παραδοσιακό», έτσι το βρήκε και έτσι το εφαρμόζει. Και συνεχίζεται αυτή η τακτική.

Τα δέντρα αυτά παραμένουν στον οπωρώνα έως ότου ξηραθούν. Η ζωή τους τερματίζεται «φυσιολογικά» πεθαίνοντας ή από «βαθεία γηρατειά» ή υπό κάποια «ασθένεια».

Το δέντρο όπως κάθε πολυετής οργανισμός διανύει τρία βασικά στάδια: α) την εφηβική ηλικία. Το δέντρο στη φάση αυτή αναπτύσσεται και δημιουργεί το σκελετό και φκιάχνει το σώμα του. Το δέντρο προετοιμάζεται και δημιουργεί τα πρώτα άνθη. β) Την ώριμη ηλικία. Στη φάση

αυτή, το δέντρο μπαίνει στην παραγωγική διαδικασία. Πλούσια ανθοφορία. Ικανοποιητική παραγωγή. Σπρεμματικές αποδόσεις υψηλές. Το εισόδημα του δεντροκαλλιεργητή ικανοποιητικό. Η φάση αυτή της ζωής των δέντρων διαρκεί κάμποσα χρόνια και εξαρτάται κυρίως από το είδος και την ποικιλία του δέντρου και από τις περιποιήσεις του δεντροκαλλιεργητή. γ) Τα γηρατειά. Τα δέντρα αρχίζει την κατηφόρα. Η παραγωγή πέφτει «ποσοτικά» και «ποιοτικά». Όλα τα συστήματα λειτουργίας του δέντρου υποβαθμίζονται. Στους οπωρώνες αρχίζουν να εμφανίζονται τα πρώτα ξηρά δέντρα. Έτσι, έχουμε τον βιολογικό θάνατο του δέντρου. Ύστερα από κάμποσα χρόνια διαπιστώνει κανείς και τον «εμπορικό θάνατο» του οπωρώνα που μπορεί να συμ-

βεί στα 20 ή 25 ή 30 χρόνια ή και περισσότερο. Στη φάση αυτή ο οπωρώνας χρονιά με χρονιά γίνεται και περισσότερο «προβληματικός».

Μπορεί να ρωτήσει κανείς. Υπάρχει σοβαρός λόγος να περιμένουμε τον βιολογικό θάνατο του οπωρώνα; Κερδίζουμε τίποτε; Έχει οικονομικό όφελος ο παραγωγός από την τακτική αυτή; Τα πάντα εκσυγχρονίζονται και ανανεώνονται. Σήμερα η γεωργική έρευνα δημιουργεί νέες εκλεκτές ποικιλίες που παρουσιάζουν πολλά αξιόλογα πλεονεκτήματα. Είναι πιο παραγωγικές και πιο ανθεκτικές στις ασθένειες. Παράγουν καρπούς ποιότητας που ταιριάζουν περισσότερο στα γούστα του καταναλωτή, αντέχουν στις μεταφορές και συντηρούνται περισσότερο στα ψυγεία κλπ. Κάθε χρόνο καινούργια συστήματα εκμεταλλείσεως επαναστούν και εφαρμόζονται. (Πυκνή φύτευση, μοντέρνα συστήματα άρδευσης, νέες ποικιλίες, νάνα υποκειμένα κλπ.).

Ο οπωρώνας για να «σταθεί» πρέπει να παράγει καρπούς ποιότητας και να «λειτουργεί» με μικρό κόστος παραγωγής. Ο οπωρώνας πρέπει να «λειτουργεί» υπό εντατική μορφή. Δεν περιμένουμε να «γεράσει» ο οπωρώνας. Δεν περιμένουμε τον βιολογικό θάνατο της ποικιλίας, αλλά τον «εμπορικό». Εκριζώνουμε τα δέντρα πριν ολοκληρωθεί ο εμπορικός θάνατος του οπωρώνα και της ποικιλίας. Διαφορετικά κάνουμε το παιχνίδι. Και όσο αργούμε στην ανανέωση, τόσο θα μένουμε πιο πίσω. Αυτό δεν λέγεται πρόοδος αλλά οπισθοδρόμηση.

O.N.

Με αφορμή το βιβλίο του Π. Αραβαντινού «ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ» που εκδόθηκε στην Αθήνα το 1856, ο Αλβανός λαογράφος, ποιητής και δημοσιογράφος THIMI MITKO (1) που διέμενε τότε στο Κάιρο της Αιγύπτου συνέταξε και απέστειλε στις 6 Απριλίου 1859 για δημοσίευση στην «ΠΑΝΔΩΡΑ» (2) με το ψευδώνυμο «Ενας συνδρομητής» ιστορικό σημείωμα με τον τίτλο «Μερικές σημειώσεις γύρω από την Κορυτσά».

Κατά την άποψη του MITKO, η αναφορά που κάνει ο Αραβαντινός στο προαναφερθέν έργο του για την Κορυτσά περιλαμβάνει στοιχεία εσφαλμένα.

Επειδή δε η γενέτειρα του MITKO είναι η Κορυτσά, θεωρεί απαραίτητο — όπως ο ίδιος τονίζει — να ασχοληθεί με το θέμα αυτό αντικρούοντας ορισμένες απόψεις του Αραβαντινού.

Το ιστορικό σημείωμα του MITKO δημοσιεύθηκε πράγματι στην «ΠΑΝΔΩΡΑ», σε συνέχειες, στα υπ' αριθ. 219/1-5-1859 σελ. 69—70, 235/1-1-1860 σελ. 447—450, 417/1-8-1867 σελ. 175—177, και 424/15-11-1867 σελ. 318—320 τεύχη, στην ελληνική γλώσσα απ' όπου μεταφράσθηκε στα αλβανικά περιληφθέν στην έκδοση της Ακαδημίας Επιστημών της Α.Σ.Δ. της Αλβανίας (Ινστιτούτο Λαϊκής Κουλτούρας) «THIMI MITKO - VEPPA» (3)

Φυσικά, το θέμα δεν θα εμφάνιζε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Νάουσα και την ιστορία της αν σε κάποιο σημείο των ιστορικών σημειώσεων του MITKO δεν γνώταν αναφορά για την τύχη 500 Ελλήνων σκλάβων (γυναικοπαίδων) που είχαν αιχμαλωτισθεί σε πολεμικές επιχειρήσεις του τουρκικού στρατού για την καταστολή επαναστατικών κινήματων στην Ελλάδα.

Σύμφωνα με την μαρτυρία του MITKO οι 500 σκλάβοι-γυναικόπαιδα ελληνικής καταγωγής οδηγήθηκαν από τους Τούρκους στο σκλαβοπάζαρο της Κορυτσάς και πουλήθηκαν (καλύτερα: επανέκτησαν την ελευθερία τους) στην κοινότητα Κορυτσάς μετά την 19η Ιουνίου 1822, δηλαδή, περίπου 2 μήνες μετά την καταστροφή της Νάουσας και τον εξανδραποδισμό των κατοίκων της από τους Τούρκους. Και είναι γνωστό πως το πλησιέστερο προς την ημερομηνία αυτή αξιοσημείωτο ε-

Γυναικόπαιδα της Νάουσας στο σκλαβοπάζαρο της Κορυτσάς

Συμβολή στην έρευνα για την τύχη μερικών από τους εξανδραποδισθέντες κατοίκους της Νάουσας κατά την καταστροφή της πόλης από τους Τούρκους το 1822

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

πανοστατικό κίνημα στην Βόρεια Ελλάδα είναι αυτό της Νάουσας.

Φυσικά ο MITKO δεν αναφέρεται ειδικά σε εξανδραποδισθέντες κατοίκους της Νάουσας, όμως εδραιωμένη άποψή μου είναι πως πρόκειται γι' αυτούς, αν όχι στο σύνολο, τουλάχιστον στην συντριπτική πλειοψηφία τους.

Την άποψή μου αυτή θα επιχειρήσω να τεκμηριώσω στην συνέχεια με

Του Στέργιου Σπ. Αποστόλου

ανάλογο αποδεικτικά στοιχεία και μαρτυρίες.

Από την έκδοση «THIMI MITKO - VEPPA» παραθέτω όπως ακριβώς έχει το σχετικό αλβανικό κείμενο:

“Më 19 qershor pasdite të vitit 1822, i gjithë tregu, i cili është i ndarë, dhe ndodhet në mezim e qytetit, u bë hi bashkë me mallrata, nga një zjarr i rastit, ndërsa atëhere, duke qenë koha e revolucionit grek, komuniteti vuante të gjitha të këqijat, tatohej, ngarkohej me angarira, detyrohej për konakë ushtarakë, (të paguante) gjoba e të tjerë që njeriu nuk është në gjendje t'i përshkruajë... Po atë vit, pas zjarrit, komuniteti liroi, kundrejt një pagese të majme, 500 robër grekë, dhe me këtë shkaktoi zemërimin e komandantit të përgjithshëm që ishte atëhere Hurshi pashaj, i cili i ngarkoi me një gjobë prej 120000 grosh, duke hequr dhe 18 nga robërit, që ishin fshehur nga të tjerët.

Në fund të vitit 1823 qeveritari Lobuz pasha, që atëhere e kishte nënë në Larisë, thiri atje kërret e konitatit, duke kërkuar një hua në holladhe, me qenë se thanë se janë varfër, burgosi dymbëdhjetë prej Mbasi mori pas torturash të tmershme, premtimin që komuniteti të mërojë 200 mijë grosh, i liroi gjysmë vdekur, duke dërguar njëkohësisht Korçë Mustë bej Plasën për grumbolim e të hollave, ...

Ακολουθεί η μετάφραση στο ελληνικό από τον γράφοντα:

• Στις 19 Ιουνίου το απόγευμα, έτους 1822 όλη η αγορά (της Κορυτσάς) που ήταν χωρισμένη (σε τμήματα) και βρισκόταν στο κέντρο της πόλης, έγινε στόχτη μαζί με τα εμπορεύματά της από πυρκαϊά που έβρασε τυχαία, ενώ τον ίδιο καιρό συνέχιζε η ελληνική επανάσταση. Η κοινότητα υπέφερε τα πάνδεινα, φορολογούνταν, επιβαρύνονταν με τα γαρβίες, υποχρεώνονταν στην εξέλιξη καταυλισμών για τα (τουρκικά) στρατιωτικά τμήματα, στην πληρωμή προστίμων και άλλα, που ο άνθρωπος δεν είναι σε θέση να περιγράψει...

Τον ίδιο χρόνο (1822), μετά πυρκαϊά, η κοινότητα απελευθερώθηκε καταβάλλοντας μια παχυλή αποζημίωση (λύπτρα) 500 Έλληνες σκλάβοι.

Το γεγονός αυτό επέσυρε την γή του Γενικού Διοικητή (των τουρκικών δυνάμεων) που ήταν τότε Χουραϊτ πασάς, ο οποίος επιβάρυνε (την κοινότητα) με ένα πρόστιμο 120.000 γρασιών, παίρνοντας πίσω και από τους σκλάβους που είχαν απο-

βεί από τους άλλους.

Στα τέλη του έτους 1823 ο κυβερνήτης Αμπντού Λουμπούτ πασάς που είχε τότε την έδρα του στην Λάρισα, κάλεσε τους δημογέροντες της κοινότητας και τους ζήτησε ένα δάνειο σε μετρητά. Επειδή αυτοί του απάντησαν πως είναι φτωχοί, φυλάκισε δώδεκα από αυτούς. Ύστερα από φρικτά βασανιστήρια και αφού απέσπασε την υπόσχεσή τους ότι η κοινότητα θα του καταβάλει 200.000 γρόσια, τους απελευθέρωσε μισοπεθαμένους.

Ταυτόχρονα απέστειλε στην Κορυτσά τον Μουσατά μπέη Πλιάσζ για την συγκέντρωση των χρημάτων....

Προκαλούν, πράγματι, εντύπωση τα αισθήματα αλτρουισμού και φιλαλληλίας τα οποία επέδειξαν οι κάτοικοι της πόλης αυτής απέναντι στους ελληνικής καταγωγής σκλάβους, συγκεντρώνοντας το απαραίτητο για την απελευθέρωσή τους ποσό. Και νομίζω ότι αποτελεί ένα από τα ελάχιστα — αν όχι το μοναδικό — παρόμοια φαινόμενα, κατά την διάρκεια της ελληνικής επανάστασης.

Όπως και προηγούμενα υποστήριξα, η άποψή μου είναι πως οι ελληνικής καταγωγής σκλάβοι (κατά κανόνα επρόκειτο για γυναικόπαιδα) που οδηγήθηκαν στο σκλαβοπάζαρο της Κορυτσάς, αποτελούσαν μέρος των εξανδραποδισθέντων κατοίκων της Νάουσας μετά την καταστροφή της από τα τουρκικά στρατεύματα τον Απρίλιο του 1822.

Ακόμα πιστεύω, πως, εκεί μεταφέρθηκαν με διαταγή του Μεχμέτ Εμίν Εμπού Λουμπούτ και δεν είναι τυχαίο το γεγονός που ο ΜΙΤΚΟ κάνει μνεία του ονόματός του στο ιστορικό του σημείωμα, αναφέροντάς τον, μάλιστα, και σαν κυβερνήτη της Κορυτσάς, με έδρα την Λάρισα.

Σαν αποδεικτικά στοιχεία τα οποία, κατά την γνώμη μου, τεκμηριώνουν την άποψη ότι πρόκειται για εξανδραποδισθέντες κατοίκους της Νάουσας, επικαλούμαι τα παρακάτω:

1) Το χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από την καταστροφή της Νάουσας από τους Τούρκους τον Απρίλιο του 1822 μέχρι και τον χρόνο πώλησης - απελευθέρωσης των ελληνικής καταγωγής σκλάβων στο σκλαβοπάζαρο της Κορυτσάς (κατά τα τέλη του μηνός Ιουνίου 1822) όπως και σε άλλο σημείο αυτής της μελέτης ετόνισα, κολύπτει περίπου 2 μήνες.

Στο διάστημα αυτό, η π.ο πρόσφατη «πλούσια σοδειά» των Τούρκων — και γεωγραφικά πλησιέστερη προς την Κορυτσά — σε αιχμαλωτιζόμενα και εξανδραποδισθέντα γυναικόπαιδα προέρχονταν, αναμφισβήτητα, από τις πολεμικές επιχειρήσεις για την καταστολή του επαναστατικού κινήματος της Νάουσας.

Η άλλη άποψη ότι, ενδεχόμενα, να πρόκειται για εξανδραποδισθέντες κατοίκους της Χαλκιδικής μετά την καταστολή του εκεί επαναστατικού κινήματος, κατά την γνώμη μου, πρέπει να αντιμετωπισθεί με σκεπτικισμό. Δεν ήταν προς το συμφέρον των Τούρκων, από οποιαδήποτε άποψη, να συντηρούν επί ένα τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα (αρχές Νοεμβρίου 1821, όταν ουσιαστικά η επανάσταση της Χαλκιδικής είχε κριθεί με την πτώση της Κιαισάνδρας μέχρι τα τέλη Ιουνίου 1822, περίπου 8 μήνες) τα εκεί αιχμαλωτισθέντα και προοριζόμενα για πώληση γυναικόπαιδα.

2) Σύμφωνα με την μαρτυρία του ΜΙΤΚΟ, τα ελληνικής καταγωγής γυναικόπαιδα που απελευθέρωσε η κοινότητα Κορυτσάς, ανέρχονταν σε 500.

Από μια διαταγή του βαλή Θεσσαλονίκης προς τον ιεροδίκη (εροδικαστή) και τους προκρίτους της Βέροιας με ημερομηνία εγείρας 30 Ρετζέπ 1237 (22 Απριλίου 1822) αντλούμε την πληροφορία ότι τα αιχμαλωτισθέντα γυναικόπαιδα των επαναστατών της Νάουσας ανέρχονται σε 450.

Τα γυναικόπαιδα αυτά, σύμφωνα με πληροφορία που μας παρέχεται από το ίδιο έγγραφο, επρόκειτο την 25η Απριλίου να μεταφερθούν από την Βέροια — όπου κρατούνταν προσωρινά — στην Θεσσαλονίκη (5).

Από έναν κατάλογο εσόδων - εξόδων που συντάχθηκε με διαταγή του Μεχμέτ Εμίν Εμπού Λουμπούτ με ημερομηνία εγείρας 7 Σεβάλ 1237 (27 Ιουνίου 1822) ένα κονδύλιο 22.000 γροσίων στο σκέλος των εσόδων προέρχεται από: «αξίον απίστων Ναούσης και των παιδων αυτών πωληθέντων προς τους προκρίτους της πόλεως (Θεσσαλονίκης)» (6).

Είναι βέβαιο ότι το σύνολο των αιχμαλωτισθέντων γυναικοπαίδων των Ναουσαίων επαναστατών είναι μεγαλύτερο του αριθμού των 450 αν ληφθεί υπ' όψη το γεγονός ότι τον τουρκικό στρατό συνόδευαν άτακτα στίφη Εβραίων, ταιγγάνων κ.λ.π. τα οποία, σύμφωνα με υπάρχουσες μαρτυρίες, πρωτοστάτησαν σε ωμότητες και άλλα ανομολόγητα εγκλήματα σε βάρος των κατοίκων της Νάουσας. Επόμενο, λοιπόν, είναι ένα μέρος των γυναικοπαίδων που αιχμαλωτίσθηκαν να περιήλθε στα χέρια τους και να οδηγήθηκε σε άλλα σκλαβοπάζαρο (7).

Από μαρτυρία ενός γέροντα Λεβαντίνου προς τον Αδαμαντίδη στην Θεσσαλονίκη σε συσχετισμό με το κονδύλιο των 22.000 γροσίων που εισπράχθηκε από πώληση γυναικοπαίδων της Νάουσας, προκύπτει ότι ο αριθμός των ατόμων που πουλήθηκαν (τουλάχιστον μέχρι την ημερομηνία σύνταξης του καταλόγου εσόδων - εξόδων) ήταν ελάχιστος.

Το συμπέρασμα αυτό συνάγεται αβίαστα αν ληφθεί υπ' όψη (σύμφωνα με την μαρτυρία αυτού του Λεβαντίνου) ότι από τα γυναικόπαιδα της Νάουσας που είχαν εκτεθεί για πώληση στο Μποσνιάκ Χάνι (Θεσ/νίκη), οι μινές, ωραίες γυναίκες και κόρες πωλούνταν από 8.000 μέχρι 8.000 γρόσια, οι δε άλλες σε χαμηλότερη τιμή (8).

Το ηλίκιο που προκύπτει από την διαίρεση του εισπραχθέντος ποσού των 22.000 γροσίων με τις κατά περίπτωση τιμές μονάδας επικουρεί την άποψη ότι ελάχιστα γυναικόπαιδα της Νάουσας πουλήθηκαν στο σκλαβοπάζαρο της Θεσσαλονίκης.

Ο κύριος όγκος τους, προφανώς,

διοχετεύθηκε προοδευτικά σε άλλα σκλαβοπάζαρη και κατά την άποψή μου οδηγήθηκε τελικά σ' αυτό της Κορυτσάς.

3) Δεν είναι τυχαία η αναφορά του ΜΙΤΚΟ στον ανώτατο Τούρκο στρατιωτικό Μεχμέτ Εμίν πασά τον επονομαζόμενο Εμπού Λουμπούτ (ροπαλοφόρος) (9). Επί κεφαλής των τουρκικών στρατευμάτων που πολιορκίασαν, κατέλαβαν και κατέστρεψαν την Νάουσα «δια πυρός και σιδήρου», ο αιμοδιψής αυτός Τούρκος ήταν γνωστός όχι μόνο για την σκληρότητα του χαρακτήρα του αλλά και για την υπερβολική αυνομία του προς το χρέμα.

Και είναι γνωστό πως η Κορυτσά, η πόλη αυτή που βρίσκεται στην Νοτιο-ανατολική Αλβανία, την εποχή εκείνη ήταν γνωστή για τον πλούτο και την άνθισή της.

Προφανώς, με διαταγή του Εμπού Λουμπούτ, τα γυναικόπαιδα της Νάουσας οδηγήθηκαν στην Κορυτσά και εκτέθηκαν σαν εμπόρευμα στο σκλαβοπάζαρό της. Το γεγονός δε ότι η απελευθέρωσή τους επιτεύχθηκε μετά από την καταβολή σημαντικού ποσού — όπως μαρτυρεί ο ΜΙΤΚΟ — από την κοινότητα Κορυτσάς δείχνει καθαρά το φιλοχρήματο του χαρακτήρα του αιμοσταγούς αυτού Τούρκου.

Αργότερα, όταν θα πέρασε σε δυσμένεια και θα καθαιρεθεί από το αείωμα του βαλή της Ρούμελης, με αυτοκρατορικό φερμάνι θα διαταχθεί έρευνα για την εξακρίβωση της περιουσίας του, για την οποία υπήρχαν υπόνοιες ότι είχε αποκρύψει (10).

Ακόμα, η απαιτήσή του να του χορηγήσει δάνειο η κοινότητα της Κορυτσάς, ένα χρόνο περίπου μετά την απελευθέρωση από αυτήν των ελληνικής καταγωγής 500 γυναικόπαιδων και τα φρικτά βασανιστήρια στα οποία υπέβαλλε τους δημογέροντες αυτής της πόλης προκειμένου να αποσπάσει την υπόσχεσή τους για την «οικειοθελή χορήγηση» αυτού του δανείου — σύμφωνα πάντα με την μαρτυρία του ΜΙΤΚΟ — δείχνει καθαρά τις προφιλείς μεθόδους τις οποίες χρησιμοποιούσε προκειμένου να επιτύχει στους

σκοπούς του.

4) Κατά το έτος 1980, από προσωπική μαρτυρία του ηλικίας 82 ετών Δ.Μ. προς τον γράφοντα, γόνου παλιάς οικογένειας εμπόρων της Κορυτσάς, κλάδοι της οποίας εγκαταστάθηκαν στην Θεσ/νίκη (εμπορικές επιχειρήσεις) και στο Λονδίνο (ναυτιλιακές εργασίες) κατά τα τέλη του περασμένου αιώνα, προκύπτει ότι πράγματι, γυναικόπαιδα της Νάουσας μεταφέρθηκαν από τους Τούρκους και πουλήθηκαν στο σκλαβοπάζαρο της Κορυτσάς.

Σύμφωνα με την μαρτυρία του ανωτέρω, η οικογένειά του κατέβαλε τα αναγκαία λύτρα για την απελευθέρωση μίας Ναουσαίας νέας, η οποία από ευγνωμοσύνη προς αυτήν, παρέμεινε μέχρι το θάνατό της σε βαθειά γεράματα κοντά της.

Τόσο δε είχε εκτίσει την εκτίμησή και την αγότη των μελών αυτής της οικογένειας η Ναουσαία κοπέλα, που τα παιδιά την αποκαλούσαν «μάννα», μη ξεχωρίζοντάς την από την πραγματική μάννα.

Πρέπει ακόμα να προσθέσω, πως ένας από τους πρωτεργάτες που μαζί με τον Ηλία Πάζη (καταγόμενο επίσης από το χωριό Ντάρδα περιοχής Κορυτσάς) ίδρυσαν το εργοστάσιο «ΕΡΙΑ» στην πόλη μας, δίδα από τα Ναοσκομεία, ανήκε σ' αυτήν την οικογένεια.

5) Επίσης από μαρτυρία συμπολίτη μας κάτοικου βόρειας συνοικίας της πόλης προκύπτει ότι ο προπάππος του είχε έλθει σε νεαρή ηλικία από τα μέρη της Κορυτσάς και γνώριζε την αλβανική γλώσσα (αρβανίτικα).

Προφανώς θα πρόκειται για Ναουσαίο που σε μικρή ηλικία μαζί με τα άλλα γυναικόπαιδα της Νάουσας είχαν μεταφερθεί στο σκλαβοπάζαρο της Κορυτσάς. Εκεί, αφού απελευθερώθηκε από την κοινότητα, παρέμεινε για κάποιο διάστημα και στην συνέχεια επέστρεψε στην Νάουσα.

Φαίνεται ότι τέτοιες περιπτώσεις επιστροφής από την Κορυτσά που προέρχονταν από τα απελευθερω-

θέντα γυναικόπαιδα της Νάουσας που είχαν οδηγηθεί στο σκλαβοπάζαρο της υπήρξαν αρκετές.

Είναι πολύ πιθανό η επανεγκατάστασή τους να έγινε στο βόρειο τμήμα της πόλης καιειδικότερα κατά μήκος της σημερινής οδού Αμπαρτών, η άποψη αυτή προσεπικουρείται και από το γεγονός ότι από τους παλιούς Ναουσαίους η οδός αυτή αποκαλούνταν «Αρβανίτικους» (μαχαλάς).

Δεν είναι εξακριβωμένο αν παλαιά γνωστή οικογένεια της Νάουσας, μέλη της οποίας διέπρεψαν στο εμπόριο, βιομηχανία και την πολιτική, οποία έλκει την καταγωγή από την κοινότητα ΒΟΚΟΡΟΛΕ (Μοσχόπολη) περιοχής Κορυτσάς, προέρχεται από τα γυναικόπαιδα της Νάουσας που απελευθερώθηκαν από την κοινότητα Κορυτσάς ή όχι.

Τέλος, θεωρώ απαραίτητο να τονισω ότι η απόφαση της κοινότητας Κορυτσάς να απελευθερώσει τους ελληνικής καταγωγής 500 «σκλάβους» καταβάλλοντας σεβαστό ποσό λύτρων, από τους Τούρκους θεωρήθηκε «πρωτοκλήτικη ενέργεια» (σύμφωνα με τα που μαρτυρεί ο ΜΙΤΚΟ), γιατί ακριβώς αυτή, περιόριζε το στοιχείο της «συμπαράστασης» προς τον αγωνιζόμενο ελληνικό λαό.

Η οργή και το μίσος του αρχιστράτηγου των τουρκικών δυνάμεων στην Ελλάδα Χιουρσίτ Εξ αιτίας της εκδίωξης των αισθημάτων ανθρωπισμού και συμπαράστασης των κατοίκων της Κορυτσάς προς τους Έλληνες σκλάβους πολέμου, εκτονώθηκε στις ηλώσεις των πρώτων με την επιβολή πέρας του προστίμου σε βάρος του

Το θέμα της εξακρίβωσης της ταυτότητας των γυναικόπαιδων της Νάουσας που αιχμαλωτίστηκαν και εξανδράχθηκαν από τους Τούρκους κατά την εξέγερση της πόλης το 1822 δεν ενοπλείται με τις υπάρχουσες μέχρι σήμερα μαρτυρίες, ούτε με την παράθεση των στοιχείων αυτής της λήξης.

Απαιτείται συστηματική έρευνα και κάθε κατεύθυνση από μέρους των

Γύρω από την καταγωγή των Ναουσαίων

(ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ)

1. Πρόεξα στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού «Νιάουστα» (α/α 31, Απριλίου - Ιουνίου 1985, σελ 50—59 και 62) τη μελέτη του Στέργιου Σπ. Αποστόλου, με τίτλο: «Το πρόβλημα της φυλετικής προέλευσης των Ναουσαίων και οι απόψεις των ιστορικών Τριακίτη, Αραβαντινού και Τοντόρωφ» και σημείωσα με ευχαρίστηση τη διαφορετική, πράγματι, θεώρηση του θέματος και ιδιαίτερα την εξέτασή του (και) από γλωσσολογική άποψη, με τους αξιοσημείωτους πίνακες κλπ.

2. Συμφωνώ ότι χρειάζεται παραπέρα διερεύνηση του προβλήματος, ιδιαίτερα από την άποψη αναζητήσεως και άλλων ιστορικών πηγών και με το πρίσμα της επιστήμης της ανθρωπολογίας, σε συνδυασμό και με όσα διέκρινε η παράδοση. Γι' αυτό και δίνω παρακάτω μερικές βιβλιογραφικές πληροφορίες, που θα είναι, ίσως, χρήσιμες γι' όποιον θελήσει να συνεχίσει την έρευνα.

3. Πρέπει να σημειώσω, αμέσως, ότι το ζήτημα δεν είναι, βέβαια, άγνωστο, ούτε νέο, μιά και απασχολεί την τοπική δημοσιογραφία - ιστοριογραφία εδώ και 25 χρόνια, τουλάχιστο.

Συγκεκριμένα, ο Ναουσαίος, τότε, γυμνασιάρχης Εμμ. Βαλσαμίδης δημοσίευσε, στο φύλλο 471) 16.4.1961 της τοπικής εφημερίδας «Φωνή της Ναούσης», επιστολή, με τίτλο: «Πότε εκτίθη η Νάουσα». Επακολούθησε η δημοσίευση μιάς σειράς σχετικών επιστολών, από μένα (τριών), από τον Αστ. Αποστόλου (δύο και άλλων στη στήλη του «Βορέου» της εφημερίδας «Μακεδο

νία») και από τον Κ. Τσιώμη (μιάς), στα φύλλα 471) 16.4.1961 μέχρι και 479) 11.6.1961, της ίδιας εφημερίδας.

4. Σε άλλο δημοσίευσμά μου («Φωνή της Ναούσης», (πανηγυρικό) φύλλο 525) 29.4.1962), με τίτλο: «Υπήρχεν η Νάουσα κατά τους βυζαντινούς χρόνους;», υποστήριξα ότι δεν υπάρχουν

Του Γιώργου Χ. Χιονίδη

στοιχεία για πόλη με το ίδιο όνομα στα μεσαιωνικά χρόνια.

5. Τέλος, με αφορμή τη γλωσσολογική μελέτη του καθηγητή Φώτη Πέτσα «Νιάουστα και Γλυτουνιάουστα» (περ. «Μακεδονικά» 7 (1967) 81—93), σε συνδυασμό με την ανεύρεση της κτητορικής επιγραφής του μοναστηριού των Ταξιαρχών της Νάουσας (από τον Εμμ. Βαλσαμίδα) δημοσίευμα («Μακεδονικά» 8 (1968) 223—238) τη μελέτη: «Ο όσιος Θεοφάνης, ο νέος», με υπότιτλο: «Ο εξ Ιωαννίνων πολιούχος της μακεδονικής Ναούσης, η ίδρυση της πόλεως και η καταγωγή των κατοίκων», όπου γίνεται αναφορά σε σχετική βιβλιογραφία και δίνονται περιληπτικά οι απόψεις, που εκφράστηκαν, για την αυτόχθονη καταγωγή ή και για τη μετακίνηση από την Ήπειρο και από γειτονικά χωριά.

6. Ιδιαίτερα για τον επανεποικισμό της Νάουσας μετά την καταστροφή της στην επανάσταση του 1821—1822 (για την οποία βλ. μελέτη μου στο περιοδικό «Μακεδονικά» 21 (1981) 155—166, που αναδημοσιεύτηκε και στο περιοδικό «Νιάουστα», όπως

και προηγούμενη, που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό «Μακεδονικά» 8 (1968) 211—220, όπου και άλλη βιβλιογραφία) βρέθηκε και δημοσιεύτηκε το σχετικό φερμάνι (του 1830), με το οποίο δόθηκαν πάλι τα φορολογικά πρόνομα των κατοίκων της Νάουσας (βλ. σχετική μελέτη μου στο περιοδικό «Μακεδονικά» 19 (1979) 93—123, όπου και βιβλιογραφία, ενώ περίληψη - προαναγγελία της δημοσίευσα στη «Νιάουστα»). Από το διάταγμα τούτο μαθαίνουμε (κοντά στα άλλα) ότι στη Νάουσα εγκαταστάθηκαν, τότε, και άποικοι από άλλες περιοχές.

7. Άλλωστε, ξέρομε ότι η Νάουσα είχε εποικιστεί από ραγιάδες και απ' άλλες περιοχές και πριν από την επανάσταση, όπως αποδεικνύεται από έγγραφο της εποχής του Αλή πασά, τα οποία ετοιμάζω να εκδώσω (και άλλα, μαζί) στην προαναγγελθείσα, ήδη, μελέτη μου για την επικυριαρχία του Αλή Τεπελενλί των Ιωαννίνων στην Κεντροδυτική Μακεδονία.

8. Το πρόβλημα λοιπόν είναι πολυσύνθετο και χρειάζεται διεξοδική και πολύπλευρη εξέταση και σε τούτο βοηθά και προκαλεί - προσκαλεί η μελέτη, που έγινε αφορμή για τούτο το σημείωμα.

9. Τέλος, όσο αφορά στον Καρατάσο πρέπει να δώσουμε περισσότερο πίστη στον γιό του Τζάμη, ο οποίος, γράφοντας, συγκαταλέγει την οικογένειά του στην «Ελληνική φυλή» (βλ. τη μελέτη μου «Σχεδιάγραμμα περί (Συνέχεια στη σελίδα 109)

Βιομηχανία, χειροτεχνία, εμπόριο και καλλιτεχνία στη Νάουσα πριν από την καταστροφή του 1822

Η βιομηχανία και το εμπόριο αναπτύχθηκαν πολύ νωρίς στη Νάουσα και αποστέλεσαν πηγή πλούτου για τους κατοίκους της. Τα προϊόντα της χειροτεχνίας, που κατασκευάζονταν σε καταστήματα (βιοτεχνίες) ή σε ιδιωτικά σπίτια τα αγόραζαν έμποροι και τα μετέφεραν για πώληση όχι μόνο στο εσωτερικό του Κράτους αλλά και στο εξωτερικό. Στη Βιέννη, στην Πόση, στη Μόσχα, στην Οδησό και στη Γερμανία υπήρχαν υποκαταστήματα και αντιπρόσωποι που δέχονταν τα Ναουσαϊκά προϊόντα.

Οι κάτοικοι ασχολούνταν με όλες τις τέχνες, αλλά σπουδαιότερες ήταν η υφαντική, η οπλοποιία και μαχαιροποιία, η λεπτουργία (ξυλογλυπτική, ασημουργία) και η βαφική. Μεταξύ άλλων άκως Εσχώριζε η υφαντική. Σ' αυτήν απασχολούνταν όλες οι γυναίκες και πολλοί άνδρες. Κατασκευάζαν υφάσματα μάλλινα (οιανγκία), μεταξωτά και λινά, ιδίως όμως προσόψια (χαβλιά). Τα τελευταία μάλιστα ήταν τόσο περιζήτητα, ώστε είχαν ιδρυθεί πολλές βιοτεχνίες για την παραγωγή τους. Σε κάθε μια από αυτές λειτουργούσαν παραπάνω από 30 αργαίοι.

Από τους ιδιοκτήτες τέτοιων υφαντηρίων αναφέρομε μόνο τους τελευταίους Θεωμά Χατζηχειμώνα ή Σιώμο, Γ.Ζ. Μπάγιου, Χ. Γιακομή και Θ. Πατητιά ή Πατάρα.

Αυτοί μετέφεραν τα προϊόντα τους στην Ευρώπη και από εκεί εδίδεσαν με άφθονο χρυσάφι, διαμαντίνια κοσμήματα, μαργαριτάρια καθώς και πολύτιμα οικιακά σκεύη. Φαίνεται δε ότι ο Αλή πασάς ο Φάλορις αυτός των Ιωαννίνων, από αυτά δελεάστηκε και ζήτησε την κατάληψη της πόλης. Κάποτε είδε ένα γυναικείο κεφαλόδεσμο στολισμένο πλούσια με χρυσάφι και πολύτιμους λίθους, και εκστατικός τότε φώναξε, ότι ούτε αυτός μπορεί να φορέσει τέτοιο πλούσιο κορώνα.

Τέτοιες βιοτεχνίες υπήρχαν το 1822 περίπου 40.

Οι τεχνίτες της οπλοποιίας, της μαχαιροποιίας και της λεπτουργίας εργάζονταν μεμονωμένα, σπάνια δε συ-

νεταιρικά' σε μεγάλα έργα όμως οι έμπειροι τεχνίτες έδιδαν οδηγίες και βοήθεια στους κατώτερους τεχνίτες. Τα όπλα των μέχρι τελευταία γνωστών αδελφών Τζιοβάρια, Χρ. Πλήκα, των 4 αδελφών Κωστιούλη (Ντόση, Δημητρίου, Κώστα και Τζίμα), του Αναστ. Λιλιάνη και του γιού του ήταν περιζήτητα για τη στερεότητα, την ελαφρότητα, την καλλιτεχνία και προ παντός για την ευστοχία τους. Τα μαχαίρια, τα ξίφη, τα τραπεζομάχαιρα, τα μαχαίρια των κρεοπωλών και άλλα είδη

Διασκευή στη δημοτική της Ελένης Μήτσιαλα - Ζεγκίνη

της τέχνης αυτής Εξόγονταν σ' ολόκληρη την Μακεδονία.

Οι εκκλησίες ήταν διακοσμημένες με λεπτουργικά έργα διαφόρων τεχνιών, ιδίως των καλυτέρων από αυτούς, του Ζιανπούρα και του Κάλη Σαμαρά.

Για τον τελευταίο μάλιστα αναφέρεται το εξής:

Λίγο πριν από την επανάσταση του 1822 είχε κατασκευάσει, για την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, ένα παγγάρι από Εύλο καρυδιάς και ροιάς (:) διακοσμημένο με ποικίλα όστρακα και ελεφαντόδοντο. Αυτό είχε 16 ουρτάρια τα οποία άνοιγαν και έκλειναν μ' ένα μόνο κλειδί, είτε όλα με μια στροφή του κλειδιού, είτε καθένα, οποιοδήποτε, μεμονωμένα. Με την άλωση της πόλης μετέφεραν το καλλιτέχνημα αυτό στον Αμμού Λουμπούτ, από τότε ζήτησε ο πασάς να δει ο ίδιος τον καλλιτέχνη και τον ρώτησε αν μπορεί να κάνει άλλο έργο τελειότερο. Ο Κάλης ενθαρρυνόμενος από τη φαινομενική γαλήνη του πασά του απάντησε πως, αν του δοθούν τα κατάλληλα υλικά, μπορεί να κατασκευάσει φτερό με τα οποία να πετά άνθρωπος σ' ένα ορισμένο ύψος. Τότε ο πασάς για αμοιβή του διέταξε να τον αποκεφαλίσουν.

Και η αρχιτεκτονική έδωσε πολλά δείγματα προόδου. Οι πρώτες καλύψεις των ημιογρίων της Παληονιάουσας μεταβλήθηκαν σιγά-σιγά σε ευπρεπείς

κατοικίες και με τον καιρό σε ωραία και ευρύχωρα σπίτια σύμφωνα με τα πρότυπα της γειτονικής Βέροιας. Πολύ από τα οικήματα αυτά αργότερα ξεπέρασαν σε ομορφιά, μεγαλοπρέπεια και ρυθμό τα οικοδομήματα της Βέροιας. Έτσι το τετρωόροφο μέγαρο «Σεράϊ» του Ζαφειράκη Λογοθέτη υπήρξε πρότυπο μεγαλόπρεπου μεγάρου. Σε κάθε όροφο υπήρχαν βρύσες με διαυγέστατο πόσιμο νερό, ενώ στον τέταρτο όροφο συντριβάνι με ανόγλυφο μάρμαρο. Όλες οι αίθουσες ήταν επιπλωμένες με πολυτελή έπιπλα που φανέρωναν τον πλούτο και την καλαισθησία του ιδιοκτήτη. Όλα αυτά προκαλούσαν το θαυμασμό και την έκπληξη του θεατή.

Οι ναοί και μάλιστα αυτός του Αγίου Δημητρίου ήταν επιβλητικοί και μέσα πλούσια στολισμένοι με ασημένιους πολυελαίους, κανδήλια και επόργυρες εκτόνες.

Μεγαλοπρεπέστατη ήταν και η «Σχολή», χωρισμένη σε πολλές αίθουσες, μια σ' τις οποίες, η πιο μεγάλη, ήταν στρωμένη με καλλιτεχνικά δάπεδα και με τοιχογραφίες στους τοίχους. Σ' αυτήν υπήρχε μεγάλη «κουρσική» ελαιογραφία με θέμα τον Κέβητα, έργο κάποιου εγχώριου ζωγράφου, του οποίου όμως το όνομα δεν διασώθηκε. Στο προσόλαιο του Σχολείου και πάνω στον τοίχο του υπήρχε ένας προχός που συμβόλιζε τη ματαιότητα της ανθρώπινης ζωής. Εκεί κοντά ήταν και η βιβλιοθήκη. Ο χώρος αυτής ήταν διαρρηγμένος σε τρία τμήματα. Στα ρόφια της ήταν τοποθετημένοι και τοινοσημμένοι 3.000 τόμοι, μεταξύ των οποίων πολλά χειρόγραφα, και πολλοί κώδικες πάνω σε μεμβράνη. Όλα αυτά μαρτυρούν την αγάπη για τα γράμματα, τις τέχνες και τη φιλομάθεια που διέκρινε τους κατοίκους της πόλης.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι δεν διαψεύστηκε η ευφυής ιδέα, του στρατηγού Γαζή Αβρανού, για την ίδρυση της πόλης και οι ελπίδες που έτρεφαν γι' αυτήν οι δύο όσοι θεοφάνης και Σεχ-Λεσά. Προπάντως όμως δικαίωση (Συνάχεια στη σελίδα 109)

Εκείν' τα χρόνια οι κόσμοι ανύ-
 νουνταν μη πουλά Ζτράνια ακόμα κι
 του καλουκαίρι δεν έβγαζαν του μαλί-
 τκου του κατασάρκι οι άντρες ή τη
 μαλίτικη τη φούστα οι γυναίκες. Ό-
 λα τα οντόματά τους τάφκιαναν στου
 σπητι στουν αργαλειό μη τα χέργια
 τους. Τι είθελεις κι δεν έφκιαναν.
 Πριν γένουν τ' αργουστόσια έφκιαναν
 σαιέκια όλα τα σπήτχια της Νιάου-
 στας που τ' αγόραζαν οι Λαναράδοι κι
 τόστηλναν στη Σιρβία κι σ' άλλα μέρ-
 για. Έφκιαναν κι βιλέντσεις, Ζιλιά, Λί-
 του για κατασάρκια κι φούστες, μη
 την κόνουρα έπληγαν μη τις κλούτσεις
 σκουφούνια μαλίτικα, χειρότχια, σκού-
 φους, φανέλεις, πύλεις για τις πόρ-
 τεις κι τα παραθύργια, κι μη του μπα-
 μπασκόνχημα που τ' αγόραζαν έτοιμου
 έφκιαναν πανί, τροπιζουμάντηλα, πύ-
 λεις, σιρβέτες για του τραπέζι, που-
 δές, μισάλες, πανί για πουκάμισα, κι
 σιαλιβάργια καλουκρινά κι ούτι άλλου
 είθελειν ένα σπητουμάζουμα.

Τώρα όλα το παίρνουμε έτοιμα,
 γιατί γίνονται μι μηχανές.
 Του μαλί τ' αγόραζαν του Μάη απ'
 του παζάρι το Σαββάτο, που του που-
 λούσαν στα σακιά, οι κихαγιάδες κι
 οι σαρακαταμάνοι πούρχουνταν στα βου
 νά μας την άνοιξη. Του ρούντου του
 μαλί ήταν μαί ακριβώτηρου απ' του α-
 δρύ, του άσπρου ήταν ακριβώτηρου απ'
 του μαύρου. Του πουλούσαν μη την
 ουκά. Μνιά ουκά άπλυτου γένουνταν
 μισή ουκά πλυμένου απόνου κάτω.

Τώρα καν κανέναν δε' αγουράζει
 μαλί στου σπητι, γιατί δεν έχει τί να
 του φτιάσει. Μούγγι στη Βέργια από-
 μινειν ένα λανάρι για μαλί που του
 φτιάχνει φυτίλι.

Όντας τόφηρναν του μαλί στου σπη-
 τι αχινούσσειν η δουλειά κι του νυ-
 χτερι. Πρώτα πρώτα του τίναζαν κι
 έβγαζαν όσα ταιπαιόκια ήταν απανου-
 θιά - απανουθιά. Λίγου πουλύ όλα τα
 ηρόβια έπιασαν ταιπαιόκια. Μιτά του
 ζισυμάτιζαν οι κοζάνι μι βραστό νιρό
 για να πλυθεί κι του άπλουσαν οι σύρ-
 ματα ή καλαμπουτά για να σιγνώσει
 κι ύσταρνας τ' άνοιγαν μη τα χέργια.

Του καθάριζαν κι του Ειχουρνούσαν του
 ρούντου της κοιλιάς απ' του αδρύ της
 ράχης. Μη του ρούντου γένουνταν του
 ψιά του λίτου για τα γυνηκεία κατα-

Τότι υι τώρα

Η υφαντική στη Νιάουστα τα παλιά τα χρόνια

τα γαμπριότικα κι της νύφης μη τα
 ποιήτχια. Αυτά πλέγουνταν μη τις
 κλούτσεις κι για τα ποιήτχια έβσαν
 χροματιστά νήματα απού μπαμπάκι ή
 μιτόξι.

Ύσταρνας απ' του άνοιγμα του
 λανάριζαν στου λανάρι. Τα παλιά τα
 λανάργια είχαν ουλίγια δόντγια κι τρα-
 νά σα σουγκλιά καρφουμένα σ' ένα
 σανίδι χουντρό ίσιαμι ντιγιά δάχτυλα,
 δέκα πόντους φάρδους κι δικαπέντι
 μάκρους πούχριν πέρα απ' τα καρφιά
 τα σουγκληρά ένα χειρούλι ίσιαμι τρι-
 άντα -σράντα πόντους για τσάκουμα.
 Τα σουγκλιά είχαν μάκρους ουχτώ μη

Του Νίκου Σπάρτσον

δέκα πόντους. Απ' τ' αυτό του ένα
 σπηριώνουνταν γιρά σ' ένα σανίδι κι
 τ' άλλου τριβουνταν απανουθιά του.
 Ανάμισα απ' τα δόντγια σέβηνειν τσι-
 ούμεις μαλί για να λαναρίζητι.

Αργότηρα όταν αχίρησαν να φαί-
 νουντι μηχανές έληρναν ηβρουσαικά
 κουμάτχια απού λανάργια φάμπρηκας
 που ου Τζιουτζούλας κ' ου Τόλης ου
 Μουλίβας τα κόρφουναν οι ντιγιά σα-
 νίντγια που απ' την ουπίσου τη μηριά
 κόρφουναν γιρά Ξυλένια χειρούλια.
 Του ένα απ' τ' αυτά σφίγγουνταν μι
 σφίνεις οι μνιά σανιδένια βάση μη μα-
 κρύ ίσιαμι ινάρμηση μέτρου κι φαρδί ί-
 σιαμι τριάντα πόντους σανίδι. Στηριό-
 νουνταν οι μνιά βάση σαν κουτί του
 λανάρι αυτό βαίζειν ουλίγου όξου μι-
 ριά κι τα δόντγια του κοίταζαν κι ου-
 τά σια όξου. Τ' άλλα του βαστούσαν
 απ' του χειρούλι μη τα ντιγιά τα χέρ-
 για κι τάτριβαν πονουθειό σ' άλλαυ
 για να λαναρίζη τις πούμεεις απ' του

μαλί.
 Οου Κουσαντούλης ίλιγειν για του
 λαναρά:
 Ου λαναράς δόντγια ζυγά στον ίσκιο
 (στα ραχάτια
 και φκιάνει τα λανάργια του μπουν-
 (τούν σαν τα ίαγκάθια.

Μη του λανάρι του μαλί γένουνταν
 σάρκια, οι φούστες κι τα σκουφούνια
 πρώτα τουλούπεις κι ύσταρνας οι του-
 λούπεις σκαμάγκια. Τα σκαμάγκια τή-
 γνιθαν στου ταικρίκι ή τις τουλούπεις
 τις έβσαν απού μνιά μνιά στη ρόκα
 κι τόστριφταν μη τ' αδράχτι κι του
 σφουντίλι στου χέρι.

Του ταικρίκι είχεν ντιγιά τρουχούς
 τρανούς ίσιαμι ιβδουμήντα αυγδόντα
 πόντους ου ένας καρσί απ' τουν άλ-
 λου που ινώνουνταν μη Ξυλάκια ή κόρ-
 δες κι έκλουθειν μι ένα χειρούλι
 (φωτογραφία). Ου διπλός αυτός τρου-
 χός, γυρνούσειν μνιά κόρδα χουντρή
 που πήγγειν στην αυλακιά απ' τ' α-
 δράχτι κι τόκλουθειν. Για να σφίγγει
 η κόρδα την έβριχαν μιρικές βουλές.

Η γυναίκα μι του διξί χέρι έκλουθειν
 του ταικρίκι κι μη τ' αριστιρό βαστού-
 σειν του σκαμάγκι για να γένει κά-
 νουρα. Όταν μπιτίζιν του ένα του
 σκαμάγκι ένουνειν άλλου κι όσου του
 τήμζειν τόσο η κόνουρα γένουνταν
 λιπτότηρη. Η κόνουρα όμα στρίφτου-
 νταν στις αυλακίες σα βίδα πούταν
 στην ουρά απ' του αδράχτι μαζώνου-
 νταν στη μέση απ' του αδράχτι χουρίς,
 ή οι ένα μασούρι καλαμένιου πόσφιγ-
 γειν σ' αδράχτι ίσια-ίσια για να μην
 κλώθηται. Σι τέτοια μασούργια μάζου-
 ναν κι του μπαμπασκόνχημα ή του μπα-
 Εόνημα.

Τώρα αυτό τα ίτηργα απόμειναν μούγ

γι στα μουσεία. Τα μασούργια γένουν-
ταν θηλιές μη του τυλιγάδι, μινιά φούρ-
κα κρανίτικη 70—80 πόντους μάκρους
μη τρανό τσιατσάλιο στη μινιά την κουρ-
φή κι στη βάση μ' ένα τρανό καρφί
πρόβγηνει κι σέβηνειν μι ηκουλιά.

Τις άκρεις απ' την κάνουρα τις έδι-
ναν στη μινιά τη μινιά για να βρίσκουν-
τι αγγίγουρα, ύσταρνας τις θηλιές μη
του μαλί τις έβαφαν στου καζάνι κά-
του στου μαγειριό ή όξου στου μπα-
ξέ. Τη μούρη τη μπουιά την εύρισκαν
απ' τις κορυδοπιτσές όντας κουπάνι-
ζαν τις καριές. Κι τις άλλεις τις μπουί-
ές τις αγόραζαν απ' του Σισανό, τουν
Κουκούλου, ή τουν Αλντάκου μαζί μι
στίψη ανάλουγα για μαλί, μιτάξι ή μπα-
μπάκι. Όντας αχιρνούσιν να ζιουμα-
τίζει του νιρό έριχναν τη μπουιά κι
τη στίψη που την ανάλουγα μη του
μαλί πούθειλαν να βάψουν, ένα ντιγιά
ή κι πόρο πάνου δρόμνια. Πρώτα έβα-
ναν ένα μικρό κουμάτι κάνουρα για
να δοκμάσουν του χρώμο αν ήταν
καλό ή χρειάζονταν κι' άλλη μπουιά.

Έτσι έβαφαν κάνουρες αγγιτασένιες,
κίταρνεις, κόκκινεις, μόρικεις, γαλά-
ζιεις, ταγκό, ουρασιές, πράσινεις,
χλουρές κι τέτοια. Όταν η μπουιά δεν
ήταν καλή η κάνουρα γένουνταν τό-
πουδι τόπουδι κι ήταν καλή μούγγι
για κουριλούδες. Ου Κουσαντούλης
ίλιγειν για του μπουιάτζη:

**-Ου μπουϊαντζής ακάθατος που βά-
(φει στα καζάνια
απ' το βάψιμο τα χέργια του είνι μαύ-
(ρα σαν τηγόνια».**

Κι του τραγουδι του μπουιάτζη που
του ξέρουν όλιοι στη Νιόουστα:

**-Τώρα με πήρε ο λογιμός κι της καρ-
(ντιγιάς μου η λαύρα
να πά να βρώ το Μπογιατζή να μη τα
(βάψει μαύρα.
Κι' αν με ρωτήσει ο Μπογιατζής ποιά
(είν' η αφορμή σου
τι τάβαψεις κι τα φουρείς τα μαύρα
(στου κουρμί σου»...**

Μιτά του βάψιμου της κάνουρας οι
ούτι ουρνέκι γύριβαν οι θηλιές ατέ-
γνονταν στα σήματα κι' ύσταρνας γέ-
νονταν μασούργια για τη σσίτα ή κου-
βάργια στην ανέμη όπου δείχνει η
φουτουγραρία. Η ανέμη ήταν ένα ιρ-

Αργαλειός, ταιγκίκι κι ανέμη

γαλειού μη μινιά κουταουρένια βάση
που πανουθείο της σέβηνειν ιφαρμου-
στά ένας Ευλένιος άξουνας που βα-
στούσιν έξι λιπτό σανίντγια που τα
τσάσιρα (απού ντιγιά) ήταν οι βάσεις,
τα απάνου μικρότρηρα κι τα κάτω τρα-
νύτρηρα. Τα κάτω ήταν τρυπημένα
στου σταυρό για να πιρνάει ου άξου-
νας κι στα ηπάνου απ' του σταυρό
πρνούσιν ένα καρφί κορφομένου
στην κουρφή απ' τουν όξουνα. Απ'
την ανέμη η κάνουρα μαζώνουνταν μι
του ταιγκίκι οι μασούργια απού κα-
λάμνια μικρά ή τρανά που σέβηναν στ'
αδράχτι απ' του ταιγκίκι ιφαρμουστά
για να μην κλώθουν.

Όντας είθειλαν να αχιρήσουν πα-
ραμύθι είλγαν:

**Κόκκινη κλουστή κλουσμένη στην ανέ-
(μη τυλιγμένη
δόστην κλώττου να γυρίσει παραμύθι
(ν' αχιρήσει.**

Κι στη Νιόουστα τραγουδούσαν οι
παλαιό του τραγουδι:

**-Μινιά κόρη μινιά αγραφικιώτσια ξανθή
(κι μουρουμάτα
ανάμια απ' πα ντιγιά βουνά αργαλειόν
(θέλει να στήσει**

ανέμειν γιέ μου καλάμειν»...

Τώρα νε ανέμεις νε ταιγκίκια στις
μέρες μας όλα χάθηκαν. Πριν απ' του

σπήσιμου τ' αργαλειού γένουνταν το
ίντιγισμα για να μαζουχτεί του σπ-
μόνι στ' αντί. Του ίντιγισμα γένου-
ταν στου μπαξέ ή οι τρανή αυλή. Έ-
βαν» τα κουβάργια απ' του σπ-
που ήταν απού μπαμπάκι οι χουρστέ-
θέςεις του κάτω ένα, οι πανακότρη-
σι ντιντζιρέντγια, οι μισούργια βαθε-
λγικέργια κι τέτοια. Τα κουβάργια
ταν τόσα όσεις φυρόδεις είχιν τα
χτένι κι όσου φάρδους είθειλαν να
υφαίνον. Τσάκουναν όλεις τις ο-
χές κι τις πιρνούσαν σ' ένα σανίδι
τρύπεις κι' όλεις μαζί τις έδιναν στο
αντί.

Μιτά του σπ-μόνι, όπου έβγηνε
απ' τις τρύπεις, του μάζουναν στ' ο-
τί χουρίς να πδικλώνητι. Όντας εί-
θειλαν να φκιάσουν μπαμπάκνια τρι-
πιζουμέντα έβαφαν κι του σπ-
ζαν που μαζώνουνταν όλου του σπ-
μόνι στ' αντί μη τόσο μακρους ός
χρειάζονταν, τότε βαστούσαν όλεις
τις άκρεις στου σανιδι μι τις τρύπεις
Έστειναν τα ντιγιά τα μιτάργια που
ταν φκισμένα απού ντιγιά βέργεις
χουιτρό ψαρόντημα οι ντιγιά καρέκλες
κι μια γυναίκα απού δω κι μιτάργια
την άλλη τη μινιά απ' τα μιτάργια
πιρνούσαν τις κλουστές απ' του σπ-
μόνι ανάμια απ' τις θηλιές μινιά
κλουστή στου ένα κι μινιά στου άλλου

του μιτάρι. Η μνιά γυναίκα σκάλουνε την κλουστή απ' του στημόνι: σι μνιά κλούτσα πάβανειν η άλλη γυναίκα απ' την άλλη τη μιριά. Η κλούτσα τραβούσεν την κλουστή ως μεσό μέτρου δέξου απ' του μιτάρι. Όντας πιρνούσαν όλεις οι κλουστές απ' τα μιτάρια τάτι όλεις πάλι μη την κλούτσα πιρνιούνταν κι απ' του χτένι κι ύστραγκας δένουνταν απού ντιγιό τρεις απ' αντί που μάζουνειν του ύφασμα αυτό είχεν μνιά χώριση στη μέση. Τ' αντί μι του στημόνι: σκάλουνε σις θέσεις στην ουπίσου τη μιριά. Στου κιφάλι πούταν τσιραγγουνου είχεν τέσσερις τρύπες για να σιβαίνει μνιά μακριά βέργα που τη βαστούσεν η υφόντρα κι σταματούσεν του κλώσιμου απ' τ' αντί.

Τα ντιγιό μιτάρια κρέμουνταν στην απάνου τη μιριά του κάθε ένα σι ντιγιό καρούλα πούχαν χώριση τρουγιούρου γιούρου για να πιρνάει κόρδα. Τα καρούλια κρέμουνταν σι μνιά βέργα κι σι κάρδες κατάληγαν στις πατήτρες. Ο πατήτρες πατιούνταν μη τα πουδέρια μνιά ανέβηνειν κι μνιά κατέ-

βηνειν η κάθε μνιά σήκουνειν τις μισές τις κλουστές απ' του στημόνι κι άστραγαν δρόμουν για να πιρνάει η σσιτα. Όταν πιρνούσεν η σσιτα τραβιούσαν του χτένι κι έστρουνειν η ύφανση. Του χτένι σέβηνειν σι ειδική θήκη που κρέμουνταν απ' την απού πάνου τη μιριά τ' αργαλιού κι δένουνταν σι μνιά στρόγγυλη βέργα. Τ' αντί που μάζουνειν του ύφασμα είχεν κιφάλι μι τέσσερις τρύπες στη δεξιά τη μιριά. Εκεί πιρνούσεν κουντό ξύλου που μάζουνειν του ύφασμα κι σπηνιόνουνταν να μη κλώθει έσφιγγειν κι του στημόνι.

Κι ου Κουσαντούλης ειλιγειν:
«Ου υφαντής στουν αργαλειό την παι-
(ζει τη σσιτα
υφαίνει σαν ποσά με την άσπρη την
(πολίτα»

Κι του τραγούδι της παπαντιγιάς που ξέρει όλου του Ιλλινικό:
«Μνιά παπαντιγιά στουν αργαλειό τα
(πόντιγια της κουνούσεν
κι μη του νού της ιλιγειν κι μη του
(λογισμό της
δεν τουν ειθέλου τουν παπά του γέ-

(ρου μη τα γένια
μουν θέλου τζιουμπανόπουλου να παί-
(ζει τη φλουγέρα.

Κι στη Νίσουστα σι παλιοί τραγουδούν ακόμα του τραγούδι:
«Μνιά κόρη Νιαουσιώτισσα Ξανθή κι
(μαυρουμάτα
ανόμισα απού ντιγιό βουνά αργαλειόν
(θέλει να στήσει.
Παρασκιοβή τουν ιντιγιαζειν Σαββάτου
(τουν υφαίνει
την Κυριακή αντύνουνταν στην εκκλη-
(σιό παγαίνει.
Την ειδαν τ' αρχοντόπουλα πουλύ βα-
(ρούν τα φέσκια
κι' ένα μικρό αρχοντόπουλου πουλύ
(του χαμπηλώνει.
Στη μάνα του επήγγηνειν στη μάνα του
(παγαίνει».

Ακόμα στη Νίσουστα λεν κι τα στοι-
χάκια:
«Αχ Ιλένη, αχ Ιλένη, τί τρανό κακό
(δο γένει
που την έχειν την Ιλένη που μιταξουτά
(υφαίνει.
Μέσα είνι κι κομμάτι τουν Αντώνη δε
(φουβάτι».

Βιομηχανία και χειροτεχνία στη Νάουσα

(Συνέχεια από τη σελίδα 106)

κε η προσδοκία του μεγαλόψυχου σουλτάνου Μουράτ που χάρισε σ' αυτήν πολλά και σπουδαία προνόμια και την έθεσε κάτω από την προστασία της «βασιλαμήςτορας». Χάρης σ' αυτά τα προνόμια, σι κάτοικοι αναπτύχθηκαν και ξεπέρασαν τις γεπονικές πώλειες και κυριοπώλειες. Σωστά λοιπόν η πόλη, όπως μαρτυρεί ο Πουκεβίλ, θεωρούνταν «ελευθέρα μητρόπολις των Χριστιανών της εντεύθεν του Αξιού Μακεδονίας». Επομένως δίκαια η «βασιλαμήτωρ» καυχιόταν για την πρόοδο της πόλης αυτής και την ονόμαζε ροδώνια της (Γκιουλ-μπαχτσέ).

Όταν κατά το 1822 ο Αβουλουβούτ κατέστρεψε την πόλη, χωρίς τη γνώση και τη συγκατάθεση του αυτοκράτορα Μαχμούτ του Β', η μητέρα του μόλις το έμαθε οργίσθηκε κατ' αυτού. Λέγεται μάλιστα ότι όρμησε Εξοσκεπη στο Διβάνι για να στραγγαλίσει το γιό της. Και μόνο όταν είδε τη φανερή λύπη του, καταπραήνθηκε ο θυμός της, ζήτησε όμως την παραδειγματική τιμωρία του ένοχου διοικητή της Θεσ-

σαλονίκης. Πράγματι ο Σουλτάνος αφού κάλεσε αυτόν στην Κων/πολη τον καθάισε από το αξίωμά του, του αφαίρεσε τα πλούτη του και τον εξώρισε στα βόρεια της Ασίας όπου είχε οικτρό θάνατο.

Αυτή ήταν η πολιτική, οικονομική, διανοητική και ηθική κατάσταση των κατοίκων της Νάουσας. Αναπτύχθηκαν επίσης στην πόλη και καλλιτεργήθηκαν τα ψηλότερα και ιερότερα αισθήματα του πατριωτισμού και αυτοθυσίας. Και θα διαρκούσε πολύ ακόμα η ακμή και η πρόοδος αυτή της πόλης, αν δεν γινόταν στόχος της πλεονεξίας και απληστίας του Αλή πασά. Αυτός αναλαμβάνοντας τη στρατεία των Ιωαννίνων αμέσως έβαλε στο νού του να κατακτήσει την πλούσια και ακμαία αυτή πόλη, για την οποία πολλά είχε ακούσει, να λέγονται. Αλλά η σύνεση και η ανδρεία αυτών που διεύθυναν τότε τις τύχες της πόλης, ανέδειξαν τους κατοίκους γενναίους υπέρμαχους και πιστούς θεματοφύλακες των προνομίων και της ελευθερίας, τα οποία από αόκνες απολάμβαναν.

Γύρω από την καταγωγή των Ναουσαίων

(Συνέχεια από τη σελίδα 105)

του Γέρο - Καρατάσου και της οικογενείας του», στο περιοδικό «Μακεδονικά» 9 (1969) 295—315), ενώ για τον Αγγελή Γάπο αποδείχθηκε πιά ότι δεν είναι αληθινή η άποψη ότι ήταν - δήθεν - Βούλγαρος (βλ. τη μελέτη του Πρόδρομου Κουκουλάκη, στο περιοδικό «Εδεσσαϊκά Χρονικά», τεύχος 3 (Σεπτεμβρίου - Δεκεμβρίου 1972), σελ. 22—28 και του ίδιου, για τον θετό γιό του Δημήτριο, στο αυτό περιοδικό, τεύχος 4 (Ιανουαρίου - Απριλίου 1973), σ. 20—22).

ΡΟΜΑΝΤΙΣΜΟΣ-ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Αρχές της λαογραφίας

Μιλώντας για Ρομαντισμό αν δεν εννοούμε πάντα ένα σύστημα τουλάχιστον αναφερόμαστε σε μια στάση και μια νοοτροπία των ανθρώπων μιας εποχής. Και η εποχή αυτή καλύπτει την περίοδο μετά το τέλος της Γαλλικής επανάστασης μέχρι τις αρχές του 1880.

Σκοπός μου εδώ δεν είναι να αναφερθώ στο καθαυτό πνευματικό κίνημα του Ρομαντισμού, αλλά να κάνω λόγο για το πως επηρέασε τις εθνικιστικές συνειδήσεις των ανθρώπων και το πως από μέσα του αναδύθηκε η επιστήμη της λαογραφίας. Επείσης στο σημείο αυτό θα ήθελα να αναφέρω πως βασικό θεμέλιό μου στάθηκε το βιβλίο της κ. Κυριακίδου - Νέστορος «Η θεωρία της ελληνικής λαογραφίας» όπου υπάρχει ένα συναφές κεφάλαιο.

Το κίνημα του Ρομαντισμού έρχεται σε αντίθεση με εκείνο του Διαφωτισμού. Νοσησιουργία και ριζοσπαστικότητα είναι τα χαρακτηριστικά του Διαφωτισμού, συναισθηματική προσέγγιση και συντηρητισμός του Ρομαντισμού. Τα κοινωνικοπολιτικά χαρακτηριστικά της περιόδου που προηγείται του Ρομαντισμού μπορούμε να τα επισημάνουμε στα εξής σημεία:

Η Ευρώπη αυξάνει και μεγαλώνει. Αυξάνει ο πληθυσμός της. Αυξάνουν οι ρυθμοί της παραγωγικότητας. Άριση συνάρτηση των παραπάνω ήταν η ανάπτυξη της μεσαιας τάξης και η αύξηση του αριθμού των ατόμων που παίρνουν μέρος στις κοινωνικές διεργασίες της πολιτείας. Οι αλλαγές που συμβαίνουν επεκτείνονται και στον οικονομικό τομέα με συνέπεια την εξαφάνιση των φεουδαρχικών δο-

μών και την εμφάνιση καινούργιου τρόπου παραγωγής, του κεφαλαιοκρατικού.

Από όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες μας ενδιαφέρει περισσότερο η εκδοχή του Γερμανικού Ρομαντισμού, γιατί σ' αυτόν εντοπίζονται οι βάσεις του λαογραφικού ενδιαφέροντος. Στη χώρα

της
Λίλης Νικ. Πατσιάκας
φοιτήτριας Φιλοσοφικής

αυτή η ανάπτυξη της μεσαιας τάξης άνοιξε καινούργιους ορίζοντες και νέες προοπτικές για το λαό της. Στη Γερμανία παρατηρείται μια αλματώδης ανάπτυξη των επιστημών, γραμμάτων και τεχνών· ένα καινούργιο έθνος φαίνεται ν' ανατέλλει, που άρχισε να συνειδητοποιεί τις ικανότητές του και να διεκδικεί μια από τις πρώτες θέσεις ανάμεσα στα άλλα Ευρωπαϊκά κράτη. Οι οπτότομες αυτές αλλαγές, όπως ήταν φυσικό, δημιούργησαν μια ρήξη με το παρελθόν. Η ρήξη αυτή έγινε γενεσιουργός αιτία πολλών δεινών, που από πολλούς αποδόθηκαν στην Αναγέννηση και στη Μεταρρύθμιση. Για να βρούμε λοιπόν τα νήρια της ιστορίας και της καταγωγής τους οι Γερμανοί ρομαντικοί έπρεπε να αναζητήσουν τις ρίζες τους στο Μεσαίωνα, τότε που η Γερμανία ήταν ακόμη ενωμένη. Έτσι κάποιοι από αυτές τις συνθήκες αναπτύχθηκε στη Γερμανία μια επιστήμη, μέσω της οποίας θα έφταναν στην ουσία των πραγμάτων. Η επιστήμη αυτή είναι εκείνη της λαογραφίας που χρησιμο-

ποιείται από τους Γερμανούς για να ορίσουν την Εθνική τους ταυτότητα, όταν οι άλλες επιστήμες, όπως εκείνη της ιστορίας, λογοτεχνίας ή ακόμη και η υπάρχουσα πολιτική κατάσταση δεν μπορούσε να δώσει ικανοποιητική απάντηση σε ζωτικά προβλήματα ύπαρξης του Γερμανικού έθνους.

Στη Γερμανία η ρομαντική έννοια του έθνους άρχισε να διαμορφώνεται μετά την ήττα των Γερμανικών στρατευμάτων απέναντι στις ορδές του Ναπολέοντα, στη μάχη της Ιένας το 1806. Τα αποτελέσματα της ήττας αυτής προκάλεσαν, όπως ήδη αναφέραμε, την παραδοχή του Ρομαντικού κινήματος, τοποθετημένο στον αντίποδα του Δ' αφετισμού, κυρίως με επισήμιστα τα ενδιαφέροντα του στο συναισθηματικό, στο ιδιαίτερο του κάθε ατόμου και αναλογικά κάθε λαού, στην επισήμηση των διαφορών, στο συγκεκριμένο, στο παρελθόν. Στο τελευταίο αυτό σημείο εντοπίζεται και η αναζήτηση των ριζών της κληρονομιάς και η διάκριση που γίνεται πάνω στη βάση Εμείς και οι άλλοι.

Τα πρώτα φαινόμενα της επιστήμης της λαογραφίας τα βλέπουμε πέρα πολύ παλιά, την εποχή των φιλοσόφων του 18ου και 19ου αιώνα, όπως αναφέρει η Νέστορος. Οι φιλόσοφοι ήσαν οι πρώτοι που έκαναν διάκριση ατόμων και τρόπου σκέψης τους σε 2 επίπεδα. Στους πολλούς (το λαό) και τη «δόξαν» τους και τους λίγους (τους φιλόσοφους) και την «αλήθειαν» τους. Έτσι παρατηρούμε σε μια προ-

τη φάση η διάκριση ανάμεσα στους πολλούς και στους λίγους, στο κατώτερο και ανώτερο στρώμα, στην εμπειρική, αισιολογική και αναπόδεδεικτη γνώση των πρώτων και Ε. COUTRARIO στην ακριβή και αληθινή των δευτέρων να τοποθετείται καθαρά και μόνο στο επίπεδο της γνώσης. Η δέκριση ο' αυτό το σημείο περιορίζεται στο αντιθετικό ζευγάρι Εμείς - οι άλλοι. Αργότερα οι Ελεάτες ήταν οι πρώτοι από τους φιλόσοφους που ασχολήθηκαν με το να εξετάζουν την «δόξαν» των πολλών και αναδείχτηκαν σαν οι πρώτοι λαογράφοι.

Ο λόγος τώρα που κατά καιρούς υποβάλλουν τους λαογράφους δηλ. τους λαογράφους να εξετάσουν τους λαογραφούμενους, το λαό, ορίζονται από τις ιστορικές συγκυρίες και διαφοροποιούνται σύμφωνα με τα ιστορικά πλαίσια, μέσα στα οποία εμφανίζονται και αναπτύσσονται.

Έτσι σε περιπτώσεις που έπρεπε να προβληθεί το Εθνικό Εγώ, τότε η διάκριση μετατοπιζόταν στο επίπεδο Εμείς - οι ξένοι. Με τον όρο ξένο εννοούμε ο' αυτή την περίπτωση κάθε γειτονικό εχθρικό ή όχι λαό, έναντι του οποίου έπρεπε να αποδείξουμε ιστορικά τεκμηριωμένα ότι υπερασχύουμε.

Κάτω από αυτές τις εθνικές ανάγκες αναπτύχθηκαν τα εθνικά κινήματα, με μεγαλύτερη έξαρση εκείνου της Γερμανίας του 1930, που πήρε έντονο εθνικιστικό χαρακτήρα και κατόρθωσε να ευβάλλει τις επιταγές του ακόμης και στην πνευματική ζωή της χώρας. Εκείνο που προέβλεπε την εποχή αυτή για τους Γερμανούς είναι η ανάπτυξη της εθνικής δέας, και ο' αυτό το σημείο είχαν προσανατολισμένα τα ενδιαφέροντα και την προσοχή

τους και αυτόν τον σκοπό έπρεπε να υπηρετούν οι εθνικές επιστήμες.

Σαν βάση τώρα για την έννοια του έθνους θεωρούσαν οι Γερμανοί, όπως παλιά οι αρχαίοι Έλληνες, την αρχή της φυλετικής συνείδησης, απαρτιστικά στοιχεία της οποίας ήταν το ομόγλωσσο, η κοινή καταγωγή, το κοινό παρελθόν, αποτελούμενο από κοινά ήθη, έθιμα και κοινές δοξασίες. Όταν μια μικρή ή μεγαλύτερη πληθυσμιακή ενότητα είχε τέτοιου είδους συνεκτικούς δεσμούς τότε η ακεραιότητα, η αρχαιότητα και η αυθεντικότητα των στοιχείων της θεωρούνταν απαραίτητα. Στο βιβλίο της «Η θεωρία της ελληνικής λαογραφίας» η Νέστορος αναφέρει τα λόγια του Γερμανού ποιητή ή δημοσιογράφου JOSEPH CORRES για τα δικαιώματα μιας εθνότητας, που περίπου είναι τα εξής: Όλες οι μέρες του παρελθόντος, όλες οι παραδόσεις που συνδεύουν μια εθνότητα από το λίκνο της βρεφικής ηλικίας, σιδήποτε έκανε κάποτε τη λαϊκή ψυχή να σκιρτήσει και να τραγουδήσει κοντολογίς σιδήποτε ανιστά τη γενεολογία και την ιδιαιτερότητα κάθε εθνότητας χρειάζεται την διατήρησής μας προσοχή.

Με εστιασμένη την προσοχή τους ο' αυτά τα φωτεινά σημεία ανέπτυξαν οι Γερμανοί την επιστήμη της λαογραφίας, εξυπνώντας καταρχή καθαρά εθνικιστικούς σκοπούς και αργότερα περιορίζοντας τις αρμοδιότητές της στα καθαρώς επιστημονικά - λαογραφικά ενδεδειγμένα. Ο εθνικισμός όμως που αναπτύχθηκε στη Γερμανία δεν πρέπει να συγχέεται με την έννοια του πατριωτισμού. Εκείνο που ενδιέφερε τους Γερμανούς δεν ήταν η διάκριση που γίνεται στην επιστήμη της λαογραφίας πάνω

στη βάση Εμείς - οι άλλοι αλλά το πως μέσω της λαογραφίας θα αποδείξουν την καθαρότητα του αίματος και της φυλής τους, για να κατορθώσουν να επιβληθούν έναντι των άλλων λαών, που τους θεωρούσαν ότι ζούσαν στην περικοχή του σκοταδισμού ενώ οι ίδιοι στις περιοχές του επιστητού.

Σύμφωνα με τους Γερμανούς το κράτος λειτουργεί σαν ένας γερά δομημένος οργανισμός με άρτια συντονισμένα τα εξαρτήματά του και με βηματισμένη το VOLKEIGST, την ψυχή του λαού, το οποίο είναι, αν όχι ανέφικτο, τουλάχιστο υπερβολικά δαπανηρό να εξισιαστεί. Εκείνος που θα μπορούσε να εισέλθει στα μύχια του και να συλλάβει την ουσία του θα ήταν ή κάποιος ποιητής ή κάποιος μεταφυσικός φιλόσοφος. Για να δουλέψει σκοτά ο οργανισμός αυτός οι Γερμανοί πιστεύουν ότι πρέπει να διερευνηθεί η ψυχή του λαού. Και η μόνη επιστήμη στη σφαίρα της οποίας αναπόκειται η εξέταση της ψυχής του λαού είναι η Λαογραφία. Ο WILHELM HEINRICH RIEHL, ο πατέρας της γερμανικής λαογραφίας, αναφέρει τον εξής σαν σκοπό της λαογραφίας: «Η λαογραφία δεν νοείται καθόλου σαν επιστήμη, εκ' όσον δεν θέτει το κέντρο των διεσπαρμένων ερευνών της εν τη ιδέα του έθνους» και κάπου αλλού μιλώντας για την ίδια επιστήμη την χαρακτηρίζει σαν «τον προθάλαμο της επιστήμης του κυβερνάν». Απώτερος δηλαδή σκοπός της λαογραφίας δεν ήταν μόνο η ανακάλυψη της ψυχής του λαού αλλά ακόμη η καλλιέργειά της, σύμφωνα με τις κατά καιρούς εθνικές επιταγές. Έτσι ο Γερμανός γλωσσολόγος, φιλόλογος, ιστορικός και λαογράφος GRIMM αναφέρει πως όταν

α μια επιστήμη μιλά στην ψυχή του λαού, τότε η αποστολή της πρέπει να είναι εθνική»³ Εθνική αποστολή κατά τον GRIMM είναι η επιστήμη και όχι η άκρατη χρησιμοποίηση του συναισθήματος. Και κάνω αυτή την διευκρίνιση γιατί διατυπώνοντας τον παραπάνω ορισμό ο GRIMM δεν ήξερε την λανθασμένη κατεύθυνση που θα έπαιρνε αργότερα το εθνικιστικό κίνημα.

Ο Εθνικός χαρακτήρας που έδωσαν οι Γερμανοί στη Λαογραφία τους για την εξυπηρέτηση κάποιων σκοπών τους στάθηκε πρότυπο για την ελληνική λαογραφία, όταν οι Έλληνες βρέθηκαν στην ανάγκη να αντικρούσουν τις κατηγορίες του FALLMERAYER. Όπως είναι γνωστό ο Γερμανός αυτός ιστορικός εξαπέλυσε ένα λίβελο κατά της ελληνικής εθνότητας λέγοντας πως στις φλέβες των σημερινών Ελλήνων δεν ρέει ρανίδα αίματος από εκείνο των αρχαίων. Την εποχή εκείνη, που εξαπολύθηκε η κατηγορία αυτή, το «όμιλημα» ήταν το βασικότερο στοιχείο της ρομαντικής έννοιας του έθνους. Έπρεπε δηλαδή οι Έλληνες πάση θυσία να αποδείξουν ότι στις φλέβες των αρχαίων και νεώτερων Ελλήνων τρέχει το ίδιο αίμα. Αυτή του είδους όμως η συνέχεια, όπως είναι ευνόητο, ήταν λογικά αδύνατη να αποδειχτεί. Έπρεπε λοιπόν να βρεθεί ένας άλλος τομέας στον οποίο θα γνώταν οι κατάλληλες έρευνες για την εύρεση των τεκμηρίων που χρειαζόντουσαν. Και αυτός ήταν ο πολιτισμός. Κοντολογίς έπρεπε να αποδειχτεί η αδιάσπαστη ενότητα αρχαίου - νεώτερου ελληνικού πολιτισμού.

Έπρεπε δηλαδή να δούν το φως της δημοσιότητας τα προϊόντα του λαϊκού πολιτισμού, δηλαδή των κατοίκων του χωριού.

Τα ευρήματα κρίνονταν άξια να μελετηθούν μόνο αν θύμιζαν κάτι την αρχαιότητα. Έτσι, όπως ακριβώς στη Γερμανία, και στην Ελλάδα η λαογραφία γεννήθηκε μέσα από τη Ρομαντική έννοια του έθνους για να εξυπηρετήσει στην αρχή κάποιους εθνικούς σκοπούς και πολύ αργότερα μπόρεσε να αποδειχθεί και να ασχοληθεί με το καθυστό αντικείμενο μελέτης της.

Αναφορικά με τη γένεση, τις φάσεις ανάπτυξης, τις ροπές και τους φορείς της ελληνικής λαογραφίας δεν πρόκειται να κάνω λόγο στο σημείο αυτό, μελλοντικό το ζήτημα θα ήταν αρκετά ενδεαφέρον, γιατί δεν όπτεται του παρόντος θέματος.

Κλείνοντας θα ήθελα να αφιερώσω μερικές αράδες συνοπτικές των όσων ανάφερα παραπάνω.

Η λαογραφία είναι επιστήμη που γεννήθηκε μέσα από τις πολλαπλές και αλεπάλληλες ζυμώσεις που συνέβησαν στην Ευρώπη την επαύριο της Γαλλικής επανάστασης, ζυμώσεις που ιφροούν τόσο τον κοινωνικό όσο τον πολιτικό και οικονομικό τομέα. Σαν γνήσιο τέκνο του ρομαντισμού είχε σαν ακρό της την επιτέλεση ρομαντικών οραματισμών. Χρησιμοποιήθηκε στο όνομα της λειτουργίας της έννοιας του έθνους από έναν λαό που κάποια στιγμή φάνηκε να βρίσκεται μετώρος ανάμεσα στα γερά εδρεωμένα υπόλοιπα Ευρωπαϊκά κράτη, χωρίς ρίζες, παρελθόν, παράδοση. Μ' αυτό δεν θέλω να πω πως παρατηρείται έλλειψη λαογραφικού ενδιαφέροντος στη γειτονική Γαλλία ή στην Αγγλία ή στα λοιπά μορφωμένα κράτη, αλλά πως η ανάπτυξη εδώ ήταν περιορισμένη σημασίας, κλεισμένη σε τοπικά πλαίσια, χωρίς να παίρνει εθνική ή εθνικιστική χροιά. Έτσι, σε κάποια περίοδο της ελληνικής ιστορίας, όταν το ελληνικό έθνος χρειάστηκε να βρει το νόημα της ιστορίας τους συνεχώς στο παρελθόν και μάλιστα στο απώτατο παρελθόν, γεννήθηκε και στην Ελλάδα, κατόπιν εθνικής επιταγής, η επιστήμη της λαογραφίας. Σαν σκοπό της έθεξε την αποκάλυψη όχι των τοπικών χαρακτηριστικών, αλλά του εθνικού χαρακτήρα των Ελλήνων, κάτι δηλαδή ανάλογο με το Γερμανικό VOLKSGEIST. Η μεγαλύτερη φιλοδοξία των Ελλήνων ήταν να αγίνουμε όλοι οι πρόγονοί μας. Γι' αυτό ο λόγος μέχρι ενός ορισμένου χρονικού σημείου παρατηρούμε πως η λαογραφία είναι ανύπαρκτη χωρίς την αρχαιογνωσία.

Ε. ος κάποιος περίοδο της ελληνικής ιστορίας, όταν το ελληνικό έθνος χρειάστηκε να βρει το νόημα της ιστορίας τους συνεχώς στο παρελθόν και μάλιστα στο απώτατο παρελθόν, γεννήθηκε και στην Ελλάδα, κατόπιν εθνικής επιταγής, η επιστήμη της λαογραφίας. Σαν σκοπό της έθεξε την αποκάλυψη όχι των τοπικών χαρακτηριστικών, αλλά του εθνικού χαρακτήρα των Ελλήνων, κάτι δηλαδή ανάλογο με το Γερμανικό VOLKSGEIST. Η μεγαλύτερη φιλοδοξία των Ελλήνων ήταν να αγίνουμε όλοι οι πρόγονοί μας. Γι' αυτό ο λόγος μέχρι ενός ορισμένου χρονικού σημείου παρατηρούμε πως η λαογραφία είναι ανύπαρκτη χωρίς την αρχαιογνωσία.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Νέστορος, «Θεωρία της Ελληνικής λαογραφίας», σελ. 17.
2. Νέστορος, «Θεωρία της Ελληνικής λαογραφίας», σελ. 32.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Άλκη Κυριακίδου - Νέστορος, «Η θεωρία της Ελληνικής λαογραφίας», Θεσσαλονίκη (1977).
2. Άλκη Πολίτη, Η αναπαράσταση Ελληνικών δημοτικών τραγουδιών, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα (1984).
3. Κ. Θ. Δημαράς, Ιστορία της Ελληνικής λογοτεχνίας, Αθήνα.
4. LILIAN FURST, Ρομαντισμός. Εν: Η γλώσσα της κριτικής, έκδοση: Ιουλιέτα Ράλλη - Εταιρεία Χατζηδόμου.
5. Ι. Φ. Παλιμεράτος, Περί παραγωγής των σημερινών Ελλήνων, μετάφραση: Κωνσταντίνος Π. Ραμάνος, Αθήνα (1984).

ΠΡΟΣΩΚΡΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΩΚΡΑΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Στην Αρχαία Ελληνική Φιλοσοφία συνιζή αυτό που δεν επιτρέπεται να συμβεί σε καμιά καλή τραγωδία δηλ. ένα χλιορό τέλος. Η «ηρωική» περίοδος της επιστήμης και της φιλοσοφίας κράτησε από τον Θαλή έως τον Δημόκριτο. Κατά την περίοδο αυτή οι Έλληνες στοχαστές προσεπρόσθεσαν, με πάθος και οπιστευτή εργατικότητα, να εξηγήσουν την προέλευση του κόσμου και να κατανοήσουν τους πιο γενικούς νόμους που διέπουν την κίνηση των αωρών και γήινων σωμάτων:

Η Ελληνική Κοσμογονία εγκαινιάζεται με την έννοια του νερού και ολοκληρώνεται με την έννοια του ατόμου, διαμορφώνοντας συστήματα και σχολές στον χώρο του προβληματισμού της. Συνήθως δεν κατανοείται και δεν γίνεται φανερό το μέγεθος και οι διαστάσεις αυτού του μεγάλου εγχειρήματος. Όπον οι πρώτοι φιλόσοφοι ξεκινούν για την κατάνκτηση της γνώσης και την εξήγηση του κόσμου, ο δρόμος της επιστήμης δεν έχει ακόμα χαράχθει και πρέπει να τον ανοίξουν οι ίδιοι. Στην εποχή τους το μόνο όπλο που έχουν είναι η διάχυτη απορία μπροστά στην πολυμορφία, πολυπλοκότητα και διαφορησιμότητα των φυσικών φαινομένων στην αδιάκοπη γένεση και φθορά, σε όσα συμβαίνουν στη στεριά και στη θάλασσα, στον ουρανό και στη γη, στη ζωή των φυτών και των ζώων. Αλλά όπως γράφει ο Ε. Ρούσσος «Η απορία αυτή έχει πηγή της, του αρχαίου Έλληνα την εφηβική ορμή για γνώση». Όμως το υλικό είναι φτωχό, τα όργανα λείπουν και η κριτική για το κύρος της γνώσης ανύπαρκτη. Έτσι οι πρωτοπόροι της κοσμολογίας πρέπει μαζί με τη θεωρία τους να οικοδομήσουν και τη γλώσσα της φιλοσοφίας, την ορολογία της επιστήμης και τον κριτικό λόγο. Η συνείδηση του Ελληνικού και του Ευρωπαϊκού πνεύματος έδειξε την επιτυχία αυτών των στοχαστών. Για πρώτη φορά δημιουργούνται όροι όπως κόσμος, άπειρο, φύση, χώρος, χρόνος, άτομο, κενό, ύλη, δύναμη, μέγεθος, κίνηση, βάρος, αριθμός, συνέχεια, ασυνέχεια, μέρος, ολό, φθορά, ένωση, διάλυση, άρνηση, θέση και ένα πλήθος άλλες έννοιες της φυσικής που περάσαν στη γλώσσα της επιστήμης και καθιερώθηκαν.

Η κοσμολογία αυτή είναι ανάστημα και δημιουργήμα της κοινωνίας του βου αιώνα πριν τη νέα χρονολογία. Ήδη από το δεύτερο μισό του βου αιώνα ως τα τέλη του βου αιώνα πριν την νέα χρονολογία συντελείται στην Ελλάδα μια αληθινή επανάσταση στον οικονομικό τομέα και κύρια στις παραγωγικές δυνάμεις. Το γεγονός αυτό έχει τεράστια σημασία στη διαμόρφωση του κοινωνικού πολιτεύματος στην Α. Ελλάδα δηλ. της δημοκρατί-

Του Γιάννη Μυλωνά Φυσικού - Μαθηματικού - Ερευνητή Φιλοσοφίας

ας. Η ανάπτυξη είναι ποσοτική και ποιοτική και οφείλεται στην τεράστια πρόοδο της τεχνικής ιδιαίτερα στην κατασκευή πλοίων, όπλων και αγγειοπλαστικής. Την εποχή αυτή η σωματική εργασία και οι πρακτικές τέχνες (σε αντίθεση με την σημερινή Ελλάδα) δεν θεωρούνται ως ταπεινωτική υποχρέωση που ταιριάζει μόνο σε δούλους και κατώτερους πνευματικά ανθρώπους, αλλά τιμή και καθήκον για όλους ανεξαιρέτα τους ανθρώπους. Ιδιαίτερα εκτιμούνται και είναι αντικείμενο μεγάλου θαυμασμού όσου συμβάλουν στην τεχνική πρόοδο. Η παραπέρα ανάπτυξη της οικονομίας δημιουργείται όταν η ζωή στην Ελλάδα με τους αποικισμούς, τη ναυτιλία και το εμπόριο παίρνει μορφή αστική. Τότε στα λιμάνια της Μεσογείου διασταυρώνονται τ' αγαθά της γης και οι ιδέες των ανθρώπων. Με τα αγαθά της γης οι Έλληνες πλουτίζουν τα σπία τους με τις ιδέες, το μυαλό τους. Η ζωή προάγεται και εκλεπτύνεται. Έτσι σχηματίζεται μια ισχυρή μεσσία τάξη που μπορεί να αμφισβητεί στους ευγενείς το αποκλειστικό δικαίωμα στην εξουσία. Οι τελευταίες δεκαετίες του 7ου αιώνα και ολόκληρος ο 6ος αιώνας χαρακτηρίζονται από σκληρούς πολιτικούς αγώνες και αλλαγές πολιτευμάτων. Σε αυτήν την περίοδο η νέα ανερχόμενη εμπνευστική και εφευρετική τάξη ενδιαφέρεται κύρια για την ανάπτυξη της επιστήμης, των γραμμάτων και της τέχνης. Οι πάσεις - κράτοι περ-

νάνε, μετά από κοινωνικούς αγώνες, από τη βασιλεία στη δημοκρατία, το δίκαιο γίνεται νέος διανομήνιος θεσμός και το κράτος αφήνει στον πολίτη αλσένα πιο πλατιά περιθώρια ελευθερίας και πιο πλατιές δυνατότητες για συμμετοχή στο κοινό. Η πνευματική ζωή του Έλληνα αναπτύσσεται ραγδαία και γίνεται ανάγκη πλέον η απομόκρυνση του πνεύματός του από το μυθικό κόσμο των θεών του ουρανού στον κόσμο των ανθρώπων της γης. Αυτό φαίνεται έκδηλα στα κείμενα των λυρικών ποιητών που εκφράζουν μια βαθμίδα πνευματικής ζωής μεταγενέστερη από την επική ποίηση και προγενέστερη από την προσωκρατική φιλοσοφία. Στη λυρική ποίηση συναντούμε τα πρώτα προσωπικά ερωτήματα για τον κόσμο, τον άνθρωπο, την ψυχή, την γνώση και την πράξη δηλ. αυτά που οδηγούν στη φιλοσοφία. Έτσι λοιπόν δημιουργούνται όλες οι προϋποθέσεις για την γέννηση ανδρών που θα σηματοδέψουν με την διάνοιά τους τον παγκόσμιο πολιτισμό.

Την εποχή αυτή το πολίτευμα είναι δημοκρατικό αλλά το κοινωνικό σύστημα δουλοκρατικό. Εν τούτοις η δουλεία δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αμάρτημα αλλά ένα προαδευτικό για την εποχή του σύστημα σε σχέση με τα προηγούμενα. Όπως γράφει ο Ένγκελς «Για τους δούλους αυτό ήταν μια πρόοδος: οι αιχμάλωτοι που ήταν η βασική μάζα των δούλων, έμεναν τώρα τουλάχιστον ζωντανοί, ενώ προηγούμενα τους σκότωναν, και πιο παλιά ακόμα τους έψηναν και τους έτρωγαν».

Με την πρόοδο του χρόνου τα πράγματα αλλάζουν και επέρχονται τεράστιες αλλαγές στη δομή της πόλης - κράτος. Για να κατανοηθούν οι κοινωνικές αλλαγές πρέπει κύρια να κατανοηθεί η βάση της υλικής παραγωγής των αγαθών. Πρέπει να κατανοηθεί όχι απλά το τί παράγεται αλλά κύρια το πώς παράγεται. Κατά την περίοδο αυτή λοιπόν διαφοροποιείται ο καταμερισμός εργασιών. Από την μια μεριά γίνεται τεράστια συγκέντρωση πλούτου στα χέρια μιας ολιγαρχικής τάξης και από την άλλη τεράστια συγκέντρωση δούλων. Η δουλική εξάρτηση, η τακογλυφία, η γαιο-

κτησία οδήγησαν στην εξαθλίωση των μαζών και στην αύξηση του αριθμού των φτωχών. Ελεύθεροι πολίτες μη μπορώντας να ανταπεξέλθουν στα έξοδα, γίνονται δούλοι. Η χειρωνακτική εργασία που θεωρείται τιμή και καθήκον παλαιότερα, γίνεται τώρα κατ'όρα, αφού είναι η κύρια ασχολία των δούλων κι όχι ελεύθερων ανθρώπων. Η δουλεία, το δουλοκτητικό σύστημα, που ήταν η κύρια αιτία της δημιουργίας της πόλης-κράτους, της δημιουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος και του Αρχαίου κόσμου, τώρα φέρει μέσα της τα σπέρματα της αυτοκαταστροφής του. Η αντίθεση αυτή θα λυθεί με την βίαιη υποταγή της καταστρεφόμενης κοινωνίας από άλλες ισχυρότερες (π.χ. η Ελλάδα κατακτήθηκε από την Μακεδονία και κατόπιν από τη Ρώμη).

Την εποχή αυτή επίκεντρο της φιλοσοφικής έρευνας γίνεται ο άνθρωπος σε αντίθεση με τους προγενέστερους Έλληνες φιλοσόφους που το κύριο πρόβλημα της φιλοσοφίας τους ήταν η εξήγηση και κατανόηση του κόσμου. Τώρα οι φιλόσοφοι θέτουν ερωτήματα όπως πώς είναι η ιδέα, τί είναι η ζωή, τί είναι ο θάνατος, η ψυχή, η νόηση, η ανδρεία, η σοφία, ο νόμος, η δικαιοσύνη, η αρετή, η συνείδηση, το καλό, το κακό κ.λ.π. Δέχονται σαν κύρια αιτία δημιουργίας του κόσμου, το πνεύμα, την ιδέα, το Θεό. Το μεγάλο αυτό φιλοσοφικό ρεύμα ονομάστηκε ιδεαλισμός (σε αντίθεση με τον υλισμό των Ιώνων φιλοσόφων). Κύριοι εκπρόσωποι του ιδεαλισμού θεωρούνται ο Σωκράτης, ο Πλάτων και ο Αριστοτέλης. Βέβαια και πριν από τον Σωκράτη εμφανίστηκαν φιλόσοφοι που δέχθηκαν σαν αρχή του κόσμου το πνεύμα, όπως οι Πυθαγόριοι, ο Πορμενίδης κ.ά. αλλά με τον Σωκράτη και ιδιαίτερα με τον Πλάτωνα η ιδεαλιστική φιλοσοφία γίνεται ένα ολοκληρωμένο βυθυστόχαστο σύστημα που θα επηρεάσει την μετέπειτα φιλοσοφική σκέψη.

Ο Σωκράτης, γιός του Σωφρονίσκου και της Φαιναρέτης θεωρείται μια από τις πιο σημαντικές αλλά και πιο υπνηγιστικές και αντιφατικές φυσιογνωμίες της φιλοσοφίας. Έχουν γραφτεί άπειρα έργα για την ζωή του, την διδασκαλία του, τη δική του και το θάνατό του. Για να κατανοηθεί η διδασκαλία του Σωκράτη χρειάζεται να κατανοηθεί κύρια η εποχή

του. Ο Σωκράτης είχε την τύχη και την ευτυχία να ζήσει σε μια λαμπρή εποχή της Αθηναϊκής δημοκρατίας δηλ. την εποχή του Περικλή που συμπίπτει με την μεγαλύτερη άνθηση του Αρχαίου Ελληνικού Πολιτισμού, αλλά και την δυστυχία επίσης να δει την παρακμή και την καταστροφή της Αθήνας με τον Πελοποννησιακό πόλεμο.

Ο Σωκράτης είχε συμπληρώσει το 20^ο έτος της ηλικίας του όταν ο «Πεντηκονταετής Πόλεμος» (500—449 π.Χ.) των Ελλήνων κατά των Περσών, που κόστισε στους Αθηναίους πολλές δυνάμεις και ενέργειες, στέφθηκε με απόλυτη νίκη. Η νίκη αυτή οδήγησε στον βριαμβό της Αθηναϊκής δημοκρατίας και στην άνοδο του πολιτισμού, που η μεγαλύτερη άνθησή του σημειώθηκε την εποχή της διακυβέρνησης του Περικλή (444—429 π.Χ.). Στον αιώνα του Περικλή η Αθήνα που έφτασε στο απόγειο της εσωτερικής της ευημερίας και της εξωτερικής της ισχύς, στάθηκε το επίκεντρο της Ελληνικής δημοκρατίας και του Ελληνικού πολιτισμού. Ο Σωκράτης ήταν 85 χρονών όταν η Αθήνα υπέστη πλήρη ήττα στον Πελοποννησιακό πόλεμο (431—404 π.Χ.) και έχασε το ρόλο του πνευματικού ηγέτη στον τότε παγκόσμιο στίβο. Ο Σωκράτης ήταν μάρτυρας του μεγαλείου και της πτώσης της Αθήνας. Η ζωή και η δράση του συνυπήσαν με μια από τις πιο έντονες εποχές της ιστορίας της.

Η Αθήνα η πόλη-κράτος του 5ου αιώνα π.Χ. παρείχε όλες τις τότε δυνατότες ανέσεις ποιοτικές και ποσοτικές στους ελεύθερους πολίτες της για μια όμορφη και ευτυχισμένη υλική και πνευματική ζωή. Γι' αυτό και ήταν αδιανόητο για τους Αθηναίους και γενικότερα για τους Έλληνες να διανοηθούν τον εαυτό τους έξω από την πόλη-κράτος. Από εδώ πηγάζουν και οι ιδέες του Αριστοτέλη για την φύση του ανθρώπου ότι δηλ. ο άνθρωπος είναι κοινωνικό ζώον.

Το σύστημα της πόλης-κράτος αποτελούσε μια από τις κύριες αιτίες της άνθησης του αρχαιοελληνικού πολιτισμού ενώ ταυτόχρονα ήταν κι ένας από τους αποφασιστικούς παράγοντες της πτώσης του. Όταν δηλ. πολλοί από τις πόλεις ορθώνονταν ενωμένες απέναντι στον κίνδυνο της Περσικής υποδούλωσης που κινδύνωναν

πάνω τους, τα κατόφερναν πολύ καλά να υπερασπίζονται την λευτεριά και την ανεξαρτησία τους. Όταν όμως άρχισαν να αρμολίζουν ενδοπολιτικές αντιθέσεις και ο σάβανος νόμος στην Αθήνα και στη Σπάρτη για την ηγεμονία σ' όλη την Ελλάδα πήρε την μορφή του σκληρού και καταστροφικού πολέμου, η τύχη του πολιτειακού συστήματος είχε πια προδικασθεί.

Ο Σωκράτης θεμελίωσε όλη τη διδασκαλία του στην αυτογνωσία. Θεώρησε σαν κεντρική αρετή του ανθρώπου την γνώση και κατανόηση του εαυτού του. Για τον Σωκράτη οι γνώσεις και οι πράξεις δηλ. η θεωρία και η πρακτική αποτελούν μια ενότητα, η γνώση (λόγος) καθορίζει τη πράξη της πράξης και η πράξη την αξία της γνώσης. Οι πραγματικές γνώσεις και η φιλοσοφία που είναι προστά στον άνθρωπο, είναι οδισχάρια από τις δικαίες πράξεις και τις άλλες εκδηλώσεις της αρετής. Σύμφωνα με την άποψή του, δεν μπορεί να ονομασθεί φιλόσοφος εκείνος που κατέχει μεν γνώσεις αλλά ο τρόπος ζωής του δεν διέπεται από αρετή. Στον διάλογο του Πλάτωνα Μενέξενος ο Σωκράτης αναφέρει ότι κάθε πνευματική επίδοση από χωρίζεται από την δικαιοσύνη, την αρετή και την σωφροσύνη φαίνεται πανουργία και όχι σοφία. Έτσι ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της γνήσιας φιλοσοφίας και του γνήσιου φιλόσοφου αποτελεί η αναγνώριση της ενότητας της γνώσης και της αρετής, φιλοσοφία, όπως την θεωρεί ο Σωκράτης, δεν ανάγεται στην καθαυτή θεωρητική γνώση, αλλά εμπειρική και πρακτική δράση. Ο προσανατολισμός του Σωκράτη προς τις ηθικές αξίες και το νέο περιεχόμενο που έδωσε στη φιλοσοφία καθόρισε τη σχέση του απέναντι στην έρευνα του κόσμου και των φαινομένων της εξωτερικής φύσης γενικά. Εντελώς λανθασμένα θεώρησε ανώφελη τησχόληση την έρευνα της φύσης γιατί κατά τη γνώμη του όποιος ερευνά τα βεικά έργα και τους νόμους που διέπουν το ουράνιο φαινόμενο δεν θα αποκτήσει ποτέ την δυνατότητα να αλλάξει τους νόμους αυτού ή να δημιουργήσει φαινόμενα της φύσης όπως είναι ο αέρας, η βροχή, επρχές του χρόνου (Πλάτωνος Αλλογοί).

Ο Σωκράτης ανέπτυξε τη φιλοσο

φια του δια μέσου των διαλόγων χρησιμοποιοώντας την λεγόμενη απ' αυτόν ερμηνευτικά «μαϊευτική» μέθοδο. Οι συζητήσεις του έπαιρναν την μορφή λογαρχιών. Ο Σωκράτης θεωρούσε την ζωή αδιανόητη χωρίς τους διαλόγους, τις συζητήσεις και τις έρευνες. Γι' αυτόν ακόμα και ο θάνατος θα του έδινε την δυνατότητα για συζητήσεις με τους προηγουμένους φιλόσοφους, ποιητές, ήρωες κ.λπ. (Απολογία). Ο διάλογος αποτελεί ένα είδος εργαστηρίου και ένα εμπνευσμένο πεδίο αναζητήσεων. Έτσι αξιωνε από τον συζητητή του να γνωρίζει την τέχνη διδασκαλίας του διαλόγου και σπανιώντας στις ερωτήσεις που του υποβάλλει να εκφράζει τις κρίσεις του, τις ιδέες του και τις αντιλήψεις του αποκαλύπτοντας έτσι τις γνώσεις ή την άγνοιά του. Ο διάλογος αποτελούσε την δοκιμασία του συζητητή την αυτοαποκάλυψή του. Η μέθοδος αυτή έδινε την δυνατότητα στον άνθρωπο να γνωρίσει τον βαθύτερο εαυτό του και να οδηγηθεί στην αυτογνωσία που ήταν και ο τελικός σκοπός. Η μαϊευτική μέθοδος του Σωκράτη έφερνε τον συζητητή σε δύσκολη θέση, τον οδηγούσε σε αντιφάσεις και τον έφερνε σε σύγχυση και ομηχανία. Ωστόσο η άγνοια ή ακριβέστερα η γνώση της άγνοιας οδηγεί σε τελευταία ανάλυση στη γνώση, η άγνοια αποτελεί προϋπόθεση της γνώσης, ωθεί στην αναζήτηση και αναγκάζει τον άνθρωπο να αφεθεί και να ερευνήσει. Ενώ αντίθετα ο άνθρωπος που δεν αμφιβάλλει για την αλήθεια των γνώσεών του, συνήθως δεν μελετά και ούτε διαλογίζεται, πράγμα αποράδεκτο. Ο Σωκράτης έκαμε συχνά έκκληση να μην περιορίζεται κανείς στις ετοιμες λήσεις και στις συνηθισμένες αντιλήψεις και υπέβαλλε σε έλεγχο και αναίρουσε όχι μόνο τις γνώμες των ανθρώπων αλλά και τις γενικά παραδεκτές εκτιμήσεις και δοξασίες. Με αυτό τον τρόπο κέντριζε τα μυαλά, δεν άφηγε ήσυχους τους συμπολίτες του, προκαλούσε την δυσάρεστιά τους γι' αυτά και στην ομιλία του στο δικαστήριο,

παρομοιάζει τον εαυτό του με αλογόμυγα και τους Αθηναίους με αλόγο, μεγάλο, παχύ και σκληρό που έχει την ανάγκη να το κεντρίζει κάποιος.

Η διαλεκτική, όπως την εννοεί ο Σωκράτης, είναι μέθοδος έρευνας εννοιών, τρόπος διατύπωσης ακριβών ορισμών. Ο ορισμός μιάς έννοιας ποτελούσε γι' αυτόν αποκάλυψη του περιεχομένου της. Έχοντας σα σκοπό την διατύπωση ακριβών ορισμών ο Σωκράτης διαχωρίζει τις έννοιες σε είδη επιδιώκοντας όχι μόνο πρακτικούς αλλά και θεωρητικούς σκοπούς. Ήταν πεπεισμένος ότι ο λογικός άνθρωπος διαχωρίζοντας τις έννοιες σε είδη θα κατάφερνε να ξεχωρίσει το καλό από το κακό, να διηλέξει το καλό και να γίνει ενάρετος. Η διαλεκτική κατά τον Σωκράτη προήλθε από το ότι οι άνθρωποι όταν συγκεντρώνονται σκέπτονται και διαχωρίζουν τα πράγματα σε γένη. Πρέπει λοιπόν κανείς να προετοιμάζεται όσο το δυνατόν καλύτερα για την τέχνη αυτή και να επιδίδεται σ' αυτήν επίμονα γιατί με αυτόν τον τρόπο οι άνθρωποι γίνονται σε ανώτατο βαθμό καλοί και άξιοι.

Η ηθική διδασκαλία αποτελεί κεντρικό μέρος του Αθηναίου φιλόσοφου. Σύμφωνα με αυτήν αν κάποιος αδικεί κάποιον άλλο αυτός που χάνει δεν είναι ο αδικημένος αλλά αυτός που αδικεί ακόμα και αν αποκόμισε από την αδικία οικονομικά ωφέλη, διότι η αδικία οδηγεί στην άγνοια της αυτογνωσίας και στην ταραχή της συνείδησης. Για τον Σωκράτη η αυτογνωσία, η γεμάτη νόημα ζωή, η πνευματική υγεία, ο αρμονικός συγχρονισμός των εσωτερικών δυνατοτήτων με την εξωτερική δράση και η ικανοποίηση από την ηθική διαγωγή αποτελούν υπέρτατο αγαθό, υπέρτατη αξία που οδηγεί στην ευτυχία και ομορφιά (Πλάτωνος: Χαρμίδης). Θεωρεί μεγάλο αγαθό την σωφροσύνη. Οι επιστήμες, οι τέχνες, τα γράμματα, η πολιτική διακυβέρνηση δεν έχουν πραγματική αξία δίχως την ηθική και την σωφρο-

σύνη. Καμιά γνώση, και καμιά συνήθεια δεν εγγυώνται την ευδαιμονία του ανθρώπου και δεν τον κάμνουν ευτυχισμένο. Οι επιστήμες και οι τέχνες και οι άλλες γνώσεις είναι ωφέλιμες μόνο με τη γνώση του καλού και του κακού. Επιπλέον, και η γνώση του καλού και του κακού δεν αποτελείουν αληθινό αγαθό αν αυτό παραμένει μόνο γυμνή γνώση και δεν οδηγεί στην θεραπεία της ψυχής. Έτσι το δελεητικό ρητό «Γνώθι σουτόν» ήταν για το Σωκράτη ομολογία της ψυχής σχετικά με την καθοδηγητική αρχή του ανθρώπου έκκληση προς την φροντίδα για την ψυχή, προς την κατανόηση του πνευματικού βίου, προς την διαπαιδαγώγηση ευγενικού πνεύματος. Ο φιλόσοφος ήταν ακρόδοντα πεπεισμένος ότι μόνο με την διανοητική και ηθική διείσδυση στο «εγώ» (δηλ. στον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου) ήταν εφικτή η τελειοποίησή του και του έδινε την δυνατότητα για μια άριστη και ενάρετη ζωή.

Ο Σωκράτης με την διδασκαλία του, με το «δαιμόνιό του» και με την όλη του στάση απέναντι στους Αθηναίους προκάλεσε την τύχη του. Σε καιρούς δύσκολους και χαλεπούς, λίγο μετά την ήττα της Αθήνας από την Σπάρτη καταδικάστηκε σε θάνατο και πέθανε το 399 π.Χ. σε ηλικία 70 χρόνων. Το κείμενο του κατηγορητηρίου που έγραψε ο Μελητος (ο άλλος κατηγορορας ο Ανυτος δεν πίστευε ότι η δίκη κατά του Σωκράτη θα είχε επιτυχία, γι' αυτό τα καθήκοντα του επίσημου κατηγορορα τα ανέθεσε στον Μελητο) έχει ως εξής:

«Αυτό το κατηγορητήριο το έγραψε και το διαβεβαίωσε με όρκο ο Μελητος του Μελητου, Πιπθεύς, ενόντια στο Σωκράτη του Σωφρονίσκου από το δήμο Αλκαπείκας. Παρανομεί ο Σωκράτης επειδή δεν πιστεύει στους θεούς που πιστεύουν όλοι οι πολίτες, αλλά προσπαθεί να εισαγάγει άλλες, νέες δευτερεύουσες θεότητες (δαιμόνια). Επίσης παρανομεί γιατί διαφθείρει τα ήθη των νέων: Τίμημα ο θάνατος».

ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ

Λέγοντας αλλοτρίωση εννοούμε τη διάσταση ορισμένων μερών της προσωπικότητας του ατόμου από σημαντικές πλευρές του κόσμου. Συγκεκριμένα, εννοούμε την αποξένωση που ατόμου από το κοινωνικό σύνολο, από ορισμένες εκφάνσεις του, όπως π.χ. την εργασία κι από τον ίδιο του ακόμη τον εαυτό. Είναι ένα φαινόμενο το οποίο βιώνουμε καθημερινά στη σύγχρονη «ναρκοισοποιητική» μας κοινωνία. Ο αλλοτριωτικός χαρακτήρας της εντοπίζεται στις κοινωνικές μας σχέσεις, την πολιτική, την παιδεία, την εργασία, την οικογένεια και την κατανάλωση.

Ο σύγχρονος άνθρωπος ζει μέσα σε μια κοινωνία που υπεραγαπάει τον εαυτό της, που ενδιαφέρεται, πρώτιστα, για την ικανοποίηση των υλικών αναγκών και αδιαφορεί για την πνευματική της συγκράτηση: μια κοινωνία, η οποία υποκρίνεται πως έχει πίστεις και ιδανικά, ενώ στην πραγματικότητα έχει χάσει και τα δυο, κατακλύζει τον άνθρωπο με τους πειρασμούς των υλικών αγαθών, του καταναλωτισμού, της ωραιάς και άνετης ζωής από τη μια και με τη μιζέρια βία, απάτη, ασπλαχνία από από την άλλη, που κηρύσσει στους νέους της την «αγότητα της εργασίας» και τους προσκφέρει την «αθλιότητα της ανεργίας».

Το φιλοσοφικό της σύνθημα εδραιώνεται πάνω σε ένα κυρίαρχο αλόγικαν: «Ζήσε το σήμερα όσο καλύτερα μπορείς», το οποίο εξηγείται ως άρνηση του χθες, της ιστορίας, αδιαφορία για το μέλλον και αποδοχής ενός μόνου αγαθού, της επιβίωσης, το οποίο γίνεται και ηθική αρχή. Παράλληλα, μειώνονται τα κλη-

ροδοτήματα για κοινωνικούς σκοπούς και οι επενδύσεις με μελλοντική απόδοση, ενώ αυξάνονται οι δαπάνες για ψυχική και σωματική υγεία, για ψυχαγωγία και πρόσκαιρες απολαύσεις.

Ο άνθρωπος απέχει από κάθε πνευματική δραστηριότητα ή εκδήλωση: προτιμά να μένει κλεισμένος μέσα στους τέσσερις τοίχους και να αρκείται στην τυπο-

Του Σωτήρη Τζήμου

ποιημένη και μονοδιάστατη διασκέδαση ή πληροφόρηση της τηλεόρασης, παρά να συμμετέχει σε δημόσιες συζητήσεις, καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, θέατρα, εκθέσεις έργων τέχνης, μέσω των οποίων μπορεί να εκφραστεί ελεύθερα, να καλλιεργήσει το χαρακτήρα του και να κατευθυνθεί προς τα γνήσια ιδανικά του. Η μονοδιάστατη, εξόχλου, λειτουργία της παιδείας, η οποία δεν επιδιώκει να ολοκληρώσει το άτομο, αλλά αντίθετα να του προσφέρει μόνο χρήσιμες γνώσεις, προετοιμάζει τους περισσότερους νέους να βασίζονται μόνο στον εαυτό τους και να αγνοούν αξίες και ηθικούς κανόνες μπροστά στην επίτευξη του συμφέροντός τους.

Οι περισσότεροι από τους ανθρώπους σήμερα αισθάνονται την αβεβαιότητα και ανασφάλεια του μέλλοντος, την αφιλοξενία του τεχνικού πολιτισμού ως αδύνηρό αποτέλεσμα της αποκοπής από το φυσικό περιβάλλον και την απομόνωση που επέφερε η αλλοτρίωση στις κοινωνικές σχέσεις.

Βασικό αίτιο του αλλοτριωτικού χαρακτήρα στις κοινωνικές σχέσεις είναι, όπως υποστηρίζει ο OGBURN, η πολιτιστική θραύση, η αδυναμία δηλαδή του πολιτιστικού στοιχείου, της κουλτούρας, να παρακολουθήσει τον ραγδαίο ρυθμό εξέλιξης της τεχνολογίας: αυτό έφερε ως αποτέλεσμα την κοινωνική αποδιοργάνωση, τη χαλάρωση δηλαδή ή εξάρθρωση των κοινωνικών συνναλλαγών. Ο σύγχρονος άνθρω-

πος αισθάνεται από τη φύση του, πως έχει ανάγκη τους άλλους, ταυτόχρονα όμως τους αποφεύγει. Ο Σήμαν υποστηρίζει ότι το αλλοτριωμένο άτομο πάσκει από αίσθημα έλλειψης κοινωνικών κανόνων: πραγματικά είναι κάτι το οποίο επιβεβαιώνεται όμοια στις μέρες μας, όπου ο άνθρωπος βλέπει τους άλλους όχι ως προσεκτάσεις της προσωπικότητάς του, αλλά ως μέσα το οποία μπορεί όποτε θέλει να καταπατεί και να εκμεταλλεύεται προκειμένου να πραγματώσει ιδιοτελή του συμφέροντα. Το σύγχρονο άτομο αγνοεί πολλούς από τους κανόνες του δικαίου, του ανθρωπισμού, της ηθικής και αποδέχεται, άκριτα, ιδανικά, τα οποία είναι πελαστά, όπως ο αμοραλισμός, ο ανηθικισμός, ο ατομισμός, η αδιαφορία και η φυγοπονία. Αποτέλεσμα αυτών είναι η βία, η επιθετικότητα, η καταστροφή, ο αλκοολισμός, τα ναρκωτικά και η κατάληξη πολλών ατόμων στο «περιθώριο».

Επίσης, ο αιώνας δαιτηρημένος θεσμός της οικογένειας γνωρίζει σοβαρό κλονισμό στις μέρες μας. Η πολύωρη εργασία των γονέων τους αναγκάζει να

βράσκονται κατά το μεγαλύτερο διάστημα της ημέρας έξω από το σπίτι και να συναντιούνται ελάχιστα με τα παιδιά τους, σε σημείο μάλιστα που οι σχέσεις γονιών - παιδιών τείνουν να εξαφανιστούν. Το παδί δε βρίσκεται τη ζεστασιά του οικογενειακού περιβάλλοντος που απαιτεί, αιθάνεται μόνο κι αβοήθητο στα προβλήματά του· αναγκάζεται έτσι να αναζητήσει την αγάπη και συντροφικότητα των γονιών του μέσα σε παρέες, οι οποίες όχι σπάνια το οδηγούν σε αποκλίνουσα, ως προς το κοινωνικό σύνολο, συμπεριφορά.

Ο αλλοτριωτικός χαρακτήρας όμως επεκτείνεται και στον τομέα της εργασίας. Η γραφειοκρατία, η αντιπροσωπευτικότερη μορφή αλλοτριώσης, οφείλεται στο τεράστιο μέγεθος του μηχανισμού όπως δημόσιες υπηρεσίες ή τα εργοστάσια· οι γραφεσκόπτες βλέπουν τους διοικούμενους σαν απλά αντικείμενα για τα οποία δεν αισθάνονται ούτε μίσος, ούτε αγάπη. Την αλλοτριώση του εργάτη την εντόπισε πρώτος ο Μάρξ, ο οποίος υποστήριξε ότι ο εργάτης αυτοκαταναλώνεται μέσα από την εργασία, μετατρέπεται δηλαδή σε φθηνότερο αγαθό όσο περισσότερο πλούτο αγαθών ο ίδιος παράγει. Αιθάνεται: ότι το προϊόν της εργασίας του είναι ένα ξένο αντικείμενο· επομένως αποσιμύρεται την εργασία, γιατί δεν αποτελεί ολοκλήρωση του εαυτού του, αλ-

λά ένα καταναγκαστικό μέσο εξασφάλισης αγαθών. Ο ίδιος μάλιστα ο άνθρωπος χρησιμοποιεί το σώμα, το πνεύμα και την ψυχή του ως κεφάλαιο, τα οποία εάν «επενδύσει» ευνοϊκά, θα αποκομίσει κάποιο κέρδος για τον εαυτό.

Αλλοτριώση όμως, υπάρχει και στην κατανάλωση· η κοσμοπολιτική νοοτροπία, ο άκριτος καταναλωτισμός, η «ανωτερότητα», που χαρίζει η κατοχή υλικών αγαθών και ό,τι άλλο προβάλλεται με τρόπο επιτήδειο και παραπλανητικό από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης οδηγούν στη δίχως λειτουργική χρήση κατοχή ενός αγαθού. Πολλοί άνθρωποι αγοράζουν αγαθά απλώς και μόνο για να τα έχουν όπως π.χ. συρταίοι με το κρυστάλλινο βάζο, το οποίο δε χρησιμοποιούμε για να μη το σπάσουμε, ή με ένα πανάκριβο διακοσμητικό...

Η έννοια της αλλοτριώσης επεκτείνεται ακόμη και στις σκέψεις του ατόμου με την πολιτεία. Ο σύγχρονος άνθρωπος είναι απολτικός· δείχνει απάθεια και απέχει από εκδηλώσεις που απαιτούν τη συμμετοχή του ως υπεύθυνου πολίτη που εκφέρει τη γνώμη του απέναντι στην εξουσία. Ο σύγχρονος άνθρωπος δεν επιδιώκει ριζικές αλλαγές, κι αυτό γιατί είναι κομφορμιστής, συμβιβάζεται με τα υλικά αγαθά που του παρέχουν και δέχεται να είναι ανελεύθερος στη

σκέψη και ομιλία.

Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, τα οποία επηρεάζουν άμεσα τη σκέψη κάθε ατόμου ελέγχονται μονοπωλιακά από κάθε πολιτική εξουσία. Το γεγονός ότι η εικόνα κυριαρχεί εύκολα να μεταβάλλει τη σκέψη και τις πεποιθήσεις του ατόμου, μετέβαλε την τηλεόραση σε υποχείριο προπαγανδισμού των ιδεών της κάθε κυβέρνησης. Άμεσα, λοιπόν, διαστρεβλώνεται καν αποκρύπτεται ένα σημαντικό μέρος της κοινής γνώμης και μαζί με αυτήν κλονίζεται κι η δημοκρατία.

Βλέπουμε τελικά πως κάθε πρόβλημα, κοινωνικό ή πολιτικό, πηγάζει από τον αλλοτριωτικό χαρακτήρα της σύγχρονης εποχής μας. Είναι γνωστό πως ο κομμουνισμός δημιούργησε τη «ναρκαισστική» μας κοινωνία με όλες τις αρνητικές της λειτουργίες και τον κομφορμιστή άνθρωπο, ο οποίος στην ουσία δεν είναι παρά μια αδρανής και απλή ουδέτερη μονάδα με ποσοδωμένο χαρακτήρα, προσωπικότητα χωρίς δικαιώματα. Η επίλυση του προβλήματος, συνδέεται άμεσα με τη αλλαγή του πολιτικού συστήματος και την εκλογή ενός νέου, το οποίο θα φέρει σωστή παιδεία, θα διαφυλάξει το θεσμό της οικογένειας, θα καταπολεμήσει τη γραφειοκρατία και θα προστατέψει τον εργάτη, προσφέροντάς του καλύτερες συνθήκες εργασίας και δίκαιο μισθό.

«ΝΙΑΟΥΣΤΑ» μια πόλη από ευεργέτες

34. Το Ωδείο:

Πρόκειται για το κτίριο που στεγάσθηκε το αμύνυμο σωματείο της πόλης μας, το οποίο διαδέχθηκε την προπολεμική χορωδία και μανδολινάτα της Νάουσας.

Είναι το πατρικό σπίτι του συμπολίτη Γρηγόρη Λαναρά, που δόθηκε στον νεοσυσταθέντα κατά το έτος 1952 σύλλογο. Ας σημειωθεί ότι οι πρώτοι που οργάνωσαν την χορωδία και την μανδολινάτα ήταν οι αδελφοί Δημ. και Κων. Βαρβέρης, οι αδελφοί Χριστοδούλου, ο Ν. Ταούλας και άλλοι με πρώτο πρόεδρο τον Άγγελο Βαλταδώρο.

Γνωστή στον τόπο ήταν και είναι η ιδιαίτερη αδυναμία του δωρητή για τον σύλλογο.

Με προσωπική εργασία και Ευλεία που μετέφεραν από το Βέρμιο, τα μέλη του Ωδείου μας,

Ο Γρηγόρης Λαναράς κόβει τη Βασιλόπιτα του Ωδείου 1966

Η Ζεστή γωνιά του Ωδείου με την προέκταση του ισογείου

έγινε μια επέκταση, δηλαδή το μικρό ισόγειο, μέσα στο οποίο επί σειράν δεκαετιών δόθηκαν μαθήματα κιθάρας και ακορντεόν από τον δάσκαλο Δημητρώ Βαρβέρη.

Στα δύσκολα χρόνια μετά τον πόλεμο το Ωδείο ήταν μία μικρή πολιτιστική όαση και η α-

Του Δημ. Μπαίτσου

γάπη των μελών για τη μικρή πολίτιμη γωνιά του, ήταν πολύ μεγάλη.

Το 1975 ο δωρητής δίνει το ποσό των 500.000 δραχμών για τη συντήρηση του κτιρίου, αλλά δεν αξιοποιείται γιατί το Δ.Σ. σκέφτεται να το χτίσει από τα θεμέλια.

Το 1978 γίνεται πράξη τακτοποιήσεως με τους ιδιοκτήτες γειτονικών οικοδομών για ν' ανοικοδομηθεί. Έτσι το 1979 καταδαφίζεται, το παλιό κτίριο, που τόσα πρόσφερε στον τόπο, και στη θέση του αρχίζει η κατασκευή μιας νέας οικοδομής, που γίνεται με δωρεά 1.000.000 δραχμών του Γρηγ. Λαναρά και με το ποσόν των 450.000 δραχμών που συγκεντρώθηκε από έρανο μεταξύ των μελών και των συμπολιτών. Σήμερα οι εργασίες προχωρούν σιγά. Ο σύλλογος στεγάζεται προσωρινά στην Εστία Μουσών, αλλά πιστεύουμε πως το Ωδείο θα τελειώσει και θα στεγάσει στη νέα φελιά του, όλους αυτούς που το αγάπησαν και δέθηκαν τόσο πολύ μαζί του.

5^η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Τελική Διακήρυξη

Επιμέλεια - Μετάφραση
Αλέξανδρος Οικονόμου
αρχιτέκτων πολεοδόμος

Συνεχίζοντας την παρουσίαση θεμάτων που έχουν σχέση με την παραδοσιακή αρχιτεκτονική μας κληρονομιά και με στόχο την όσο το δυνατό πληρέστερη ενημέρωση του κοινού στην μεγάλη υπόθεση της προστασίας, ανάπλασης και επαναχρησιμοποίησης όσων ατοιχείων έχουν απομείνει και συνθέτουν την αρχιτεκτονική μας κληρονομιά, παρουσιάζουμε σήμερα στις στήλες του περιοδικού μας ένα σημαντικό ντοκουμέντο: Είναι η Τελική Διακήρυξη της 5ης Ευρωπαϊκής Συνδιάσκεψης των Ιστορικών Πόλεων που συνήλθε στην Σεβίλλη της Ισπανίας στις 8—10 Μαΐου 1985, και συνοψίζει όλον τον προβληματισμό που αναπτύσσεται σήμερα στην Ευρώπη πάνω στην προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, τόσο στο θέμα της αναγκαιότητας διατήρησης και της δυνατότητας επανάχρησης των παλιών κτιρίων, όσο και στα διάφορα θεσμικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν σαν κίνητρα για την προώθηση της ιδέας αυτής.

Πιθανούμε ότι έστω και κόπως αργά, θα πρέπει να ευαισθητοποιηθούμε όλοι σ' αυτήν την κατεύθυνση και να ενώσουμε τη φωνή και τις δυνάμεις μας με τις φωνές και τις δυνάμεις όλης της Ευρώπης για να περιφρουρήσουμε και να δώσουμε νέα πνοή στην αρχιτεκτονική μας κληρονομιά, διασώζοντας την ίδια την ιστορική μας μνήμη και βάζοντας θεμέλιο για την ορθολογική μελλοντική μας εξέλιξη.

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Μόνιμη σύνοδος των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης της Ευρώπης

5η Ευρωπαϊκή Συνδιάσκεψη Ιστορικών Πόλεων
Σεβίλλη (Ισπανία) 8—10 Μαΐου 1985

ΤΕΛΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ

Οι εκλεγμένοι εκπρόσωποι και οι υπηρεσιακοί παράγοντες των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των ανεξάρτητων ενώσεων που συμμετείχαν στην 5η Ευρωπαϊκή συνδιάσκεψη Ιστορικών Πόλεων που οργανώθηκε από την Μόνιμη Σύνοδο των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης της Ευρώπης, σε συνεργασία με το FORUM των Ιστορικών Πόλεων της EUROPA NOSTRA με πρόσκληση του Δήμου της Σεβίλλης:

1 Ευχαριστούν θερμά την πόλη της Σεβίλλης για την εγκάρδια υποδοχή που επεφύλαξε σ' αυτήν την Συνδιάσκεψη.
2 Επαναβεβαιώνουν τις αρχές που καθορίστηκαν στις διακηρύξεις που υιοθετήθηκαν από τις προηγούμενες Συνδιάσκεψεις στο Σπλιτ (1971), Σπρασβούργο (1976), Μόναχο - Λάντσαουτ (1978) και Φρίμπουργκ (1981) όπως και

την Δήλωση του Άμστερνταμ.

Θεωρούν ότι, παρ' ότι έχει διαπιστωθεί ότι το ενδιαφέρον της διάσωσης και διατήρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο, πολλά απαρμένουν να γίνουν για την προστασία των ιστορικών κτιρίων της Ευρώπης καθώς και του περιβάλλοντός τους ενάντια στην αλόγιστη ή κερδοσκοπική καταστροφή του ή την ολική ανακατασκευή και υπενθυμίζουν ότι κατά κάποιο γενικό τρόπο πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην αποκατάσταση-επαναχρησιμοποίηση του υπάρχοντος ιστού.

Λυπούνται που, μπροστά στην οικονομική κρίση, οι πρωτίστως που διατίθενται για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς έχουν μειωθεί σε πολλές χώρες της Ευρώπης, σε σχέση με το επίπεδο που είχε επιτευχθεί από το Ευρωπαϊκό Έτος της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς το 1975.

Υπογραμμίζουν ότι πρέπει να επιδειχθεί φαντασία στην ρευνα νέων χρήσεων, γιατί αυτό αποτελεί έναν από τους καλύτερους τρόπους θετικής διατήρησης και μερικές φορές ο μόνος τρόπος διάσωσης παλιών κτιρίων ή και περιοχών.

Τονίζουν την αναγκαιότητα προστασίας κατά την αποκατάσταση παλιών περιοχών, των κοινωνικών και φυσικών δομών της περιοχής και την εξασφάλιση της συμμετοχής όλου του όμοια ενδιαφερόμενου τοπικού πληθυσμού.

Με ευχαρίστηση διαπιστώνουν ότι σε πολλές περιοχές της Ευρώπης οι νέοι ευοιοθητοποιούνται όλο και περισσότερο στον τομέα της ποιότητας του περιβάλλοντός τους και θεωρούν ότι οι κρατικοί φορείς πρέπει να υποστηρίξουν τις δημιουργικές τους πρωτοβουλίες ειδικά όταν σποβλεπουν στην αποκατάσταση του παλιού δομημένου περιβάλλοντος με τις δικές τους προσπάθειες.

Εύχονται να γίνουν προσπάθειες υποστήριξης της συμμετοχής των γυναικών στην διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

Υποστηρίζουν τις εκκλήσεις για επείγουσες και αποτελεσματικές ενέργειες των κυβερνήσεων ενάντια στην ατμοσφαιρική μόλυνση που θέτει σε σοβαρό κίνδυνο την αρχιτεκτονική κληρονομιά.

Για τους λόγους αυτούς, ζητούν από τις αρμόδιες αρχές ν' ακολουθήσουν τους στόχους που προσδιορίζονται στο παράρτημα αυτής της Διακήρυξης.

Χαίρετίζουν το γεγονός ότι σύμφωνα με την ευχή που εκφράστηκε στην Διακήρυξη του Φρίμπουργκ, η 10η επέτειος του Ευρωπαϊκού Έτους Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς θα σηματοθετεί από την σύγκληση μιας δεύτερης Συνόδου των Υπουργών που είναι υπεύθυνοι για την αρχιτεκτονική κληρονομιά στις χώρες μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης και ζητούν από τους Υπουργούς να λάβουν υπόψη τους τις υποδείξεις που περιλαμβάνονται σ' αυτή εδώ την Διακήρυξη.

Ζητούν από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης:

- Να συνεχίσουν τις πρόσφατες βελτιώσεις που επιτεύχθηκαν στην διάδοση της πληροφόρησης στον τομέα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, επιτρέποντας στην περιοδική έκδοση «Un avenir pour notre passé» (Στμ. Ένα μέλλον για το παρελθόν μας) να εκδοθεί και σ' άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες, εξασφαλίζοντάς του τα πόχονα, με σημαντική αύξηση του τираζ, ευρύτερη διάδοση.
- Να προβλέψουν την συλλογή και διάδοση της πληροφόρησης πάνω στις οικονομικές και φορολογικές ενισχύσεις των διατηρητέων στις χώρες της Ευρώπης, διευκολύνοντας έτσι την γνώση των διαφόρων συστημάτων και συστήνοντας τις καλύτερες πρακτικές.
- Να χρησιμοποιήσουν πλήρως την Ευρωπαϊκή Καμπάνια για τον αγροτικό κόσμο με σκοπό να εξασφαλίσουν πλατεία διάδοση των έργων που έχουν αναληφθεί από το Συμβούλιο της Ευρώπης από την Έκκληση της Γρανάδας το 1977 για την υπεράσπιση της αγροτικής κληρονομιάς και να φροντίσουν ώστε αυτή η προσπάθεια να συνεχιστεί και να καλύψει τα προβλήματα όπως αυτά των εγκαταλελειμμένων χωριών.
- Να ερευνήσει τις συγκεκριμένες δυνατότητες για το στήσιμο μιας συνεργασίας με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα στον τομέα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.
- Να δώσουν γρήγορα συνέχεια στις επανειλημμένες εκκλήσεις της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης και το CPLRE(*), υποθετώντας μια Ευρωπαϊκή Σύμβαση που θα εξασφαλίζει σημαντική μείωση της ατμοσφαιρικής μόλυνσης, ιδίως για το διοξείδιο του θείου.

3. Ζητούν από τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης να λάβουν ενεργό μέρος στο πρόγραμμα της τεχνικής βοήθειας στον τομέα της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς σύμφωνα με τις ρυθμίσεις που θα μπορούσαν να διασαφηνιστούν με μια κοινή συμφωνία του CPLRE(*) και της Διοικούσας Επιτροπής για την πολιτική του αστικού χώρου και την αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Σ' ΟΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ

Οι αρμόδιες αρχές σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο πρέπει:

- Να δημιουργήσουν και να τυπώσουν αναλυτικά ευρετήρια των κενών ή υποχρησιμοποιούμενων ιστορικών κτιρίων που είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν με νέες χρήσεις.
- Να προωθήσουν την υιοθέτηση πολιτικών χρήσης γης που να επιτρέπει την ενθάρρυνση της διατήρησης των

*) Conférence Permanente des Pouvoirs Locaux et Régionaux de l'Europe: Μόνιμη σύνοδος των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης της Ευρώπης (Στμ.)

στορικών κτιρίων και να περιορίσουν την δυνατότητα κατασκευής νέων επί τόπου εφ' όσον υπάρχουν πλεονάζοντα κενά ή υποχρησιμοποιούμενα παλιά κτίρια.

- Να έχουν υπόψη τους ότι η ευελιξία και η εφευρετικότητα όσον αφορά τις επιτρεπτές χρήσεις για τα παλιά κτίρια μπορούν να επιτρέψουν σε υποβαθμισμένες ή φθίνουσες περιοχές γ' αναγεννηθούν από μόνες τους χωρίς απαίτηση μεγάλων επενδύσεων σε χώρους ή καινούργια υποδομή.
- Ν' αναγνωρίσουν το αναντίρρητο γεγονός ότι η παρουσία ιστορικών κτιρίων με ενδιαφέρον αποτελεί πόλο έλξης για τους τουρίστες και αυξάνει απ' το γεγονός αυτό το οικονομικό δυναμικό μιας ζώνης και να αυξήσουν συνεπώς την βοήθειά τους σε σχέδια - προγράμματα τουριστικού ενδιαφέροντος, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα ότι η ανάπτυξη του τουριστικού δυναμικού θα πραγματοποιηθεί λαμβάνοντας υπόψη το περιβάλλον γενικά.
- Να υποστηρίξουν τις τράπεζες και τα άλλα οικονομικά ιδρύματα, να εξετάσουν την πιθανότητα μεγαλύτερων επενδύσεων στην επαναχρησιμοποίηση των παλιών κτιρίων και να ενισχύουν τις επιχειρήσεις ενταγμένης δημιουργικής διατήρησης σαν εναλλακτική πρόταση στις επενδύσεις στις νέες κατασκευές.
- Να δράσουν σύμφωνα με την αρχή ότι η νέα χρήση των παλιών κτιρίων (ιδίως των εκκλησιών) θα πρέπει να είναι συμβιβαστή όπως και σύμφωνη (πιθανή) με τον αρχικό χαρακτήρα και χρήση τους, και ότι η οποιαδήποτε τροποποίηση θα πρέπει να έχει χαρακτήρα αντιπαραπλήρωσης.

II. Σ' ΟΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΙΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΕΣ ΟΦΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗΣ

1. Το ενδιαφέρον που επιδείχθηκε στα ιστορικά κτίρια επεκτείνεται από δω και πέρα, σ' όλες τις χώρες της Ευρώπης, όχι μόνο στα μνημεία, αλλά στο σύνολο των κτιρίων που κατασκευάστηκαν στο παρελθόν. Αυτή η διεύρυνση της έννοιας του ιστορικού συνόλου οδηγεί στην τοποθέτηση με νέους όρους του προβλήματος της χρηματοδότησης των εργασιών αναστήλωσης και αποκατάστασης.
2. Για να προωθηθεί η οικονομική δραστηριότητα, και να εμπλουτιστεί η κοινωνική ζωή στις παλιές γειτονιές, είναι απαραίτητο οι ιδιοκτήτες, οι έμποροι, οι βιοτέχνες να βρουν την διάθεση να κάνουν επενδύσεις σ' αυτές τις γειτονιές.
3. Κατά συνέπεια οι αρμόδιοι κρατικοί φορείς πρέπει:
 - α. Να δράσουν σύμφωνα με τα όσα αναπτύσσονται στο κεφάλαιο III ώστε να συνενώσουν τους ιδιωτικούς οικονομικούς παράγοντες στο έργο της αποκατάστασης.
 - β. Να μελετήσουν τα προγράμματα χρηματοδότησης και φορολογικών απολλαγών ώστε να περιορίσουν τις προϋποθέσεις που έχουν σαν συνέπεια την ενίσχυση της καινούργιας ανοικοδόμησης στην περιφέρεια σε σχέση με την επαναχρησιμοποίηση των υφιστάμενων κτιρίων (για παράδειγμα τους κανόνες που έχουν σαν συνέπεια την υπαγωγή της αναστήλωσης - επαναχρησιμοποίησης των παλιών κτιρίων στον Φ.Π.Α. ενώ οι νέες κατασκευές εξαιρούνται).
 - γ. Να δημιουργήσουν απ' εναντίας προγράμματα ενίσχυσης της επαναχρησιμοποίησης, ιδίως διευκολύνοντας την εγκατάσταση νέων στις παλιές γειτονιές των οποίων ο πληθυσμός εμφανίζεται γερασμένος.
 - δ. Να αναζητήσουν τις μορφές που θα επιτρέψουν την κινητοποίηση των ιδιωτικών κεφαλαίων ώστε να επιτευχθεί ένα πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα στην ενίσχυση του δηmosίου και να ενδυναμωθούν οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες.
4. Οι εργασίες που εκτελούνται στα ιστορικά κτίρια είναι έντασης εργασίας και απαιτούν ειδικές γνώσεις. Όλοι οι δημόσιοι φορείς πρέπει να δώσουν μεγάλη προσοχή στην ποιότητα και το δυναμικό των επαγγελματιών που απαιτούνται για την διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς.

III. Σ' ΟΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΛΙΩΝ ΟΙΚΙΣΤΙΚΩΝ ΣΥΝΟΛΩΝ

1. Μπροστά στην δυσκολία συμβιβασμού των οικονομικών και κοινωνικών στόχων που μπαίνουν στην επαναχρησιμοποίηση των παλιών οικιστικών συνόλων, η λήψη της απόφασης πρέπει να τοποθετηθεί στο επίπεδο των τοπικών συλλογικών ενώσεων, παίρνοντας υπ' όψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σε κάθε γειτονιά. Οι πόλεις πρέπει να μπορούν να προσαρμόσουν στις τοπικές ανάγκες τις χρηματοδοτικές πολιτικές που καθορίζονται σε εθνικό ή περιφερειακό επίπεδο καθώς και την αποτελεσματικότητά τους σε σχέση με τους τοπικούς στόχους.
2. Οι αρχές πρέπει:
 - Να αναγνωρίσουν ότι ο τεχνικός και ο κοινωνικός σχεδιασμός πρέπει να πηγάζουν χέρι-χέρι και να βασίζονται, στο μέτρο του δυνατού, στην κοινή παραδοχή που επιτυγχάνεται με τον συνεχή διάλογο μεταξύ εργολάβων, συντηρητών, αρχιτεκτόνων και χρηστών.
 - Να προωθήσουν μ' αυτόν τον στόχο την πραγματική συμμετοχή από πλευράς των κατοίκων, των ιδιοκτητών, των βιοτεχνών και των τοπικών εμπόρων στην λήψη των αποφάσεων που αφορούν μεγάλες περιοχές αποκατάστασης - επαναχρησιμοποίησης προσέχοντας ώστε το πλαίσιο ζωής να βελτιωθεί και να προσαρμοστεί στις ανάγκες αυτών που κατοικούν και εργάζονται εκεί.
 - Ν' αποφύγουν την προσβολή του υπάρχοντος αστικού ιστού αλλ' αντίθετα να επανοδιαμορφώσουν τους εξωτερικούς και εσωτερικούς χώρους χρησιμοποιώντας παραδοσιακά τοπικά υλικά για την αποκατάσταση των δρόμων, των πλατειών και των αυλών.
 - Να πάρουν επείγοντα μέτρα για την ενίσχυση των παραδοσιακών εξειδικευμένων επαγγελματιών που παρ' όλες τις προσπάθειες του Συμβουλίου της Ευρώπης εξακολουθούν να φθίνουν, και να υποστηρίξουν ειδικά

την ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού Κέντρου Εκπαίδευσης των παραδοσιακών επαγγελματιών στη Βενετία.

- Να προσπαθήσουν να διασώσουν επίσης την κοινωνική δομή των παλιών γειτονιών συνδυάζοντας τα μέσα για την αποκατάσταση του δομημένου περιβάλλοντος με τα μέτρα για χάρη μειονεκτικών κοινωνικών δυνάμεων, οι οποίες χωρίς αυτά, κινδυνεύουν να μην μπορέσουν να μείνουν επί τόπου ούτε να ξαναγυρίσουν εκεί μετά την αποκατάσταση.
- Να υιοθετήσουν αποτελεσματικά μέτρα για να αντιμετωπίσουν την κερδοσκοπία στα ακίνητα.

IV. Σ' ΟΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΣΥΜΠΡΑΞΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΣΤΗΝ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ΤΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Οι αρμόδιες αρχές σε τοπικό, περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο πρέπει:

- Να κινητοποιήσουν τους νέους στην διαδικασία βελτίωσης του περιβάλλοντος της ζωής τους.
- Να προσφέρουν κάθε δυνατή βοήθεια (επιχορήγηση, τεχνική βοήθεια κλπ.) στους νέους που συμμετέχουν σε προγράμματα αποκατάστασης - συντήρησης κτιρίων για διαμονή ή εξάσκηση κάποιας επαγγελματικής δραστηριότητας, αναγνωρίζοντας ότι μια τέτοια προσέγγιση δεν έχει μόνο οικονομική έννοια, αλλά έχει από μόνη της κοινωνική αξία, όπως:
 - Προωθεί τους νέους να επιλύσουν από μόνοι τους το πρόβλημα της κατοικίας.
 - Βοηθά τους νέους να ενδιαφερθούν για το μέλλον της γειτονιάς όπου ζουν.
 - Προσφέρει στους νέους έδαφος όπου μπορούν να ανεπτυξουν τις δικές τους πολιτιστικές αναζητήσεις, θαρρύνοντάς τους ταυτόχρονα να σέβονται ή και να συμμετέχουν στις αναζητήσεις και άλλων κοινωνικών ομάδων.
 - Βοηθά τους νέους να αποκτήσουν μια εμπειρία η οποία θα τους επιτρέψει πιθανόν να βρουν στη συνέχεια δουλειά.
- Να διαθέσουν τα μέσα για την πραγματοποίηση προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης σχετικής με τη συντήρηση - αποκατάσταση κτιρίων, που θα δώσουν στους νέους γνώσεις που θα τους είναι χρήσιμες σε ευρύτερη έννοια.
- Να εντάξουν την μόρφωση των επαγγελματιών στις δαμές της γενικής εκπαίδευσης, κατευθύνοντας την αυτή προς την επαγγελματική εκπαίδευση, την τεχνική εκπαίδευση ή την εφαρμοσμένη καλλιτεχνική εκπαίδευση, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα τις ειδικότητες που αποκτούνται με τον τρόπο αυτό.
- Να απαιτήσουν από τους εργολάβους που αναλαμβάνουν εργασίες αποκατάστασης, όπου είναι δυνατόν να προσλάβουν στο προσωπικό που απασχολούν ένα μέρος με τέτοιες ειδικότητες.
- Να προσπαθήσουν να δημιουργήσουν, μέσω των σχολικών προγραμμάτων, συνείδηση της σημασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και της συμβολής των επαγγελματιών στην συντήρηση και αποκατάστασή της τόσο ως προς την αρχιτεκτονική όσο και από καλλιτεχνική άποψη.

V. Σ' ΟΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΟΝ ΚΙΝΔΥΝΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΟΛΥΝΣΗ ΤΗΣ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑΣ

1. Οι καταστροφές που προκαλούνται στα μνημεία και τα ιστορικά κτίρια από την μόλυνση της ατμόσφαιρας, ιδίτερα από την «όξινη βροχή», είναι ένα φαινόμενο που επιδεινώνεται γρήγορα και σε έκταση και σε ένταση.
2. Το κόστος των υλικών ζημιών που οφείλονται στην μόλυνση στο σύνολο του δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος μας αντιπροσωπεύει πολλές φορές το κόστος των μέτρων ενεργητικής προστασίας.
3. Οι κυβερνήσεις, όπως και οι τοπικές και περιφερειακές αρχές πρέπει:
 - Να ενθαρρύνουν επείγοντως τα διαθέσιμα μέσα για την δοκιμή και εφαρμογή πραγματικά αποτελεσματικών μεθόδων για τον περιορισμό ή εξουδετέρωση των επικινδύνων ουσιών.
 - Να πάρουν επείγοντως μέτρα πολύ πιο ενεργητικά από τα παρελθόν για την κατακράτηση στην πηγή των επικινδύνων ουσιών.
 - Ειδικότερα να εφαρμόσουν την αρχή ότι οι υπεύθυνοι της μόλυνσης πρέπει να υποχρεωθούν να αναλάβουν ένα ανάλογο μέρος του συνολικού κόστους της επισκευής των ζημιών που προκαλούνται στο δομημένο περιβάλλον.
 - Να συνεργαστούν άμεσα σε ευρωπαϊκή κλίμακα, πριν είναι πολύ αργά, για να αντιμετωπίσουν αυτή την αυξανόμενη απειλή.
4. Οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης πρέπει να δράσουν άμεσα για την εφαρμογή των υποδείξεων που λαμβάνονται στο παρόρτημα της 151 Σύσκεψης με θέμα «Θάνατος των δασών, σφύζια των πόλεων και ατμοσφαιρική ρύπανση των ΟΤΑ» που υιοθετήθηκε από το CPLRE κατά την 19η σύνοδό του (Οκτώβριος 1984).

ΤΟ ΤΣΙΠΟΥΡΟ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

Ιστορικά στοιχεία - Τρόπος παρασκευής - Χημική σύσταση

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε όλους μας είναι γνωστό και όλοι θα έχουμε γευτεί αυτό το παραδοσιακό μπωρώ να πω, απόσταγμα που στη Νάουσα λέγεται τσίπουρο ή ρακή. Παράγεται από την απόσταξη των στεμφύλων (τσιπούρα)' που προήλθαν από τη ζύμωση των σιταφυλών για την παραγωγή κρασιού. Η απόσταξη γίνεται σε αποστακτήρες, τους αμβυκες, που δεν είναι τίποτα άλλο από τα λεγόμενα «ρακοκάζανα».

* * *

2. ΙΣΤΟΡΙΑ — ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Παρακάτω παραθέτουμε μερικά ιστορικά στοιχεία που μπορούμε να συγκεντρώσουμε. Οι χρησιμοποιούμενοι, για την ονομασία αυτού του αποστάγματος, όροι στη Νάουσα δηλ. τσίπουρο ή ρακή είναι παλιοί. Υπάρχουν και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας οι ίδιοι όροι καθώς και διαφορετικοί όπως γράππα, σιτσοφυλιά, τσικουδιά (στην Κρήτη). Στην Οινολογία το τσίπουρο ονομάζεται στεμφυλόπνευμα ή απόσταγμα στεμφύλων.

Όπως αναφέρθηκε η προέλευση του ονόματος είναι παλιά. Συγκεκριμένα όμως για το ρακί στην Ελληνική βιβλιογραφία αναφέρεται με δύο γένη (δηλ. η ρακή, το ρακί). Είναι λέξη Τουρκική (RAKI). Η λέξη ρακή δηλώνει το καθ' αυτό απόσταγμα ενώ η λέξη τσίπουρο αρχικά σήμαινε την στεμφυλόμαζα (τσιπούρα)' κι επεκτάθηκε και στο απόσταγμα. Αυτό διαπιστώθηκε από βιβλία Οινολογίας που εκδόθηκαν στα τέλη του προη-

γούμενου αιώνα. Ακόμη σε εγκυκλοπαιδική Οινολογία² του 1842 - 43 αναφέρεται στη σελίδα 151 παράγραφος 191 ...*Τα τσίπουρα ταύτα αφού τοιούτης λογής επεξεργασθούν από το πιστήριο δένονται ακόμη να προάξουν 8 έως 11 λίτρας καλού κρασιού ανά κάθε εκατόλιτρον του ίδιου βάθους των, ύταν επάσχουν τα εργαλεία και η μάθησις δια να κάμη τις καλώς*

Του
Βασίλη Ροδοβίτη
Πτυχιούχου Τεχνολόγου
Τροφίμων

πρέπει την εργασίαν του αποσταγμού»...

Σε αρκετά βιβλία επίσης αναφέρεται το τσίπουρο ξεχωριστά από το ρακί. Προφανώς θα εννοείται το τσίπουρο το προϊόν της απόσταξης στεμφύλων ενώ ρακί το προϊόν απόσταξης φλέγγματος (γρσίππας) δηλ. το διπλής απόσταξης τσίπουρο. Σήμερα όμως δεν υπάρχει διαχωρισμός σ' αυτούς τους όρους που δηλώνουν το ίδιο προϊόν.

Στη Νάουσα γίνεται από παλιά, απόσταξη τσίπουρου. Σε εγκυκλοπαιδείες αναφέρεται έκδοση νόμων από το 1917 μέχρι το 1932 που αφορούν το τσίπουρο και τους χρησιμοποιούμενους αμβυκες. Επιπλέον από μαρτυρίες γεροντότερων Ναουσαίων οι αμβυκες λειτουργούσαν από τα τέλη του περασμένου αιώνα όταν η Μακεδονία ήταν ακόμη Τουρκοκρατούμενη. Είναι απόλυτη η βεβαιότητα ότι από τότε υπήρχε παραγωγή τσίπουρου.

Υπάρχει όμως η πιθανότητα

παραγωγής πιο παλιά, στην εποχή της Τουρκοκρατίας. Δότι αν προσέξουμε τότε γινόταν παραγωγή του ονομαστού κρασιού Νάουσας την εποχή δηλαδή της άνοδής της πολλά χρόνια πριν την καταστροφή της τον Απρίλη του 1822.

Στον άλλο Ελλαδικό χώρο άρχισε να γίνεται απόσταξη σε αμβυκες μετά τη σύσταση του Ελληνικού Κράτους. Εδώ, αντίθετα απ' την Μακεδονία στο ελεύθερο κράτος η απόσταξη στεμφύλων γινόταν σε οικοτεχνίες στις οينوπαραγωγικές περιοχές οι οποίες εξελίχθηκαν σε βιοτεχνίες που έφθασαν σε τέτοια ανάπτυξη ώστε έκαναν εξαγωγές αποσταγμάτων. Από αυτές τις βιοτεχνίες ξεπήδησαν οι σημερινές βιομηχανίες οίκων - ποτών κι αποσταγμάτων. Κι εδώ υπάρχει η πιθανότητα να έχει βαθύτερες ρίζες η απόσταξη στεμφύλων που χάνονται στην Τουρκοκρατία. Εξ' άλλου η τέχνη της απόσταξης ήταν γνωστή απ' τους αρχαίους.

* * *

3. ΑΠΟΣΤΑΣΗ — ΑΠΟΣΤΑΚΤΗΡΑΣ

Η συσκευή στην οποία γίνεται η απόσταξη με την οποία παίρνεται το τσίπουρο είναι ο αποστακτήρας. Οι χρησιμοποιούμενοι αποστακτήρες στην περιοχή της Νάουσας είναι ασυνεχούς παραγωγής, οι λεγόμενοι αμβυκες («ρακοκάζανα» ή απλά «καζάνια»). Είναι κατασκευασμένοι από χαλκό. Η χρήση χάλκινων αμβύκων εφορμόστηκε ολοκληρωτικά από το 1917 κατόπιν ει-

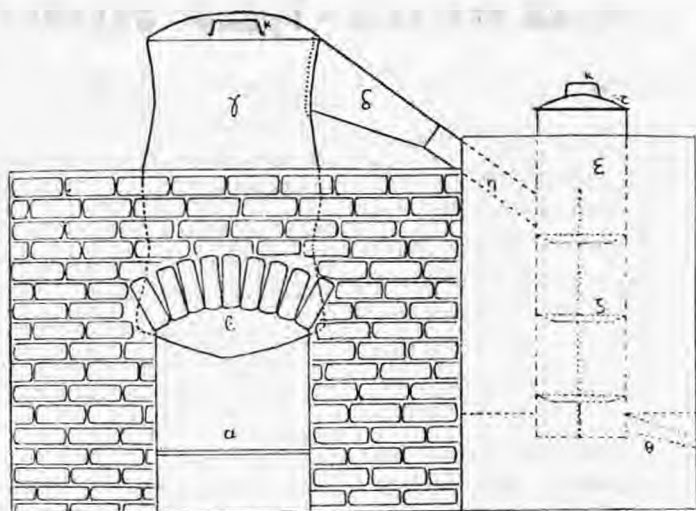
δικής Νομοθεσίας του Ελληνικού Κράτους, σχετική με τους οινόπνευματοποιούς Α' κατηγορίας. Αυτό έγινε εξαιτίας της χρήσης στον Ελλαδικό χώρο αμβύκων κατασκευασμένων από ο δηρόφυλλο ή ψευδάργυρο που έδιναν επικίνδυνο για την υγεία προϊόν.

Για το αν υπήρχε εξέλιξη στους αμβύκες και πώς έγινε αυτή, ώστε να φθάσουμε στους σημερινούς χάλκινους ή αν ο τρόπος κατασκευής τους προέρχεται από το εξωτερικό, ειδικά στη Νάουσα, δεν υπάρχουν στοιχεία.

Σήμερα μέσα στην πόλη έχουν απομείνει και λειτουργούν περίπου 20 ρακοκάζανα και περίπου άλλα τόσα στις γύρω κοινότητες. Κατασκευάστηκαν από ειδικούς εμπειροτεχνίτες και η χωρητικότητά τους κυμαίνεται από 80 μέχρι 130 λίτρα. Η κατασκευή τους είναι απλή. Συγκροτημένα με τους αμβύκες που χρησιμοποιούνται στη CHARENTE της Γαλλίας για παρασκευή Κονιάκ, διαφέρουν στο ότι: δεν έχουν α) προθερμαντήρα οίνου, β' θερπανόνες στον ψυκτήρα (συμπυκνωτής), γ) οφιοειδή βραχίονα που συνδέει το λέβητα με τον ψυκτήρα και δ) έχουν μικρότερη χωρητικότητα (130 έναντι 500 λίτρων της CHARENTE).

Πώς γίνεται η απόσταξη; Είναι απλό. Η στεμφυλόμαζα μεταφέρεται στον αποστακτήρα. Τοποθετείται στον λέβητα (καζάνι) τον αμβύκα, αφαιρώνεται με νερό (για μεταφορά της υπάρχουσας θερμότητας σε όλη τη μάζα του περιεχομένου). Κάτι που προστίθενται αρωματικές ύλες και κλείνεται με το καπά-

A.

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΣΤΑΚΤΗΡΑ ΣΤΕΜΦΥΛΕΝ:

A. ΠΡΟΣΩΝΗ

B. ΚΑΤΟΥΗ

(α) Εστία καύσης

(β) Λέβητας

(γ) Καπάκι λέβητα (κράνος)

(δ) Βραχίονας καπακιού

(ε) Ψυκτήρας

(ζε) Καπάκι ψυκτήρα

(ς) Δίσκοι ψυκτήρα («πάτα»)

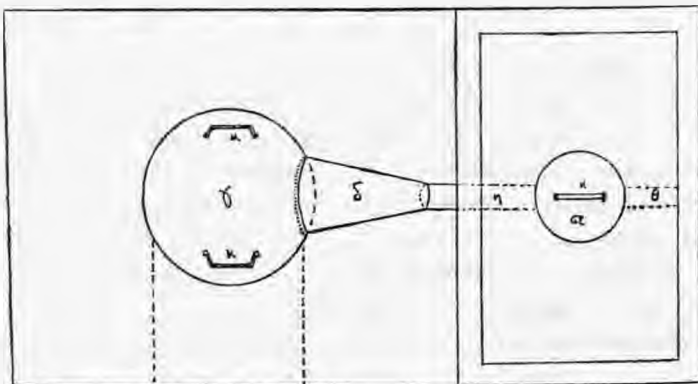
(η) Αγωγός εισόδου ατμών

(θ) Αγωγός εξόδου αποστάξης

(ι) Νερό ψύξης

(κ) Χυρολαβός καπακιών

B.

κι του ο λέβητας. Με το βρασμό που δημιουργείται από την διοχετευόμενη θερμότητα της εστίας καύσης πραγματοποιείται η απόσταξη. Οι παραγόμενοι στο λέβητα ατμοί περνούν στον ψυκτήρα, ψύχονται (υγροποιούνται). Το απόσταγμα συλλέγεται από τον αγωγό εξόδου του αμβύκα. Το τέλος της απόσταξης καθορίζεται με μέτρηση των αλκοολικών βαθμών του εξερχόμε-

νου αποστάγματος, χρησιμοποιώντας αλκοολόμετρο (γρό). Ύστερα από την παραπάνω διαδικασία ανοίγεται το καπάκι δειάζεται και καθαρίζεται ο βητας. Έτσι είναι έτοιμος μία άλλη απόσταξη. Δίνονται στοιχεία μιας αθητικής παράστασης ενός τέτοιου αμβύκα. Αποτελείται από το καπάκι το λέβητα τοποθετημένο σε μια κοιλότητα από πυρ-

θλα που χρησιμοποιείται σαν χώρος καύσης της καύσιμης ύλης. Δηλαδή είναι η εστία καύσης που ισορροπείται με ξύλα. Η παραγόμενη θερμότητα διοχετεύεται κατ' ευθείαν στον λέβητα (είναι άμεσα θερμαινόμενος). Η στεμφυλόμαζα τοποθετείται μέσα στον λέβητα ο οποίος κλείνεται στεγανά με ειδικό θολωτό καπάκι (το κράνος) που φέρει βραχίονα στα πλάγια για διοχέτευση των παραγόμενων ατμών στον ψυκτήρα.

Ο ψυκτήρας είναι ένας κύλινδρος από χαλκό. Στο πάνω μέρος φέρει καπάκι που χρησιμεύει για να ανοίγεται και να καθαρίζεται στο τέλος της σαιζόν παραγωγής. Στο εσωτερικό του υπάρχουν γύρω από άξονα εμβόλονται δάτρητοι δίσκοι που είναι παράλληλοι μεταξύ τους, τα λεγόμενα «πίατα». Αυτοί χρησιμεύουν στην παράταση του χρόνου διέλευσης των ατμών που διοχετεύονται στον ψυκτήρα καθώς και την αύξηση της ψυκτικής επιφάνειάς του. Έτσι με την επικρατούσα ψυχρή θερμοκρασία συμπυκνώνεται όλη η ποσότητά τους σε υγρό. Γύρω από τον κύλινδρο υπάρχει δεξαμενή με τρεχούμενο νερό που υπερχειλίζει για να διατηρείται σταθερή η θερμοκρασία του νερού. Οι αλκοολούχοι ατμοί εισέρχονται στον κύλινδρο από τον αγωγό εισόδου. Έγερτα εξέρχονται υγροποιούμενοι από τον αγωγό εξόδου από όπου και συλλέγεται το απόσταγμα. Ο αγωγός εισόδου βρίσκεται στο επάνω μέρος του ψυκτήρα και ο αγωγός εξόδου στον πυθμένα του. Ο ψυκτήρας χρησιμοποιείται στην συμπύκνωση των αλκοολούχων ατμών σε υγρό καθώς και στην ψύξη του

υγρού αυτού. Όπως φαίνεται και στο σχήμα ο ψυκτήρας δεν είναι «οφιοειδούς» τύπου με ερπαντίνες.

4. ΜΕΘΟΔΟΙ ΠΑΡΑΚΕΥΗΣ

Οι μέθοδοι παρασκευής του τσίπουρου, που συνηθίζεται, είναι δύο. Η πρώτη δίνει το «απλοβρασμένο» τσίπουρο και η δεύτερη το «διπλοβρασμένο» τσίπουρο.

Στη μέθοδο του απλοβρασμένου σε κάθε απόσταξη (καζάνι) συλλέγεται απόσταγμα: το απλοβρασμένο τσίπουρο (απόσταγμα μίας απόσταξης).

Στη μέθοδο του διπλοβρασμένου συλλέγεται το απόσταγμα κάθε καζινιάς, συγκεντρώνεται και αποτελεί αυτό που λέγεται «γράφπα» ή αλλιώς «φλέγμα». Κατόπιν η γράφπα που θα συλλεχθεί τοποθετείται στον λέβητα για να ξανααποσταχθεί. Το τσίπουρο που θα προκύψει είναι το διπλοβρασμένο ή αλλιώς μεταβρασμένο τσίπουρο (απόσταγμα διπλής απόσταξης).

Μεταξύ απλοβρασμένου και διπλοβρασμένου τσίπουρου υπάρχει διαφορά που γίνεται αντιληπτή με την οργανοληπτική δοκιμή αλλά και με την χημική ανάλυση. Το διπλοβρασμένο παρουσιάζεται καλύτερο ποιοτικά και πιο «εξευγενισμένο». Αυτή η διαφορά μπορεί να φανεί ιδιαίτερα όταν η παραγωγή αυτών των ήπιων τσίπουρου έγινε από τον ίδιο παραγωγό, από την ίδια ποσότητα σταφυλών και με τα ίδια αρωματικά υλικά (γλυκάνισος, μαστίχα κ.ά.).

Μία άλλη μέθοδος παρασκευής, λιγότερο συνηθισμένη είναι

η μέθοδος όπως την λέμε εδώ «ένα μέσα στο άλλο». Δεν βρίσκω τον κατάλληλο όρο στην Οινολογία για να αποδοθεί το τσίπουρο που παράγεται με αυτή τη μέθοδο. Συγκεκριμένα η γράφπα που θα συλλεχθεί από μία μόνο καζανιά ρίχνεται στην επόμενη καζανιά που θα ακολουθήσει. Η ονομασία «ένα μέσα στο άλλο» δηλώνει τη γράφπα της προηγούμενης απόσταξης μέσα στην άλλη απόσταξη που θα ακολουθήσει. Ποιοτικά το τσίπουρο αυτό είναι παρόμοιο με το απλοβρασμένο ή διαφέρει ελάχιστα.

5. ΧΗΜΙΚΗ ΣΥΣΤΑΣΗ

Όταν τελειώσει η ζύμωση των σταφυλιών στις κάδες και «τραθηχτεί» το κρασί, μέσα στα τσίπουρα δηλ. τη μάζα των ζυμωμένων σταφυλιών που τώρα λέγεται στεμφυλόμαζα παραμένει κρασί που φθάνει μέχρι και 40ο του βάρους των τσίπουρων. Αυτό το κρασί μπορεί να εξαχθεί μόνο με πίεση πράγματα που γίνεται μόνο στις βιομηχανίες. Από την απόσταξη λοιπόν του εμποτισμένου κρασιού στα τσίπουρα θα προέλθει το «τσίπουρο» που είναι επόμενο να περιέχει τις πτητικές ουσίες του κρασιού.

Το τσίπουρο είναι λοιπόν ένα απόσταγμα που προέρχεται από την απόσταξη υλών που περιέχουν πτητικές ουσίες. Οι ύλες αυτές είναι το κρασί που περιέχεται στα τσίπουρα (στεμφυλόμαζα) και είναι εμποτισμένο στη μάζα τους.

Οι ουσίες που αποτελούν την σύσταση του τσίπουρου είναι πολ

λές και φυσικά άγνωστες για κάποιον που δεν έχει γνώσεις Χημείας. Παρακάτω θα τις αναφέρουμε περληπτικά με σκοπό να γίνει κατανοητή η χημική σύσταση αυτού του αποστάγματος, που πολλές φορές θα έτυχε να μας το προσφέρουν στο δίσκο με τους μεζέδες.

Η αλκοολική ζύμωση του κρασιού δίνει τις περισσότερες ουσίες που βρίσκονται στο τσίπουρο. Υπάρχουν όμως κι άλλες ουσίες που σχηματίστηκαν ως εξής: πρώτο, στη διάρκεια της παραμονής των τσίπουρων μέχρι να γίνει η απόσταξή τους, όπως είναι το οξικό οξύ, δεύτερο, στη διάρκεια της απόσταξης όπως η φουρφουράλη και κάποια ποσότητα εστέρων και τρίτον αυτές που προήλθαν απ' την προσθήκη αρωματικών υλών.

Ας δούμε όμως ποιές είναι οι ουσίες:

(1) Αιθανόλη ή αιθυλική αλκοόλη: Είναι το γνωστό καθαρό, άχρωμο οινόπνευμα του εμπορίου. Περιέχεται στη μεγαλύτερη αναλογία και σε πολλά τσίπουρα πλησιάζει το 60ο του όγκου υγρού. Η περιεκτικότητά του μετρείται σε αλκοολικούς βαθμούς με ειδικά αραιόμετρα, τα λεγόμενα αλκοολόμετρα. Στη Νάουσα χρησιμοποιούνται τα γραδόμετρα αλλά με διαφορετική κλίμακα, τα λεγόμενα «γράδα» (βαθμοί CARTIER). Έτσι όταν ακούμε ότι κάποιο τσίπουρο έχει 25 γράδα δεν σημαίνει ότι έχει 25 αλκοολικούς βαθμούς.

(2) Ανώτερες αλκοόλες: είναι δευτερογενή προϊόντα της αλκοολικής ζύμωσης του κρασιού

(3) Πτητικά Οργανικά οξέα

(4) Αλδεΐδες - Καρβονυλικές

ενώσεις

(5) Εστέρες

(6) Φουρφουράλη

(7) Μεθανόλη

(8) Τερπένια - Τερπενικές ενώσεις

(9) Ανηθόλη: είναι η βασική ουσία του γλυκάνισου

(10) Άλλες ενώσεις σε ίχνη, που προέρχονται από προσπιθέμενα αρωματικά υλικά, την αποστακτική συσκευή κλπ.

(11) Νερό.

Η αιθυλική αλκοόλη μαζί με το νερό αποτελούν συστατικά που περιέχονται στη μεγαλύτερη αναλογία αν σκεφτούμε ότι οι υπόλοιπες ουσίες αποτελούν περίπου το 1ο του αποστάγματος.

Και όμως αυτά τα συστατικά, που υπάρχουν στη μικρότερη αναλογία, είναι εκείνα που ευθύνονται για το άρωμα και τη γεύση του τσίπουρου. Η ύπαρξη

τους επηρεάζεται τόσο από πρώτη ύλη δηλ. την ποιότητα των τσίπουρων όσο και από τρόπο που γίνεται η απόσταξη.

Τελειώνοντας αυτό το άρθρο ελπίζω η παρουσίασή του να λύσε μερικές απορίες για το ραδιοφωνικό μας αυτό απόλυτο

Σημειώσεις

1) Κρίνεται σκόπιμο να διασφαιστεί η σημασία των δύο λέξεων πουρα (πληθυντικός) και τσίπουρο (σινγκούλιος). «Τσίπουρα» εννοούμε τα μακρύνει σταφύλια (σιεμφύλια ή φυλόμαζα). «Τσίπουρο» εννοούμε απόσταγμα που προέρχεται από τσίπουρα.

2) Το μνημονεύμενο εγχειρίδιο νολογίες φέρει τον τίτλο «Οινολογία περί οινολογίας κατασκευής συντηρήσεων των οίνων, εκ του ποταφίου Χρήστου Αθανασίου, Αθήναις 1842—1843».

3) Με την λέξη καζάνι εννοούμε λήθητα του άμβουκα, αλλά κατ'εξοχή και όλη την αποστακτική σκευή.

ΔΙΑΒΑΣΑΜΕ

Συχνότερα η ζήτηση του νέου στρέφεται στα περασμένα και πριν βρει την ιδιότητα έκφραση, που θα ικανοποιήσει τις ανάγκες του παρόντος, οναζητό στο παρελθόν τις ιδανικές αξίες, που είναι οι συγγενέστερες και επομένως οι σχετικά ικανοποιητικότερες για τις σύγχρονες ορμές, και προσπαθεί σ' αυτές να ξεχύσει τη δημιουργική πνοή, ή αυτές ν' αφομοιώσει και να πάρει τα στοιχεία για να πλάσει τις νέες αξίες. Τότε το παρελθόν γίνεται σπέρμα ζωογόνου για το παρόν, βοηθά την διαμόρφωσή του, δίνει ιδανικά παραδείγματα και όχι καλούπια, που να πρέ-

πει αυτούσια να επιβληθούν να συντρίψουν κάθε ορμή, αρμονικός συνδυασμός των ων του παρελθόντος με τις νέες και τις ορμές του παρόντος, έτσι που και τα περασμένα δίνουν κάθε στοιχείο, μπορεί να χρησιμεύει για ικανό παράδειγμα και ν' αφομοιωθεί από το παρόν και η χρονη ορμή ν' απλώνεται άπαικτα και να εξυψώνει τα δικά στοιχεία σε αξίες πολιτισμικές, όσο μπορεί περισσότερο ικανοποιητικά για τις σύγχρονες ψυχικές ανάγκες.

Δημήτρης Γληνός, Εκλεκτός Σελ. Εκδ. ΣΤΟΧΑΣΤΗΣ,

ΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

(Θερμοκρασία - Ηλιοφάνεια - Βροχόπτωση)

Το φετεινό καλοκαίρι χωρίς αντίρρηση καταγράφεται από το πιο «θερμό» της τελευταίας εικοσαετίας. Το πόσο θερμό υπήρξε, αυτό φαίνεται από τα μετεωρολογικά στοιχεία που παραθέτουμε αμέσως παρακάτω και αφορούν την θερμοκρασία, ηλιοφάνεια και βροχόπτωση. Τα στοιχεία αυτά ανταποκρίνονται απολύτως στην περιοχή του Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων. Στην εικοσαετία 1966—1985 το φετεινό καλοκαίρι θεωρείται κατ' εξοχήν Ήρικό. Πρώτο έρχεται το έτος 1978

Στον πρώτο πίνακα που αφορά την θερμοκρασία διαπιστώνει κανείς ότι ο φετεινός Ιούλιος ήταν ζεστός. Ιδιαίτερα «καυτός» ήταν ο Αύγουστος, του οποίου είκοσι τέσσαρες μέρες (24) σημείωσαν θερμοκρασία πάνω από 30°. Τέτοια ζέση είχε χρόνια να εμφανισθεί στον τόπο μας. Κατά τα έτη 1966 και 1967 ο Αύγουστος υπήρξε αρκετά ζεστός. Στις είκοσι επτά μέρες (27) το θερμόμετρο πέρασε τους 30 βαθμούς. Ακολουθεί το 1985 με είκοσι τέσσερις (24).

Ο δεύτερος πίνακας αφορά την ηλιοφάνεια, για την χρονική περίοδο 1979—1985. Ο φετεινός Αύγουστος υπήρξε ο πιο φωτεινός, χωρίς αξιόλογες συννεφίες. Το σύνολο των ωρών που υπήρξε «ήλιος» σ' όλο τον μήνα έφθασε στις 323,6 ώρες.

Πέραι είχαμε συνολικά 225 ώρες.

Ο τρίτος πίνακας δείχνει τις βροχοπτώσεις που σημειώθηκαν στους θερινούς μήνες. Φέτος κατά τον μήνα Ιούλιο δεν έλαξε καθόλου στον χώρο του Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων. Στην εικοσαετία 1966—1985 το φετεινό καλοκαίρι θεωρείται κατ' εξοχήν Ήρικό. Πρώτο έρχεται το έτος 1978

Του Ανέστη Σιδερά

με σύνολο βροχόπτωσης 21,5 χιλιοστά βροχής. Δεύτερο το 1985 με 28,02 χιλιοστά βροχής και τρίτο το 1974 με 52,5 χιλιοστά βροχής.

1. Αριθμός ημερών που η θερμοκρασία πέρασε τους 30 βαθμούς

Έτη	Ιούνιος	Ιούλιος	Αύγουστ.
1966	13	23	27
1967	6	21	27
1968	9	22	15
1969	15	18	19
1970	17	19	20
1971	12	14	20
1972	19	17	15
1973	9	18	13
1974	8	22	18
1975	14	20	13
1976	6	10	0
1977	15	26	19
1978	18	21	14

1979	21	15	9
1980	14	23	14
1981	18	16	16
1982	15	19	19
1983	4	21	10
1984	9	16	9
1985	8	20	24

2. Ηλιοφάνεια σε ώρες

Έτη	Ιούνιος	Ιούλιος	Αύγουστ.
1979	292,8	294,6	264,4
1980	278,6	333,8	286,0
1981	305,0	298,3	279,1
1982	320,0	323,0	269,6
1983	198,1	278,1	249,9
1984	303,3	370,3	225,5
1985	301,7	337,2	323,6

3. Ύψος βροχής σε χιλιοστά

Έτη	Ιούν.	Ιουλ.	Αύγ.	Σύνολο
1966	44,5	15,5	5,0	65,0
1967	43,0	149,5	4,5	197,0
1968	88,0	0	21,0	109,0
1969	13,5	41	11,5	66,0
1970	37,0	109,5	25,0	171,5
1971	36	41,0	31,0	108,0
1972	20,5	15,0	49,0	84,5
1973	22,0	100,0	77,5	199,5
1974	48,0	0	4,5	52,5(3)
1975	81,0	18,0	19,0	118,0
1976	70,5	82,0	55,0	207,5
1977	73,5	34,0	8,0	115,5
1978	6,0	2,0	13,5	21,5(1)
1979	7,5	54,5	48,5	110,5
1980	21,5	52,5	7,0	81,0
1981	23,0	16,0	40,5	79,5
1982	12,0	25,0	68,0	135,0
1983	127,0	56,5	37,5	221,0
1984	11,0	12,5	38,5	62,0
1985	21,0	0	7,0	28,0(2)

ΠΡΟΣΟΧΗ

Τα νέα γραφεία του περιοδικού «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» και του Συλλόγου αποφοίτων Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος, βρίσκονται στην οδό Βασιλέως Κωνσταντίνου 12

ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΕΝΤΡΟΚΟΜΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

(Περιλήψεις ομιλιών)

B'

Συνεχίζουμε την δημοσίευση περιλήψεων ομιλιών και ερευνητικών εργασιών του Α' Διεθνούς Δεντροκομικού Συνεδρίου. Ως γνωστό το συνέδριο οργάνωσε ο Σύλλογος Ν. Ημαθίας από 25 έως 27 Απριλίου στη Βέροια. Την οργανωτική επιτροπή αποτέλεσαν ο Βασ. Κρουκουργιάννης (πρόεδρος του Συλλόγου) Ευαγ. Δημητρίου (γραμματέας του Συλλόγου), Ευρ. Ζησέκας, Λαζ. Σαββίδης, Παρ. Ανδρίτσος, Βασ. Θεοχαρόπουλος, Παν. Βασιλειάδης, Νικ. Τσιάμης, Κων. Τσιπουρίδης, Νικ. Κελέσης και Νικ. Μπουσιάκης.

Η συντακτική Επιτροπή

1) Η παραγωγή Ροδακίων, Νεκταρινιών και Συμπυρήνων στη Γαλλία. Μελέτη και Επιλογή των προτεινομένων ποικιλιών κατά εποχή ωρίμανσης.

Του

S. SAUNIER

INRA. ΔΕΝΔΡΟΚΟΜΙΚΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ «LA GRANDE FERANDE» PONT DE LA MAYE - FRANCE

Η Γαλλική παραγωγή ροδακίων κυμαίνεται μεταξύ 450—500 χιλιάδες τόννους. Είναι όμως ασταθής, λόγω κλιματικών αντιξοοτήτων, παγωνιές, ριζική σφύξια (1975, 1977, 1982). Οι ροδακινιές της Γαλλίας έχουν υπολογιστεί σε 31.845 εκτάρια το

1982 (320 χιλ. στρέμματα περίπου). Κατέχουν τη δεύτερη θέση με 20% της έκτασης, μετά από τους μηλεώνες με 38%. αλλά προηγούνται από τους αχλαδεώνες με 13%, δαμασκηνεώνες με 12%, κεραθεώνες με 10%, βερυκοκκεώνες με 7%. Το 1970 ήταν 500 χιλ. στρέμματα.

Οι κίτρινόσαρκες ποικιλίες κατέχουν το 73,3%, τα επιτραπέζια ροδάκινα έρχονται πρώτα με 80,6% του συνόλου, τα νεκταρινία με ανερχόμενη ζήτηση ακολουθούν με 14%, και τα συμπύρηνα με 6% παραμένουν στάσιμα.

Η μεγαλύτερη παραγωγική περιοχή είναι η κοιλάδα του Ρον με 14.090 εκτάρια (Από την Λυών μέχρι τη Μεσόγειο) ακολουθούμενη από την περιοχή ROUS SILLON (Περπινιάν) με 4.970 εκτάρια και την περιοχή LANGUEDOC (Αβινιόν, Τουλούζη) με 4.600 εκτάρια.

Η μελέτη και η επιλογή των νέων ποικιλιών που είναι πάρα πολλές γίνεται σε τρία στάδια με την εγκατάσταση σπυρώνων επιλογής (A, B, C).

Η εγκατάσταση συλλογών (στάδιο A) πραγματοποιείται κάθε χρόνο στο BORDEAUX, NIMES, και VALENCE με καινούργιες επιλογές (100—120) προέλευσης εξωτερικού ή με υβρίδια γαλλικά της προεπιλογής.

Αυτή η βασική μελέτη γίνεται από το INRA (Εθνικό Ινστιτούτο Γεωργικής Έρευνας) με τη συνεργασία του CTIEL (Τεχνικό Επαγγελματικό Οπωροκη-

πευτικών).

Από δώδεκα σπυρώνες τύπου B, που βρίσκονται στην καρδιά των παραγωγικών περιοχών παίρνονται περιοδικά οι καλύτερες επιλογές του σταδίου A (15—20 κάθε διετία). Οι σπυρώνες αυτοί επιτρέπουν τη γνώση της συμπεριφοράς των νέων ποικιλιών κατά περιοχή.

Τελικά σπυρώνες τύπου C είναι προορισμένοι να ελέγχουν το εμπορικό ενδιαφέρον ορισμένων ποικιλιών, που έχουν υποδεχθεί από τα στάδια A ή B.

Το σύνολο των παρατηρήσεων που πραγματοποιήθηκαν στους σπυρώνες A, B, C επιτρέπει να συμπληρωθεί για κάθε μεγάλη παραγωγική περιοχή ο κατάλογος των προτεινομένων στους παραγωγούς ποικιλιών.

Σήμερα οι κυριότερες ποικιλίες που προτείνονται είναι:

α) Λευκόσαρκα επιτραπέζια ροδάκινα

PRIMEROSE, SPRING TIME, ALEXANDRA, ROBIN, RED ROBIN, GENADIX 4, REDWING, GENADIX 7, MIREILLE, IMPERO, MECHELINI.

Πριμ Ροζ, Σπριγκ Τάιμ, Αλεξάντρα, Ρομπίν, Ρεντ Ρομπίν, Γκεναντίξ 4, Ρεντ Γουίν, Γκεναντίξ 7, Μιρέιλ, Ιμπερο, Μεσέλνι.

β) Κίτρινόσαρκα επιτραπέζια ροδάκινα

MAYCREST, SPRING CREST, SPRING LADY, ROYAL MAY, EARLY RED HAVEN, RED HAVEN, FLAVORCREST, LISBETH, RED TOP, SUN CREST, ELEGANT LADY, EARLY O

HENRY, FIRE RED, RED CAL, O HENRY, MERRIL, SUNDANCE.

Μέϊ Κρεστ, Σπρίγκ Κρεστ, Σπρίγκ Λέϊντι, Ρουαγιάλ Μέϊ, Έρλι Ρεντ Χάβεν, Ρεντ Χάβεν, φλάβορ Κρεστ, Λισμπεθ, Ρεντ Τοπ, Σαν Κρεστ, Έλεγκαντ Λέϊντι, Έρλι Ο Όνρι Φάϊρ Ρεντ, Ρεντ Καλ, Ονρί, Μέριλ, Σούντανς.

γ) Λευκόσαρκα Νεκταρίνια
SNOW QUEEN, FUZALODE
Σνόου Κουίν, Φουζαλόντ.

δ) Κιτρινόσαρκα Νεκταρίνια
ARMKING, MAYFAIR, REN JUNE, BRIMSON GOLD, SUPER CRIMSON, MAYGRAND, SPRIN RED, EARLY SUN GRAND, INDEPENDENCE, MOONGRAND, FIRE GOLD, FLAVORTOP, RED DIAMOND, STARK SUNGLO, SUMMER GRAND, STARK RED GOLD, FANDASIA, TASTY FREE, AUTUMN FREE, HONEY GOLD.

Αρμκίγκ, Μέϊφερ, Ρεντ Τζ'ούν, Κρίμσον Γκόλντ, Σούπερ Κρίμσον, Μέϊ Γκραντ, Σπριν Ρεντ, Έρλυ Σαν Γκραντ, Εντεπίνταντ Μόουγκραντ, Φάϊρ Γκόλντ, Φλάβορτόπ, Ρεντ Ντάϊαμαντ, Σταρκ Σανγκλόου, Σάμμερ Γκραντ, Σταρκ Ρεντ Γκόλντ, Φαντάζια, Τέϊστι Φρι, Οτόμν Φρι Χόνεϊ Γκόλντ.

ε) Συμπύρηννα
TROUBADOR, FREDERICA,

LOADEL, BABY GOLD 5, VIVIAN, BABY GOLD 6, BABY GOLD 7, ANDROSS, BABY GOLD 8, BABY GOLD 9, EVERTS.

Τρούμπαντορ, Φρεντερικά, Λό (συ)ντελ, Μπέϊμπι Γκόλντ 5, Βίβιαν, Μπέϊμπι Γκόλντ 6, Μπέϊμπι Γκόλντ 7, Άντρος, Μπέϊμπι Γκόλντ 8, Μπέϊμπι Γκόλντ 9, Έβερτς.

2) Τα υποκείμενα Ροδακινιάς

Του
CHARLES GRASSELLY
STATION DE RECHERCHES
FRUITIERES MEDITERRANEE-
ENNES. INRA
MONTFAVET - FRANCE

Το πρόγραμμα της βελτίωσης των υποκειμένων της ροδακινιάς άρχισε στη Γαλλία μετά τον πόλεμο από τους F SOUTY και R. BERNHARD, απέδωσε με την επιλογή ένα αριθμό υποκειμένων που έχουν ήδη διαδοθεί σήμερα τόσο στη Γαλλία όσο και στις περισσότερες Μεσογειακές χώρες.

Το πρόγραμμα αυτό σκοπεύει σε διάφορους αντικειμενικούς σκοπούς, όπως προσαρμογή στο περιβάλλον και στη μελέτη της ζωηρότητάς τους. Πολλά είδη αναφέρονται σ' αυτή τη μελέτη και μπορούν να ταξινομηθούν σε 4 μεγάλες ομάδες υποκειμένων.

α) Της ροδακινιάς από σπόρο.

β) Της Ευρωπαϊκής Δαμασκηνιάς και τα υβριδιά της (εξα και πενταπλοειδή).

γ) Της ροδακινιάς Χ αμυγδαλιάς και

δ) Των υβριδίων μεταξύ των ειδών και διαφόρων άλλων ειδών.

Στη μελέτη μας αυτή, το πρόγραμμα του INRA παρουσιάζεται σε ομάδες και είδος. Για κάθε ομάδα και αφού αναφερθούν οι κύριες ιδιότητές τους, τα υποκείμενα χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες:

1) Εκείνα που βρίσκονται ήδη στο εμπόριο

2) Τα προ-επιλογής που ήδη παραματιζόμαστε και

3) Εκείνα για μελλοντική επιλογή.

α) Υποκείμενα ροδακινιάς από σπόρο

Τρεις σειρές υποκειμένων βρίσκονται στο εμπόριο:

— GF 305, θεωρείται σαν σπάνις τύπος που έχει πειραματισθεί εδώ και 20 χρόνια.

— RUBITA, τύπος με κόκκινα φύλλα και μέσης ζωηρότητας μας δίδει μία ηρώμη εισοδο στην παραγωγή.

— MONTCLAR, τύπος πιο ζωηρός από εκείνο του GF 305 με σχετική αντοχή στη χλώρωση.

Αναφέρονται σαν μελλοντικοί σκοποί κατά κύριο λόγο, η αντοχή τους στους νηματώδεις.

β) Δαμασκηνιά Ευρωπαϊκή

Τρεις κλώνοι χρησιμοποιήθηκαν κυρίως:

— GF 655-2: Κλώνος της ST. JULIEN μέσης έως μικρής ζωηρότητας.

— DAMAS 1869: Δαμάσκηνο πενταπλοειδές καλής ζωηρότητας. Έχει το μειονέκτημα να δίνει παραφυάδες και να μη

συγγενεύει με όλα τα Νεκταρίνια.

— GF 43: Δαμάσκηνο πολύ ζωνρό χρησιμοποιείται στις φυτείες, που θέλουμε μεγάλες κλασσικές αποστάσεις.

Τα σημερινά προγράμματα στοχεύουν στη δημιουργία πενταπλοειδών δαμασκήνων, που να δίνουν πολύ λίγες παραφυάδες και να υπάρχει συγγένεια με όλες τις ποικιλίες.

Η επιλογή κλώνων της Δαμασκηνιάς Μυροβολάνης που έχει συγγένεια με τη ροδακινιά πιστεύεται ότι σε μερικά χρόνια θα μας δώσει υποκείμενα κατάλληλα για βαριά εδάφη.

γ) Ροδακινιαμυγδαλιάς (αμυγδαλοροδάκινα)

Σήμερα πολλαπλασιάζονται οι κλώνοι GF 677 και GF 557. Το GF 677 είναι υποκείμενο Ροδακινιάς Χ Αμυγδαλιάς και έχει μια ανεκτικότητα στην υγρασία.

Τα χαρακτηριστικά της αντοχής στους διάφορους νηματώδεις MELOIDOGYNES αποτελούν για μας τους νέους αντικειμενικούς σκοπούς και την ικανότητα που έχουν για τον αγενή πολλαπλασιασμό τους.

δ) Υβρίδια μεταξύ των ειδών

Τα υβρίδια MYRAN (Μυροβολάνη Χ Ροδακινιά) που τα ερευνήσαμε περισσότερο, μας έδωσαν ικανοποιητικά αποτελέσματα για υποκείμενα της Ροδακινιάς, αλλά είναι δυστυχώς

ευπαθή στη χλώρωση.

Μια διπλή διασταύρωση (Μυροβολάνη Χ Ροδάκινο) που ερευνήσαμε περισσότερο, μας έδωσε ενθαρυντικά αποτελέσματα, αλλά το ριζικό σύστημα είναι φτωχό. Από τα άλλα υβρίδια μεταξύ Μυροβολάνης και Ροδακινιάς, Μυροβολάνης και Αμυγδαλιάς που παρήχθησαν σε πολύ μεγάλο αριθμό βρίσκονται στο στάδιο της μελέτης. Τα υβρίδια PRUNUS DAVIDIANA Χ Ροδακινιάς που έχουν πολλές ομοιότητες με εκείνο της Ροδακινιάς Χ Αμυγδαλιάς βρίσκονται σήμερα στο πειραματικό στάδιο. Από το πολύ διαφορετικά είδη όπως Ρ. TOMENTOSA Χ Ρ. PESSEYI και τα υβρίδια δεν μας έδειξαν ότι έχουν πάρα πολύ καλή συμπεριφορά.

3) Προβλήματα συντηρήσεως μήλων και αχλαδιών.

Των

Ε. ΣΦΑΚΙΩΤΑΚΗ, Μ. ΒΑΣΙΛΙΚΑΚΗ και Δ. ΓΕΡΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Αριστοτελείου Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης

Αναφέρονται οι κρίσιμοι παράγοντες που επηρεάζουν την ωρίμανση των κλιμαντιρικών καρπών και δίνεται έμφαση στο κατάλληλο στάδιο της φυσιολογικής ωριμότητας που εξασφαλίζει καλή ποιότητα και διατηρησιμότητα στα μήλα και αχλάδια. Περιγράφονται τα κριτήρια

της συλλεκτικής ωριμότητας που εφαρμόζονται στα μήλα και αχλάδια και δίνονται οι άριστες συνθήκες συντηρήσεως των καρπών αυτών σε κοινά ψυγεία και σε ψυγεία με ελεγχόμενη ατμόσφαιρα. Με δειγματοληψίες που έγιναν κατά το χρόνο συγκομιδής σε διάφορες περιοχές παραγωγής παρουσιάζονται οι τιμές της εσωτερικής συγκέντρωσης αιθυλενίου σε μήλα και αχλάδια.

Σε ορισμένες ποικιλίες μήλων (DELICIOUS) η εσωτερική συγκέντρωση αιθυλενίου θρέθηκε να είναι υπερβολική υψηλή (1—100 ppm) λόγος που δικαιολογεί και τη μειωμένη συντηρησιμότητα των καρπών αυτών.

Δειγματοληψίες που έγιναν σε διάφορα εμπορικά ψυγεία έδωσαν υψηλές τιμές συγκέντρωσης αιθυλενίου, που είναι και τα κύρια αίτια της πρώιμης ωρίμανσης και της υποβάθμισης της ποιότητας των καρπών αυτών στα εμπορικά ψυγεία. Ως μέτρα για διατήρηση της ποιότητας των μήλων και αχλαδιών προτείνονται (α) ο καθορισμός του σταδίου της συλλεκτικής ωριμότητας με αυστηρότερα κριτήρια (β) η διατήρηση καλύτερων συνθηκών στους ψυκτικούς χώρους με εξαερισμό και (γ) η διάδοση ποικιλιών που είναι προσαρμοσμένες στις διάφορες περιοχές και δίνουν άριστη ποιότητα με καλή συντηρησιμότητα καρπών.

Η καρυδιά (γένος JUGLANS) είναι γνωστή για τους καρπούς και την πολύτιμη ξυλεία της. Υπάρχουν πολλά είδη αλλά η πιο γνωστή είναι η Περσική Καρυδιά (JUGLANS REGIA) που καλλιεργείται σ' όλο τον κόσμο για τους καρπούς της. Ονομάζεται και Αγγλική Καρυδιά αλλά προτιμάται ο όρος Περσική Καρυδιά που δείχνει τον τύπο καταγωγής όπου είναι και ιθαγενές είδος. Καλλιεργείται σε εμπορική κλίμακα στην Γαλλία, Ιταλία, Τουρκία, Κίνα, Ινδία και στις Η.Π.Α. που είναι και η πρώτη χώρα παραγωγής καρυδιών (1). Περσικά όλη η παραγωγή των Η.Π.Α. είναι συγκεντρωμένη στην Καλιφόρνια (κυρίως στις κοιλάδες προς το εσωτερικό) όπου καλλιεργείται μια έκταση 712.000 στρεμμάτων με δένδρα που δρύνονται σε παραγωγή και με μέση απόδοση 350 KGR/στρέμμα. Πολλοί καρυδεώνες παράγουν πάνω από 500 KGR/στρέμμα ενώ πολλές νέες φυτείες φθάνουν τα 750 KGR/στρέμμα (12).

Οι ποικιλίες καρυδιάς είναι ευαίσθητες τόσο στις χαμηλές όσο και τις υψηλές θερμοκρασίες του περιβάλλοντος. Αποδίδουν καλύτερα σε εδάφη όπου το ριζικό σύστημα μπορεί να αναπτυχθεί σε ένα βάθος 2,5—3,5 μέτρων και η περίοδος άρδευσης αρχίζει νωρίς την άνοιξη και τελειώνει το αλφειάρι πριν τη συγκομιδή (4,10).

Εκεί πλέον για την επιτυχία υψηλών αποδόσεων σπουδαίο ρόλο παίζουν ο τρόπος καρποφορίας, η καρποφορούσα επιφάνεια, η μεταβολή των ανθέων, η καρπόδεση, το μέγεθος του καρπού, καθώς και η αναλογία και η ποιότητα της ψίχας. (2,4,10,12,14).

Η PAYNE είναι μια παλιά ποικιλία που επελέγη σαν σπορόφυτο στον καρυδεώνα του GEORGE PAYNE και φυτεύτηκε για πρώτη φορά το 1920. Ήταν η πρώτη ποικιλία στην Καλιφόρνια με πλαγιοναρκία και φυτεύεται ακόμα στα παράλια και το βόρειο τμήμα της SAN JOAQUIN VALLEY. Αντιπροσωπεύει το 16% της συνολικής έκτασης των δένδρων που δρύνονται σε παραγωγή (12). Είναι ποικιλία υψηλής παραγωγικότητας (15). Περίπου 80 με 90% των νέων οφθαλμών των δασμών καρποφορούν. Η εμφάνιση του φυλλώματος είναι πρώιμη και αυτό λαμβάνει-

ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ ΚΑΡΥΔΙΑΣ

ται σαν ημέρα αναφοράς για την σύγκριση των ποικιλιών. Η περίοδος της απελευθέρωσης της γύρης συμπάττει αρκετά καλά με την περίοδο υποδοκιμότητας των θήλυκών ανθέων και αυτό εξηγεί γιατί καρυδεώνες της ποικιλίας PAYNE χωρίς επικονιαστή είναι συχνά πολύ παραγωγικοί. Καλοί επικονιαστές της ποικιλίας είναι οι CHICO και PEDRO (2,7).

Είναι ποικιλία πρώιμης συγκομιδής με περίοδο ωριμάνσεως το πρώτο δεκαεπτήμερο του Σεπτεμβρίου. Το μέγεθος του καρπού είναι μέτριο προς

υψηλό. Είναι η καλύτερη ποικιλία διατίθεται με κέλυφος, με χρώμα ψίχας λευκό προς οφθαλμικό δεν παρουσιάζει προσβολές από καρπόακαρη και βακτηρίωση, με μεγάλο μέγεθος και καλή χαρακτηριστική καρπού. Είναι ευαίσθητη στον καρμύνο του φλοιού (DEER BARK CANKER). Σε σκληρές καινούριες από υγρασία ή σε φτωχά εδάφη ο καρμύνος του φλοιού μπορεί να είναι περιοριστικός παράγων στην παραγωγή της ποικιλίας. Για τον λόγο αυτό η ποικιλία HARTLEY απαιτεί βαθειά, γόνιμα, καλά στραγγιζόμενα εδάφη και επαρκή εφοδιασμό με νερό για καλή παραγωγή (5,13).

Η HARTLEY πλαγιοναρκεί σε ποσοστό πάνω από 10%. Αυτό σημαίνει ότι η ποικιλία αργεί κάπως να εισέλθει σε παραγωγή όμως αποδίδει καλά αργότερα (15). Η ημερομηνία εμφάνισης του φυλλώματος της HARTLEY είναι περίπου 15 ημέρες μετά την PAYNE. Αφού η ποικιλία ανθίζει όλη η μόνη ποικιλία που μπορεί να την επισκιάσει είναι η FRANQUETTE (2,7). Είναι μέσης εποχής συγκομιδής με ωρίμανση των καρπών το δεύτερο προς τρίτο δεκάημερο του Σεπτεμβρίου. Ο καρπός είναι γενικά μεγάλου μεγέθους με σχήμα που μοιάζει με καρδιά, με ειρεία, επίπεδη βάση και οξύληκτη κορυφή. Η αναλογία ψίχας είναι περίπου 46% και το χρώμα της λευκό έως οφθαλμικό (8).

Η HARTLEY είναι μέτριο έως μεγάλο δένδρο, μέτρια πλαγιοναρκία με καλή ζωτικότητα σε γόνιμα εδάφη. Αποστάσεις φύτευσης γύρω στα 12 με 13 μέτρα.

Η FRANQUETTE, ποικιλία Γαλλικής προέλευσης, ήταν η πιο σπουδαία ποικιλία στην Καλιφόρνια πριν το 1960 και ακόμα κατέχει το 15% της συνολικής έκτασης των δένδρων που δρύνονται σε παραγωγή. Τα τελευταία χρόνια η ποικιλία άρχισε να εγκαταλείπεται λόγω της έλλειψης πλα-

Του Δημ. Αλμαλιώτη Γεωπόνου Ι.Φ.Δ.

μικρό με αναλογία ψίχας περίπου 49% οφθαλμικού έως ανοικτού οφθαλμικού χρωματισμού (8).

Το μέγεθος του δένδρου είναι μέτριο με στρογγυλό σχήμα και καλή ζωτικότητα. Όταν τα δένδρα είναι νεαρά απαιτείται μέτριο έως αυστηρό κλάδεμα για την αποφυγή της υπερβολικής καρποφορίας. Για την διατήρηση της ζωτικότητας των δένδρων που δρύνονται σε παραγωγή, απαιτείται καταλλήλο κλάδεμα.

Αποστάσεις φύτευσης γύρω στα 9 μέτρα.

Η PAYNE είναι πολύ ευαίσθητη τόσο στην καρποφορία όσο και στην βακτηρίωση της καρυδιάς (XAUTHO MONAS JUGLANDIS) (9).

Η HARTLEY είναι ένα σπορόφυτο Γαλλικής προέλευσης που επελέγη από τον JOHN HARTLEY στην NAPA VALLEY (Η.Π.Α.). Εισήχθη στην καλλιέργεια το 1932 και σήμερα είναι η περισσότερο διαδεδομένη ποικιλία με 28% της συνολικής έκτασης των δένδρων που δρύνονται σε παραγωγή (12).

Η παραγωγικότητά της είναι μέτρια

γιοκαρπίας, μεγάλου μεγέθους του δένδρου, και των σχετικά χαμηλών αποδόσεων (4,12). Ενδιαφέρον παρουσιάζει η επιλογή της SCHARSCH — FRANQUETTE που χρησιμοποιείται σαν επικονιαστής για ποικιλίες μέσης έως όψιμης εποχής άνθησης όπως η ποικιλία HARTLEY. Καλοί επικονιαστές της ποικιλίας θεωρούνται οι ποικιλίες MAYLANNAISE και RONDE DE MONTIGNAC. Η εμφάνιση του φυλλώματος της SCHARCH — FRANQUETTE γίνεται 29 ημέρες μετά την PAYNE και έτσι αποφεύγει τις προσβολές από την βακτηρίωση (15).

Το μέγεθος του καρπού είναι μέτριο προς μικρό. Η αναλογία ψήχας είναι 46% και το χρώμα της λεινός έως ορφνόλευκο (8). Τα δένδρα είναι μεγάλης ανάπτυξης και έτσι οι αποστάσεις κυμαίνονται από 12—15 μέτρα. Η ζωηρότητα είναι μέτρια έως μεγάλη με ορθόκλαδη διαμόρφωση.

.. ..

Η PEDRO (UC 53—113) είναι διασταύρωση των CONWAY MAYETTE X PAYNE και εισήχθη κατ' αρχήν σαν επικονιαστής για τις πρώιμες ποικιλίες (1,3,7,12,15). Η εμφάνιση του φυλλώματος γίνεται 16 ημέρες μετά την PAYNE. Παρουσιάζει πλαγιοκαρπία σε ποσοστό 80—90% και γι' αυτό είναι πολύ παραγωγική. Καλοί επικονιαστές της ποικιλίας θεωρούνται οι ποικιλίες AMIGO και FRANQUETTE. Ο καρπός είναι μεγάλος με αναλογία ψήχας 49% και το χρώμα της ορφνόλευκου προς λευκό. Η περίοδος συγκομιδής είναι το δεύτερο δεκάημερο του Σεπτεμβρίου (8). Σε θερμές περιοχές η ποιότητα τόσο του κελύφους όσο και της ψήχας κυρίως υποβαθμίζονται αισθητά (12). Τα δέντρα είναι μικρού έως μέτρου μεγέθους και οι αποστάσεις φύτευσης είναι γύρω στα 9 μέτρα.

.. ..

Η GUSTINE (U.C.52—61) είναι διασταύρωση των ποικιλιών WALTERLOOX PAYNE και εισήχθη

στην καλλιέργεια το 1968 (13,5). Είναι μία από τις νέες Αμερικανικές ποικιλίες υψηλής παραγωγικότητας.

Το δένδρο είναι πλαγινόκλαδο, πολύ ζωηρό, μετρίου μεγέθους (αποστάσεις φύτευσης 9 μέτρα) με πολύ πρώιμη εμφάνιση, φυλλώματος (1 έως 6 ημέρες μετά την ποικ. PAYNE). Η περίοδος άνθησης είναι πρώιμη και σαν επικονιαστές χρησιμοποιούνται οι ποικιλίες CHICO, PIONEER, MIDLAND AND PEDRO. Είναι ποικιλία μέσης εποχής ωρίμανσης, πλαγιοκαρπεί σε ποσοστό περίπου 80% και ως εκ τούτου έχει υψηλή παραγωγικότητα και παχέα ελασθίο στην καρποφορία (5,8,14).

Ο καρπός είναι μετρίου έως μεγάλου μεγέθους, ελαφρώς κολυρουσκακός (περισσότερο επιμήκης της PAYNE), με καλό κλείσιμο κελύφους. Η αναλογία ψήχας είναι 46—47% ορφνόλευκο έως λευκού χρωματισμού (8).

.. ..

Η SERR (U.C.59129) είναι διασταύρωση PAYNE X PI—139568. (1,14). Είναι ποικιλία χαμηλής έως μέτρια υψηλής απόδοσης και αυτό εξαρτάται από την τοποθεσία και τις συνθήκες του καρυδώνα. Οι αποδόσεις είναι πολύ χαμηλές σε μερικές τοποθεσίες ειδικά όπου οι καλλιεργητικές και εδαφικές συνθήκες ήταν εξαιρετικά καλές με αποτέλεσμα υπερβολική αύξηση των δένδρων. Σε μερικές περιπτώσεις όταν η ποικιλία φυτεύθηκε σε αβαθή, βαρύτερα ή λιγότερο γόνιμα εδάφη φάνηκε ότι απέδωσε καλύτερα. Η ποικιλία αυτή εμφανίζει το πρόβλημα της πτώσης των ανθέων περισσότερο από τις άλλες ποικιλίες (12). Παρουσιάζει πλαγιοκαρπία σε ποσοστό 30—50%. Η εμφάνιση του φυλλώματος γίνεται μία ημέρα πριν την ποικιλία PAYNE. Κατάλληλοι επικονιαστές είναι η CHICO και η TEHAMA. Η περίοδος συγκομιδής είναι πρώιμη έως μέση.

Ο καρπός είναι μεγάλος με αναλογία 59% ψήχας ανοικτού χρώματος. Το μέγεθος του δένδρου είναι μεγάλο γι' αυτό και οι αποστάσεις φύτευσης σε γόνιμα εδάφη πρέπει να είναι

τουλάχιστον 12 μέτρα. Το σχήμα του δένδρου είναι μέτρια πλαγινόκλαδο και η ζωηρότητα είναι καλή έως πολύ μεγάλη. Παρουσιάζει ευαισθησία στην προσβολή τόσο της καρπώσεως όσο και της βακτηρίωσης (12,15).

.. ..

Η ποικιλία CHICO UC 56—206 είναι διασταύρωση της SHARKEY X MARCHETTI (1,3,12). Είναι πολύ παραγωγική με πλαγιοκαρπία που φθάνει σε ποσοστό 90 έως 100%. Η εμφάνιση του φυλλώματος γίνεται τρεις ημέρες μετά την PAYNE. Ανθίζει χωρίς αποστειρωμένη την γύμη αργά (πρωτόγνωη ποικιλία). Εντούτοις, διασταυρώνεται πολύ καλά με πρώιμες ποικιλίες όπως PAYNE, SERR και GUSTINE. Η CHICO φυτεύθηκε πρωταρχικά σαν επικονιαστής για ποικιλίες πρώιμου εμφάνισης του φυλλώματος, αλλά έχει υψηλές αποδόσεις και μπορεί να σταθεί σαν κύρια ποικιλία. Η περίοδος συγκομιδής είναι πρώιμη. Το μέγεθος του καρπού είναι μικρό γι' αυτό απαιτείται αυστηρή κλάδευση για τη διατήρηση ικανοποιητικού μεγέθους. Παρόλα αυτά η αναλογία ψήχας είναι 48% και το χρώμα της πολύ ανοιχτό.

Το μέγεθος του δένδρου είναι μικρό, με σχήμα παρόμοιο της ποικ. PAYNE αλλά περισσότερο ορθόκλαδο. Η ποικιλία αυτή φαίνεται ότι προσαρμόζεται καλά σε γραμμική φύτευση ή σε πυκνή φύτευση και αποστάσεις 6,5 έως 8,5 μέτρα (12).

Η ποικιλία AMIGO UC 56—206 είναι διασταύρωση της SHARKEY X MARCHETTI (1,3,12). Είναι πολύ παραγωγική, το μέγεθος του δένδρου είναι μικρό έως μέτριο και πλαγιοκαρπεί σε ποσοστό 80—90%. Η εμφάνιση του φυλλώματος γίνεται 12 ημέρες μετά την PAYNE. Μοιάζει με την CHICO στο ότι η υποδοκυνόκλαδο των θηλυκών αρχίζει πριν την περλευθέρωση της γύρης. Η περίοδος συγκομιδής είναι πρώιμη. Το μέγεθος του καρπού είναι μεγάλο με ψήχας

το ανοικτού χρώματος και αναλογία 52%.

• • •

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Ινστιτούτου Φυλλοδόλων Δένδρων και της βιβλιογραφίας σχετικά με τις ποικιλίες καρυδιάς συλλογώνται τα εξής: Οι ποικιλίες HARTLEY, PEDRO και η AMIGO σαν επικονιαστές μπορούν να καλλιεργηθούν σε όλες τις περιοχές της χώρας σε εδάφη γόνιμα έως μετρίως γόνιμα. Πρόκεινται για ποικιλίες ιδιαιτέρως κατάλληλες για την ποικιλία PEDRO να αποφευχθούν περιοχές με ξηροθερμικές συνθήκες που υποβαθμίζουν το προϊόν. Οι πρωιμότερες ποικιλίες PAYNE, GUSTINE, SERR και CHICO μπορούν να επεκταθούν κυρίως στις θερμότερες νότιες περιοχές (χωρίς ανοξιδιόσους παγετούς) ενώ η όψιμη ποικιλία FRANQUETTE λόγω της ζωηρότητάς της και των απαιτήσεών της σε χαμηλές θερμοκρασίες (1500 ώρες < 7°C) μπορεί να καλλιεργηθεί τόσο στη Βόρεια Ελλάδα όσο και τις ορεινές περιοχές της Νοτίου Ελλάδας με εξαίρεση τις περιοχές εκείνες όπου είναι δύσκολη η συγκομιδή λόγω πρώιμου χειμώνα που καθιστούν την συγκομιδή δύσκολη ή υποβαθμίζουν το προϊόν.

Εκτός από τις ποικιλίες αυτές που έχουν δοκιμασθεί στη χώρα μας υπάρχουν πολλές άλλες που παρουσιάζουν αξιόλογα χαρακτηριστικά και υψοποιούνται. Μεταξύ αυτών είναι οι ποικιλίες ASHLEY, SUNLAND, VI-VA, THEHAMA, HOWARD και CH-ANDLER, οι περισσότερες των οποίων έχουν εισαχθεί τελευταία στη χώρα μας. Εκτός αυτών, υπάρχει ένα μεγάλο απόθεμα εγχώριου πληθυσμού από σπορόφυτα καρυδιάς που θα μπορούσε να αποσπείρει την βάση για επιλογή αξιόλογων ατόμων ή και παραπέρα βελτίωσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. FORDE, H.I. 1975. Walnuts. Advances in Fruit Breeding. Purdue University Press. West Lafayette, Indiana P. 623.

2. FORDE, H.I. and GRIGGS, H.—120. 1972. Pollination and Mooming Habits of Walnuts. Agricultural Extension University of California. AXT—n24.

3. GERMAIN, E. 1979: Creation par hybridation, de varietes de Noyer (Juglans regia L.). Ann. Amélior. Plantes 29(2): 187—199.

4. GERMAIN, MARCHOU, M. and JALINAT, J. 1975. Caracteristiques des principales varietes de noyer cultivees en France. Le Noyer, Invullec, Paris: 37—51.

5. ΘΕΡΙΟΣ, Ι. και Κ. ΔΗΜΑΣΗ - ΘΕΡΙΟΥ, 1979. Η καρυδιά και η καλλιέργειά της. Γεωπονικά 252—253. 206—220.

6. KADO, C.I., DUTRA, J.C. and MELLER, W.J. 1977. An assement of the susceptibility of various walnut cultivars to deep bark canker. Journal Amer. Soc. Hort. Science 102(6): 698—702.

7. LAGERSTEDT, H.B. and BYERS, D.R. 1968. The problem of walnut pollination. Proc. Nut Growers Soc. 54: 95—100.

8. MA'ITNOY, A. 1981. Στοιχεία απολογιστικής ποικιλιών καρυδιάς. Επιστημονική Επετηρίδα της Γεωπονικής και Δασολογικής Σχολής του Α.Π.Θ. ΚΔ: 327—335.

9. OLSON, W.H. 1977. Walnut varieties diflor in susceptibility to oodling moth damago. California Agriculture 81(10)j 14—15.

10. O ROURKE, F.L.S., DEDALPH, R.R. and LARZELERE H.E. 1963. Walnut Kernel characteristics as inferential indices in variety discrimination. Proc. Amer. Soc. Hort. Sci. 83: 370—373.

11. RAMOS, D.E., BROWN, L.C., URIU, K. and MARAHGONI. B. 1978. Water stress affects sigo and quality of walnuts, California Agriculture 32 (10): 5—6.

12. RAMOS, D., MCGRANAHAN, G. and HENDRIGGS, L. 1984. Walnuts. Fruit varieties Journal 38(3): 112

13. SCHAAD, N.W. and WILSON, E.E. 1971. Bacterial phloem canker of Persian walnut development and control factors. California Agriculture 25(4): 4—7.

14. SERR, E.F. and FORDE, P.I. 1968. Ten new walnut varieties released. California Agriculture 22(4): 8—10.

15. TAMPONI, G. and MANZO, P. 1980. Osservazioni pomologiche od agronomiche su cultivar di noce. (Istituto Sperimentale per la Frutticoltura Roma). Atti VI Convegno Pomologico - Incontro Frutticole S.O.I. su "Frutta secca" Caserta, 24 Ottobre 1980: 225—240.

Διαβάσαμε

Το καλοκαίρι ανθίζουν τα μοσχοφάσους και τα ζουζούνια του νερού τραγουδάνε σερενάτες στις μαμπέλ ζουζούνες, μπας και τις καταφέρουν...

Στις πολιτείες τα θηλυκά ντόνουνται αραχνάτα, βράζει το αίμα των σερπικών μέσα στην κάψα, μοσχοβολάνε οι ροριές και καρδαμύνουν τ' αγγούρια τα καλυδιώτικα...

Και το λοιπόν, μια κι ο Απόλλωνας κατεβαίνει απ' την Υπερβόρεια διαίονή του τη χειμωνιάτικη κι είναι ένας θεός - παίδαρος, όμορφος και βαρβάτος, πιάσανε οι πρόγονοί μας και τον φορτώσανε όλες τους τις καλοκαιριάτικες λύρες κι επιθυμίες... Απόλλωνας ο αβάσταχτος.

Νίκος Τσιφόρος ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ Εκδ. ΕΡΜΗΣ. Αθήνα 1982

1) Τύποι κυδωνιάς ως υποκείμενα αχλαδιάς

Για την αχλαδιά χρησιμοποιούνται ως υποκείμενα η κυδωνιά και τα σπορόφυτα αχλαδιάς. Οι φυτωριόχοι και παραγωγοί της Γαλλίας, Βελγίου από τον 16ο αιώνα χρησιμοποιούσαν με επιτυχία την κυδωνιά ως υποκείμενο.

Τα υποκείμενα της κυδωνιάς συγκριτικά με τα σπορόφυτα αχλαδιάς έχουν μικρότερη συγγένεια με τις μπολιασμένες αχλαδιάς. Τα δέντρα παρουσιάζουν μικρότερη ανάπτυξη, μπαίνουν ενωρίτερα στην καρποφορία και παράγουν μεγαλύτερους και χυμώδεις καρπούς. Τα υποκείμενα κυδωνιάς προσφέρονται για εντατική εκμετάλλευση των σπωρμένων αχλαδιάς.

Γενικά τα σπορόφυτα χρησιμοποιούνται για τις ποικιλίες αχλαδιάς που δεν έχουν καλή συγγένεια με τα υποκείμενα κυδωνιάς και β) για καλύτερη αντιμετώπιση της χλωρώσεως ασθεσίτου.

Για την αντιμετώπιση του προβλήματος της βοτανικής συγγένειας (αχλαδιάς επί κυδωνιάς) χρησιμοποιείται ο ενδιάμεσος εμβολισμός, επιλέγοντας ποικιλίες που έχουν συγγένεια καλή με την κυδωνιά, όπως είναι η BE-BERRE HAPDY (Μπερέ Αρντί) ή PASSE CRASSANE (Πας Κρασάν) και άλλες. Έτσι σαν παράδειγμα, επί της κυδωνιάς μπολιάζουμε (στο φυτώριο) την Μπερέ Αρντί και επί της Μπερέ Αρντί την Αμπάτε Φέτελ. Πολλοί παραγωγοί σε ανεπτυγμένα δέντρα Πας Κρασάν τριών και τεσσάρων ετών μπολιάσαν Αμπάτε Φέτελ με άριστα αποτελέσματα.

Του Οδυσσέα Ντινόπουλου

Έτσι ένα δέντρο στην περίπτωση αυτή στο πρώτο πάτωμα παράγει Πας Κρασάν και στο δεύτερο Αμπάτε Φέτελ. Ας σημειωθεί ότι οι ποικιλίες Πας Κρασάν και Αμπάτε Φέτελ συνανθούν και σταυρογονιμοποιούνται.

Αναφέρουμε μερικές ποικιλίες αχλαδιάς που έχουν προβλήματα συγγένειας με την κυδωνιά. WILLIAMS (Ουίλιαμς), BEURRE BOSC (KAISER) Κάιζερ, Dr JULES GUYOT (Ντόκτορ Ζιούλι Γκιγιό), PACKH-

1. ANGERS (Ανζέρ)

Οι κυδωνιές της ANGERS σχηματίζουν ένα γκρούπ πύο ομοιογενές.

Την άνοιξη, τα φύλλα έχουν ανοικτό πράσινο χρώμα. Οι βλαστοί έχουν λίγο χνούδι με πολυάριθμα φακίδια στην φλούδα.

Λίγα άνθη.

Τα φύλλα είναι ευαίσθητα στην εντομοσπορίαση.

Το ριζικό σύστημα είναι πολυακιδές με πολυάριθμες λεπτές ρίζες.

Πολλαπλασιάζεται με μοσχεύματα εύκολα.

Δίνει στις ποικιλίες μικρότερη ανάπτυξη συγκριτικά με την PROVENCE.

Οι ποικιλίες μπαίνουν ενωρίτερα στην καρποφορία.

Αντοχή στη χλώρωση ασθεσίτου όχι περισσότερο από 80% ενεργό ασθέσιο στο έδαφος.

Με αρκετές ποικιλίες η συγγένεια δεν είναι ικανοποιητική.

AMS TRIUMPH (Πάκαμ Τρόμψ), ARATE FETELE (Αρπατέ Φέτελ) και άλλες.

Παρακάτω γίνεται σύνοψη περιγραφή των κυριότερων κλώνων κυδωνιάς που χρησιμοποιούνται στη χώρα μας σε ευρεία κλίμακα.

Απ' όλους τους τύπους κυδωνιάς η κυδωνιά ANGERS και η κυδωνιά PROVENCE παρουσιάζουν το μεγαλύτερο δεντροκομικό ενδιαφέρον. Μερικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα των αναφερόμενων δύο τύπων είναι τα εξής:

2 PROVENCE (Προβάνς)

Υπάρχουν πολυάριθμοι κλώνοι και τύποι.

Την άνοιξη, τα φύλλα έχουν βαθύ πράσινο χρώμα (πρόσκο) οι βλαστοί και τα φύλλα έχουν αρκετό χνούδι.

Πολλά άνθη.

Τα φύλλα είναι λίγο ευαίσθητα στην εντομοσπορίαση.

Το ριζικό σύστημα αποτελείται από λίγες και παχύτερες ρίζες.

Δεν πολλαπλασιάζεται τόσο εύκολα.

Δίνει στις ποικιλίες μεγαλύτερη ανάπτυξη συγκριτικά με την ANGERS.

Οι ποικιλίες δεν μπαίνουν τόσο ενωρίς στην καρποφορία.

Αντοχή στη χλώρωση ασθεσίτου όχι περισσότερο από 90% ενεργό ασθέσιο στο έδαφος.

Η συγγένεια είναι καλύτερη από την κυδωνιά ANGERS.

1. ANGERS (Ανζερ)

Προσαρμόζεται σε όχι θερμές περιοχές (Βόρειος Γαλλία κλπ.) από την προϋπόθεση τα εδάφη κατά την άνοιξη να είναι κάπως ζεστά.

Οι καρποί είναι μέσου μεγέθους ακήματος σφαιρικού (μηλόμορφοι).

1) Κυδωνιά Α'. Είναι παλαιά επιλογή του EAST MALLING. Αναπαράγεται στον τύπο «STANDARD» της κυδωνιάς ANGERS.

2) Κυδωνιά SYDO Κλώνος που προήλθε από επιλογή ύστερα από συνεργασία του INRA και φυτωρίου LEPAGE (καλύτερη συμπεριφορά στα φυτώρια).

3) Κυδωνιά ADAMS (Βέλγιο) Παρουσιάζει ενδιαφέρον για την DOYENNE DU COMICE (Ντουαγιανέ ντι Κορίς).

2. PROVENCE (Προβίνς)

Προσαρμόζεται καλύτερα στις μεσογειακές περιοχές.

Οι καρποί είναι μεγάλου μεγέθους ακήματος κωνικού (ακλαδόμορφοι).

Κυδωνιά BA 29 Επιλογή Ενδείκνυται για την ποικιλία WILLIAMS.

Ο κλώνος BA 29 INFEL είναι απαλλαγμένες κώσεων.

γ) ΚΥΔΩΝΙΑ C

Η ανάπτυξη αυτής της κυδωνιάς είναι 10ο) ο περσίου μικρότερη από τον τύπο Α τα πρώτα χρόνια και 20ο) ο μετά την είσοδο στην καρποφορία. Η συγγένειά της είναι καλή με την DOYENNE DU COMICE και GENERAL LECLERC. Ταίριαζει σε κλίματα όπως είναι της Μεγάλης Βρετανίας. Αντεδείκνυται στις ποικιλίες που έχουν μικρή ζωηρότητα όπως είναι οι DR JULES GUYOT, WILLIAMS κλπ.

2. Η καταπολέμηση του «Σαν Ζοζέ» και του σφαιρολεκανίου προυνάστρι (χελωνάκι)

Τα γνωστά σπυροφόρα προσβάλλονται από τέσσερα κοκκοειδή (ψύρες). Αυτά είναι τα εξής: 1) Η παρλατόρια Όλεε. 2) Ο Ψευδολάκκασις (Ντίασσις) πεντάγωνο. 3) Ο Κουαντροσπιντίοντους περνιτοόζους γνωστός ως «Σαν Ζοζέ» και 4) Το σφαιρολεκανίο προυνάστρι.

Για τα παραπάνω κοκκοειδή έχει γίνει πολλές φορές λόγος από τις στήλες της «Νέουπαας». Σήμερα επανερχόμαστε για να υπενθυμίσουμε ότι το κοκκοειδές «Σαν Ζοζέ» μέσα στο δίμηνο Οκτωβρίου - Νοεμβρίου, ροΐζει.

Εμφανίζονται οι κινητές μορφές του εντόμου της τρίτης γενιάς.

Έτσι προσιφύρεται η ευκαιρία για αποτελεσματικότερη καταπολέμηση. Χρησιμοποιεί κανείς τα οργανοφωσφορικά. Ουλτρασίνι, Ιμνιτάν, Αζινφώς μεθύλ, Ζολόν, Χεσταθείο, Νταρσιμπάν, Ακτελίκ, ή μείγματα θερινών πολιτών με οργανοφωσφορικά κ.λπ. Ο ψεκασμός γίνεται ύπερα από παρατηρήσεις. Εφόσον το ρόζημα συνεχίζεται επαναλαμβάνεται ο ψεκασμός. Εννοείται ότι το λούσιμο πρέπει να γίνεται με ιδιαίτερη επιμέλεια προπαντός στις

κορυφές των δέντρων.

Τον χειμώνα καταπολεμούνται σε ικανοποιητικό βαθμό ο Σαν Ζοζέ και το χελωνάκι (Σφαιρολεκανίο προυνάστρι) που προσβάλλει τα πυρηνόκαρπα κερασιές κλπ. Για τον χειμώνα τ'κο ψεκασμό χρησιμοποιεί κανείς τους χειμερινούς κήρινους πόλτους (δινιτροορθοκρεσόλη, δινιπροβουτυλοφαινόλη, άλας πρ'αιθυλαμίνης κλπ.) ή ελαιούχα οργανοφωσφορικά σκευάσματα.

Σημείωση: Δες «Τα κυριότερα κοκκοειδή των σπυροφόρων δέντρων στη Βόρειο Ελλάδα» του Σ. Παλιούση.

3. Ποικιλίες μηλιάς ανδεκτικές στο Φουζικλάδιο

Ανάμεσα στις ποικιλίες μηλιάς που κυκλοφορούν, ξεχωριστή θέση έχουν οι ποικιλίες εκείνες που είναι ανθεκτικές στο Φου-

ζικλάδιο. Ας αναφέρουμε τρεις, τις σπουδαιότερες.

1) ΠΡΙΜΑ. Αμερικανική. Μεσοπρόσημη. Συγκομίζεται το Ιυ-

δεκαπενθήμερο που Αυγούστου (πεδινά), ένα μήνα πριν από την Γκόλντεν Ντελίτσιους. Ανθίζει σχετικάς πρώιμα. Μερικές

PRIMA και JONAGOLD (Πρίμα και Τζοναγκολντ)

ΝΕΕΣ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ ΜΗΛΙΑΣ

Από καιρό ενδιαφερόμασταν να εγκαταστήσουμε έναν οπωρώνα από μηλιές. Για το σκοπό αυτό πήγαμε στο παράρτημα Μακροχωρίου του Ινστιτούτου Φυλλοβόλων Δένδρων προκειμένου να πληροφορηθούμε σχετικώς για την προμήθεια εμβολίων νέων εκλεκτών ποικιλιών μηλιάς.

Έτσι, το 1980, ύστερα από συζήτηση που είχαμε με τον υπάλληλο κ. Ηλία Σαζακλίδη, καταλήξαμε να πάρουμε εμβόλια μηλιάς των ποικιλιών IDARED (Ίνταρεντ), PRIMA (Πρίμα) και JONAGOLD (Τζοναγκολντ).

Τα εμβόλια τα έδωσα στους φυτωριούχους Γιάννη Τσάμη και Κων Γεωργιάδη κατοίκους Μα-

κροχωρίου Βέορίας.

Το 1981 φύτευσα τα δεντράκια ανεπιτυγμένα στο κτήμα μου. Τα εμβόλια δυστυχώς δεν μπολιάστηκαν στο νάνο υποκείμενο

Των

Κυριάκου Σουνάπογλου & Γιάννη Κυρ. Σουνάπογλου

M 26 αλλά στο ημινάνο MM 106 και έτσι σήμερα έχουν μεγάλη ανάπτυξη οι μηλιές μου.

Φέτος πούλησα μήλα των ποικιλιών Πρίμα και Τζοναγκολντ προς 35 δρχ. το κιλό τον μήνα Ιούλιο. Τα Τζοναγκολντ ήταν κάπως αγουρωπά. Τα Πρίμα ήταν κατακόκκινα, με ελκυστικό

επίχρωμα και μεγάλο μέγεθος. Είμαι ενθουσιασμένος από τα δύο παραπάνω ποικιλίες. Τα δέντρα είναι ζωηρά και σκέπτονται να μη τα λιπάνω. Σκέπτομαι να μπολιάσω τις άλλες ποικιλίες που έχω στο κτήμα και δεν καρπίζουν με Πρίμα και Τζοναγκολντ.

ΣΗΜ. ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ. Τα μήλα Τζοναγκολντ πωλήθηκαν στο πρώιμο κλώνος της ποικιλίας Γκράννη Σμιθ. Αν και ήταν αγουρωποί οι καρποί είχαν πολλούς χυμούς. Τον μήνα Ιούλιο και το 1ο δεκαήμερο του Αυγούστου τα μήλα Τζοναγκολντ είχαν επιδερμίδα καταπράσινη δίχως ίχνος κόκκινου επιχρώματος. Τα μήλα Πρίμα κόπηκαν κοντά στην ημερομηνία φυσικής λογικής συγκομιδής.

μέρες πριν την Γκόλντεν. Εισέχεται νωρίς στην καρποφορία. Ο καρπός είναι στρογγυλός, σφαιρικός, ή λίγο σφαιρικός και καλύπτεται από ένα έντονο ελκυστικό κόκκινο επίχρωμα, που μπορεί να ξεπεράσει το μισό της επιφάνειάς του στα πεδινά. Καρπός κυμώδης, τραγανός με πολύ καλές γευστικές ιδιότητες. Η Πρίμα είναι η πιο πρώιμη από τις γνωστές ποικιλίες που είναι ανθεκτικές στο Φουζικλάδιο. Είναι δέντρο παραγωγικό και φορτώνεται πολύ. Στις περιπτώσεις υπερπαραγωγής υπαγματοποιείται αραίωμα (χημικό ή με το «έρι»). Συντηρείται στο ψυγείο περίπου 3 μήνες σε θερμοκρασία +2°C.

6) ΠΡΙΑΜ. Αμερικάνικη ποικιλία. Συγκομίζεται το 2ο δεκαπενθήμερο του Αυγούστου (πεδινά). Κάπου δύο εβδομάδες πριν από την Γκόλντεν Ντελίτιους. Μέγεθος καρπού κανονι-

κό. Έχει σχήμα επιμήκες. Η επιδερμίδα είναι κίτρινη και καλύπτεται από ένα κόκκινο ελκυστικό επίχρωμα. Σάρκα άσπρη υπόξινη, μερνίκος γλυκειά, αρωματική με πολύ καλές γευστικές ιδιότητες. Δέντρο μέτριας ανάπτυξης. Ανθίζει λίγο πριν από την Γκόλντεν Ντελίτιους.

γ) ΚΟΥΕΡΙΝΑ. Γαλλική ποικιλία. Συγκομίζεται 10 μέρες περίπου μετά την Γκόλντεν Ντελίτιους. Ο καρπός έχει ικανοποιητικό μέγεθος κυλινδρικός κάπως, συμμετρικός. Το επίχρωμα είναι κόκκινο ραβδωτό και καλύπτει σχεδόν όλη την επιφάνεια. Καρπός με καλές γευστικές ιδιότητες.

Οι παραπάνω ποικιλίες προήλθαν ύστερα από μία σειρά διαδοχικών διασταυρώσεων όπου χρησιμοποιήθηκαν εκλεκτές ποικιλίες (Γκόλντεν κλπ.) καθώς επίσης απαραίτητως και η MALUS FLORIBUNDA 821 (Μάλους

Φλορεμπούνια) που είναι ανθεκτική στο Φουζικλάδιο.

Οι αναφερόμενες ποικιλίες σταυρογονοποιούνται. Ως επικονιαστές μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς και άλλες ποικιλίες όπως είναι: Γκόλντεν, Ομάδα Ντελίτιους κλπ. Στο εξωτερικό χρησιμοποιούν επίσης ως επικονιαστές ανθοφόρες καλλωπιστικές μηλιές. Οι εν λόγω ποικιλίες μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στις περιοχές όπου το Φουζικλάδιο εμφανίζεται επικίνδυνο και το κόστος καταπολέμησής του είναι υψηλό.

Με την ευκαιρία αναφέρουμε ότι η ποικιλία αελαδιάς CONFERENCE (Κνφερανς) είναι ανθεκτική στο Φουζικλάδιο. Ας σημειωθεί ότι οι γευστικές ιδιότητές της, είναι παραπλήσιες με την ποικιλία Κρηνοπαλι (Τσακωνικά). Μόνο που η δεύτερη είναι υπερβολικά ευαίσθητη στο Φουζικλάδιο.

(Συνέχεια από τη σελίδα 104)

σπαρκών και των ερευνητών που σέβονται τους κανόνες της επιστήμης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ - ΠΗΓΕΣ

(Οι αύξοντες αριθμοί αφορούν στις παραπομπές του κειμένου)

1) Ο **ΤΗΜΙ ΜΙΤΚΟ** θεωρείται από τους Αλβανούς μία εξέχουσα προσωπικότητα στο χώρο της αλβανικής λογογραφίας, Ποίησης και Δημοσιογραφίας κατά τους χρόνους της αλβανικής εθνικής αναγέννησης.

Στο έργο του «**BLETA SHQIPTARE**» που εξέδωσε στο Κάιρο το 1878 περιλαμβάνονται και το ιστορικό αλβανικό τραγούδι από την Νότια Αλβανία που αναφέρεται στην καταστροφή της Νάουσας από τους Τούρκους το 1822, άγνωστο μέχρι πρότινος. Το τραγούδι αυτό μεταφράστηκε έμμετρα στα ελληνικά από τον γράφοντα. (βλ. σχ. ιστορικο - λογογραφική μελέτη Στέργιου Σπ. Αποστόλου με τίτλο (Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ ΤΟ 1822 ΣΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ) Περιοδικό «**ΝΙΑΟΥΣΤΑ**», τεύχος 30 Ιανουαρίου - Μαρτίου 1985, σελ. 7—11. Έκδοση Σύλλογου Αποφροίτων Νάουσας).

Το 1961 το Ινστιτούτο Λογογραφίας της Α.Σ.Δ. της Αλβανίας, εξέδωσε στα Τίρανα το έργο «**MBLEDHES TE HERSHEM TE FOJKLORIT SHQIPTAR**» και περιέλαβε στην ύλη του το τραγούδι αυτό. (βλ. **VELLIM II, FAQ. 232—233**). Επίσης το 1983 το Ινστιτούτο Λαϊκής Κουλτούρας καταχώρισε το ίδιο τραγούδι στην έκδοσή του «**ΕΡΙΚΑ HISTORIKE**». **VELLIM I, FAQ. 406, TIRANA**).

2) «**ΠΑΝΔΩΡΑ**», ιστορικο - φιλολογική περιοδική έκδοση, αρχικά 15ν-θήμερη και μετέπειτα μηνιαία. (1850—1872). Επιδότες οι Ν. Δραγομίτης, Κ. Παπαρηγόπουλος και Α. Ρ. Ραγκάκης. Μία από τις πιο έγκυρες περιοδικές εκδόσεις της εποχής της στην οποία φιλοξενήθηκαν μελέτες των επιστημονικών ονομάτων των ελληνικών γραμμάτων, καθώς και μεταφράσεις έργων Διογένη, Φεγγέ κ.ά.

3) «**ΤΗΜΙ ΜΙΤΚΟ-VEPRA**» Akademia e Shkencave e R.P.S. të Shqipërisë. Instituti i Kulturës Popullore. Fag. 537—555. Tirana 1981.

4) 'Ο. π. σελ. 539—540.

5) **ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ: ΑΡΧΕΙΟΝ ΒΕΡΟΙΑΣ — ΝΑΟΥΣΗΣ** (1598—1886). Επιμέλεια Ι. Κ. Βασδαβέλλη, σελ. 291, Θεσ/νίη 1954. (Δημοσιεύεται περίληψη διαιτηγής του βασιλ. Θεσσαλονίκης προς τις τουρκοικές αρχές Βέροιας με ημερομηνία Εγείρας 30 Ρετζέπ 1237 (22 Απριλίου 1822). Για το πλήρες κείμενο ο συγγραφέας παραπέμπει στο βιβλίο του «**ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΑΓΩΝΑΣ**» (1796—1832). Έκδοση Β', σελ. 258—259, Θεσσαλονίκη 1950.

6) 'Ο. π. (ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΕΙΣ

ΤΟΥΣ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ ΑΓΩΝΑΣ) σελ. 265—267.

7) Ε. Ι. Στουγιαννώση: «**ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ**» (κατ' ανείδοτον σχέδιασμα Δ. Πλαταρίδου). Επανέκδοση από Σύλλογο Αποφροίτων Νάουσας, σελ. 229. Θεσσαλονίκη (1976). (Ιδιόχειρο σημείωμα ιερέα από την Έδεσσα, γειτονικής πόλης, αναφερόμενο στην καταστροφή και τον εξανδραποδισμό των κατοίκων της Νάουσας.

8) Ε. Ι. Στουγιαννώση. 'Ο. π. σελ. 226 και «**ΕΠΙΕΤΗΡΙΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ**», Η', σελ. 197.

9) Α. Ε. Βακαλοπούλου: «**ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ**» (1354—1833), σελ. 571, Θεσσαλονίκη 1969.

10) **ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ: ΑΡΧΕΙΟΝ ΒΕΡΟΙΑΣ — ΝΑΟΥΣΗΣ**. 'Ο. π. σελ. 298—299.

ΔΙΑΒΑΣΑΜΕ

Εκείνο το βράδι, κοιόταζα τα άστρα και τους αστερισμούς. Όμως, στο νού μου ήτο ημέρα. Μέσα στο φως της, με κοιτάζες Εσύ, αγαπητή, ροδόχρους και απαλά ντυμένη, και κάποτε - κάποτε ονειρευόσουν αυξάνοντας μέσα μου την ζωηρή φωτοχυσία.

Και όμως, έξω είτανε νύχτα. Αλλά τί νύχτα: Νύχτα γιομάτη θάματα, νύχτα σπαρμένη μάγια.

Εγώ κοιόταζα τα άστρα και τους αστερισμούς, μα έβλεπα Εσένα ταυτοχρόνως. Ιδού ο Τό-

ξότης, έλεγα, ιδού ο Αιγίοκερως, ο Σείριος, ο Ωρίων. Αλλά συγχρόνως έβλεπα Εσένα.

Αγαπητή, ροδόχρους και απαλά ντυμένη, στεκόομαι μέσα μου, σε άπλετη φωτοχυσία, και πότε έγερνες δεξιά, και πότε ριςπερά την κεφαλή σου, με τον Ωρίωνα, ή με τον Σείριο στα μαλλιά σου, με τον Τοξότη στην καρδιά σου.

Ανδρέας Εμπειρίκος, ΓΡΑΠΤΑ ή ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ Εκδ. ΠΛΕΙΑΣ, 1974

ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟ

Ο Σύλλογος Αποφροίτων Νάουσας «**ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ**» ευχαριστεί θερμά τον Γιάννη Καρατσιώλη για την οικονομική ενίσχυση της «**ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ**» με το ποσόν των 3.000 δρχ. εις μνήμην του πατρός Αθανασίου Καρατσιώλη επί τη συμπληρώσει τριετίας από τον θάνατόν του.

Σύντομη καταγραφή των κυριότερων γεγονότων από 1-5-85 έως 31-7-85

1) Η γνωστή κι από άλλες εμφανίσεις στην πόλη μας μεγάλη χορωδία της Σόφιας «Πλανινάροκα Πεσέν», έδωσε στις 4 και 5 του μηνός στο Δ.Θ.Ν. δύο συναυλίες με την οργάνωση του Ωδείου Νάουσας.

2) Το Π.Κ.Ν. σε συνεργασία με το Βρετανικό Συμβούλιο Θεσσαλονίκης παρουσίασε στις 8 του μηνός στην Εστία Μουσών τον Άγγλο κιθαρίστα Νηλ Σμιθ σε ρεσιτάλ κιθάρας με έργα Βίλα Λόμπος, Μπάριος, Αλμπένιθ και Ντουάρτ. Η είσοδος για το κοινό ήταν ελεύθερη.

3) Η νεανική θεατρική ομάδα του Π.Κ.Ν. παρουσίασε στις 8 και 9, για τους μαθητές των Γυμνασίων και Λυκείων της πόλης μας, και στις 11-12 για το υπόλοιπο κοινό της Νάουσας την κωμωδία του διάσημου Ιταλού συγγραφέα Ντάριο Φο «Η Ισαβέλα, τρεις καραβέλες και ένας παραμυθός» σε μετάφραση Κωστή Σκαλιόρα.

Το έργο, το οποίο ανέθηκε σε σκηνοθεσία Χρήστου Μουχάγιερ, σκηνικά -κοστούμια Αλεξ. Οικονόμου, μουσική και φωτισμό Αν. Κτώνα και Θωμ. Φραγγή, άφησε άριστες εντυπώσεις στο κοινό που το παρακολούθησε και χειροκρότησε θερμά όλους τους συντελεστές της πραγματικά θαυμάσιας προσπάθειας.

ΙΟΥΝΙΟΣ

1) Κυκλοφόρησε το νέο βιβλίο του γνωστού συντοπίτη μας ποιητή Ηλία Τσέχου με τίτλο: «Φωνές σε ένα μουσείο, απρόοπτη ύλη, μύθοι αγουρά». Το βιβλίο που είναι η έκτη συλλογή του ποιητή κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις ΗΡΙΔΑΝΟΣ.

2) Επιδείξη μαθητών πιάνου της Καστοριάς και του Ωδείου

Νάουσας, πραγματοποιήθηκε στην αίθουσα κοντσέρτων της Εστίας Μουσών. Η εκδήλωση έγινε στα πλαίσια των ανταλλαγών μουσικών εκδηλώσεων με άλλες πόλεις.

3) Εγκαινιάζεται το Θερινό Δημοτικό Θέατρο της πόλης μας, ένα εντυπωσιακό απόκτημα που στέγασε όλες σχεδόν τις καλλιτεχνικές εκδηλώσεις του καλοκαιριού. Μετά τα εγ-

Του Δημ. Ξουλίδη

καίνια έκαναν την εμφάνισή τους η Παιδική Χορωδία της Εστίας Μουσών, η μουσική της Φιλαρμονικής Εταιρείας Νάουσας (Φ.Ε.Ν.) και το χορευτικό συγκρότημα του Λύκειου Ελληνίδων Νάουσας (Λ.Ε.Ν.)

4) Συναυλία στο Θερινό Δημοτικό Θέατρο της πόλης μας του συνθέτη Ηλία Ανδριόπουλου με συμμετοχή της Άλκηστης Πρωτοψάλτη και του Νίκου Μητσοβολέα.

5) Παράσταση μπαλέτου από το «Αέναιο Χοροθέατρο» του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος, στο Θερινό Δημοτικό Θέατρο με ελεύθερη είσοδο.

6) Η Νεανική Θεατρική Ομάδα του Π.Κ.Ν. παρουσίασε στο νέο θέατρο της πόλης μας, το έργο του Ντάριο Φο «Η Ισαβέλα, τρεις Καραβέλες κι ένας Παραμυθός».

7) Συναυλία της Χορωδίας του Ωδείου Νάουσας μαζί με την Λαϊκή Ορχήστρα Νάουσας

στο Θερινό Δημοτικό Θέατρο της πόλης μας.

8) Η Θεατρική Ομάδα του Κ.Ε.Κ. Νάουσας, που μόλις φέτος δημιουργήθηκε, ύστερα από 13 χρόνια λειτουργίας του, πραγματοποίησε την πρώτη της εμφάνιση ανεβάζοντας σε συνεργασία με τη ΝΕΛΕ το έργο του Ισπανού συγγραφέα Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα «Το σπίτι της Μπερνάρντα Άλμπα». Ήταν μια φιλόδοξη προσπάθεια, με μεγάλες δυσκολίες για τις άπειρες κοπέλες του Κ.Ε.Κ., που τελικά στέφθηκε με επιτυχία.

9) Το Κινηματογραφικό τμήμα του Π.Κ.Ν. καθιέρωσε από φέτος και θερινές κινηματογραφικές προβολές στο Θερινό Δημοτικό Θέατρο. Η έναρξη των θερινών προβολών έγινε στις 30 του Ιούνη με το έργο «Κάρμεν», ενώ ακόμη προβλήθηκαν και οι ταινίες «Υπόθεση Νοταρίου», «Έξαψη», «Γυμνοί στο ήλιο», «Η Τροτίζα», «Ανατολή της Εδέμ», «Ο καλός, ο κακός και ο άσχημος» και «S.O.S. Πνέγονο καλεί Μάσχα».

Οι θερινές προβολές διήρκσαν περίπου 2 μήνες' συγκεκριμένα από 30(6-25)8 και αποτελέσαν μια όση μέσα στην κινηματογραφική ερημιά του καλοκαιριού.

ΙΟΥΛΙΟΣ

Στο εκθετήριο του Π.Κ.Ν. ζωγράφος Ειρήνη Μπαδόλα εξέθεσε έργα της πρόσφατης δουλειάς της σε έκθεση που ήρκεσε από 1-10 Ιουλίου.

Κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο

“Ένα βιβλίο κατατοπιστικό έπιστημονικό με χρωματιστές εικόνες

Τι είναι τα κοκκοειδή (ψώρες) και πώς καταπολεμούνται

Δέν πρέπει να λείπει από κανένα αγροτικό σπίτι

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

Μπορείτε να το προμηθευθείτε από τα γραφεία

του Άγροτικού Συλλόγου Ναούσης

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΕΩΣ 1000 ΔΡΑΧΜΕΣ

Μόλις κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο μοναδικό στο είδος του

«ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ»

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

- Τι περιέχει κάθε «φάρμακο» και πως ταξινομούνται
- Πίνακες κατατοπιστικοί χρήσιμοι και διαφωτιστικοί
- Ένα βιβλίο απαραίτητο για κάθε αγροτική βιβλιοθήκη

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ 600 Δραχμές

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ»

1. ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

2. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ - Ο ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

Του Τάκη Μπάιτον

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ

ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ Βέροιας

